

VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS MEDIASSA

Median kehysanalyysi Helsingin Sanomien kirjoituksista

Ines Onnela

Pro gradu –tutkielma

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

VAPAAEHTOINEN LAPSETTOMUUS MEDIASSA Median kehysanalyysi Helsingin Sanomien kirjoituksista

Iines Onnela
Sosiaalityön maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Marjo Kuronen
Kevät 2020
Sivumäärä: 82 + 1 liite

Tässä pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan millaista on vapaaehtoista lapsettomuutta koskeva keskustelu mediassa. Syntyvyys Suomessa on alentunut reilusti viimeisen kymmenen vuoden sisällä ja samalla myös siihen liittyvä uutisointi on lisääntynyt. Tämän ohella on alettu myös puhua entistä enemmän vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja pohtia missä määrin sillä on tekemistä syntyvyyden alenemisen kanssa.

Tutkimuksen teoreettinen näkökulma painottuu yhteiskunnan yksilöllistymiskehitykseen, johon liittyvät oleellisesti muutokset perheessä, yksilöllistyneet elämäntavat, sekä vuosikymmenien myötä kehittyneet naisten oikeudet. Aineistona toimii 61 Helsingin Sanomissa julkaistua artikkelia, jotka käsittelevät vapaaehtoista lapsettomuutta ajanjaksolla 1993–2019. Aineistoon valikoituivat kaikki kirjoitukset, jotka käsittelevät vapaaehtoista lapsettomuutta tutkimusongelman kannalta riittävästi. Aineisto on analysoitu median kehysanalyysia soveltaen, jolloin oletuksena on, että ilmiöstä muodostettava kuva rakentuu halutunlaiseksi tiettyjä valintoja ja painotuksia käyttämällä ja sulkemalla toisia pois.

Median kehysanalyysin avulla aineistosta jäsenyi neljä vapaaehtoisen lapsettomuuden keskustelua kuvaavaa kehystä, jotka nimettiin henkilökohtaisen valinnan (26), kulttuurisen murroksen (21), altruististen motiivien (8) ja vastarinnan (6) kehykseksi. Kukin kehys ilmentää omalla tavallaan vapaaehtoisen lapsettomuuden mediakeskustelua. Eniten keskustelua hallitsevassa henkilökohtaisen valinnan kehyksessä vapaaehtoista lapsettomuutta korostettiin ensisijaisesti yksilön valintana. Kulttuurisen murroksen kehyksessä korostui muutokseen liittyvä puhe ja vapaaehtoisen lapsettomuuden sijaan huolipuhe keskittyi pikemmin lastenhankinnan lykkääntymiseen. Altruististen motiivien kehyksessä nousivat esiin erilaiset sosiaaliset ja altruistiset motiivit lapsettomuuden taustalla. Vastarinnan kehyksessä vapaaehtoiselle lapsettomuudelle annettuja perusteluita kyseenalaistettiin ja se kehystyi selkeästi normista poikkeavaksi valinnaksi.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että Helsingin Sanomissa käyty keskustelu vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on pääosin myönteistä, ja painottamalla vahvasti yksilön oikeuksia ja valinnanvapautta se kertoo osaltaan myös individualistisen yhteiskunnan arvojen tärkeydestä.

Asiasanat: vapaaehtoinen lapsettomuus, vapaaehtoisesti lapseton, median kehysanalyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 TUTKIMUKSELLISIA PERSPEKTIIVEJÄ VAPAAEHTOISEEN LAPSETTOMUUTEEN	7
2.1 Vapaaehtoisen lapsettomuuden määrittelystä.....	7
2.2 Vapaaehtoinen lapsettomuus ilmiönä.....	9
2.3 Lapsettomuuden valitseminen	11
2.4 Vapaaehtoisesti lapsettomiin kohdistuvat asenteet.....	13
2.5 Vapaaehtoinen lapsettomuus mediassa	16
3 TEOREETTISIA NÄKÖKULMIA VAPAAEHTOISEN LAPSETTOMUUDEN TUTKIMISEEN.....	20
3.1 Yhteiskunta yksilöllistyy	20
3.2 Kohti modernia perhettä	22
3.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus elämäkulussa.....	24
3.4 Naiseuden ja äitiyden muuttuvat roolit.....	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	30
4.1 Tutkimusongelma	30
4.2 Median vallan aspektit.....	31
4.3 Aineisto ja aineistonkeruu	33
4.4 Median kehysanalyysi	36
4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	42
5 VAPAAEHTOISEN LAPSETTOMUUDEN KEHYKSET.....	45
5.1 Henkilökohtaisen valinnan kehys.....	45
5.1.1 Kehystämisen keinot.....	46
5.1.2 Perustelun keinot	49
5.2 Kulttuurisen murroksen kehys.....	52
5.2.1 Kehystämisen keinot.....	52
5.2.2 Perustelun keinot	54
5.3 Altruististen motiivien kehys.....	58
5.3.1 Kehystämisen keinot.....	58
5.3.2 Perustelun keinot	60
5.4 Vastarinnan kehys.....	61
5.4.1 Kehystämisen keinot.....	62
5.4.2 Perustelun keinot	63
5.5 Yhteenveto kehyksistä.....	65
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	70
6.1 Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta rakentuva kuva mediassa	70
6.2 Pohdintaa ja tutkimuksen arviointia	72
LÄHTEET	75
LIITTEET	83

1 JOHDANTO

Suomessa syntyvyys on laskenut koko 2010-luvun ajan ja vuodesta 2015 lähtien tilastoissa on havaittavissa jyrkkä lasku (Tilastokeskus 2018). Lähivuosien tilanne ei tämänhetkisten väestöennusteiden mukaan näytä olevan muuttumassa (Tilastokeskus 2019). Aiheesta on käyty vilkasta keskustelua uutisissa ja eri medioissa, dramaattisinkin sanakääntein. Julkisuudessa on puhuttu muun muassa vauvakadosta, äitikadosta, syntyvyyden romahtamisesta ja jyrkästä laskusta. Tämänhetkistä syntyvyyden tilaa on verrattu 1860-luvun nälkävuosien tasoon (esim. Lassheikki 2017; Martti & Pekkarinen 2018), jolloin lapsia syntyi yhtä vähän kuin tällä vuosikymmenellä. Myös poliittiset päättäjät ovat esittäneet huolensa alenevasta syntyvyydestä ja suomalaisia on kehoitettu jopa ryhtymään synnytystalkoisiin (Liimatainen 2017).

Väestörakenteen ja taloudellisen huoltosuhteen kannalta syntyvyyden aleneminen on huolestuttava ilmiö. Lapsia, siis tulevia veronmaksajia ja työvoimaa, ei välttämättä synny tarpeeksi kattamaan eläkkeitä ja muita vanhusväestön kustannuksia. Tilanne on ongelmallinen, koska väestö ikääntyy Suomessa nopeasti. Toisaalta ollaan oltu huolestuneita myös siitä, ovatko yhteiskunnan puitteet ja tuki lapsiperheille riittämättömiä. Esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittamisen kysymykset tai riittämättömät perheetuudet saattavat osaltaan vaikuttaa nuorten aikuisten perheellistymistä koskevaan päätöksentekoon (Miettinen 2015, 9).

Vilkaasta uutisoinnista johtuen aloin kiinnostua siitä, miksi ihmeessä syntyvyys Suomessa laskee, vaikka meillä tuntuu olevan hyvät edellytykset perheen perustamiselle. Tuoreimman Perhebarometrin (Rotkirch ym. 2017) mukaan vanhemmuuden lykkääminen yhä myöhemmäksi on keskeisin syy syntyvyyden alenemiselle. Nuoret aikuiset pohtivat vanhemmaksi tuloa pitkään, eri näkökulmista. Päätöksentekoon voivat vaikuttaa epävarmat tulevaisuus- ja työllisyysnäköymät, kumppanin puute tai työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmakohdat. Osa puolestaan haluaa tehdä mielenkiintoisempia asioita elämässään, johon ei perheellistyminen juuri sillä hetkellä sovi. (Miettinen 2015, 54.) Jotkut eivät välttämättä kuitenkaan halua lapsia lainkaan, jolloin kyse on vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyvä keskustelu on lisääntynyt syntyvyyden laskiessa ja tähän myös oma mielenkiintoni tässä tutkielmassa kohdistuu.

Vapaaehtoista lapsettomuutta ei ole juuri tutkittu Suomessa, mikä on lisännyt kiinnostustani syventyä aiheeseen tarkemmin. Uutisoinnin lisäksi omassa lähipiirissänikin pohdinnat perheellistymisestä ovat olleet viime aikoina ajankohtaisia. Näitä pohdintoja olen myös peilannut julkisuudessa käytyyn syntyvyyden alenemista koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Uskon, että jokainen arvioi jossakin vaiheessa elämäänsä vanhemmaksi ryhtymistä. Joillekin päätös on selvillä jo varhaisnuoruudessa, jotkut puolestaan saattavat puntaroida kauemminkin lapsenhankinnan vaikutuksia muuhun elämään. Joka tapauksessa päätös perheellistymisestä koskettaa jollain tapaa meitä kaikkia ja on aiheena aina ajankohtainen.

Tutkielmani alkoikin pikkuhiljaa hahmottua seuraavien minua askarruttaneiden kysymysten pohjalta: Millä tavalla vapaaehtoisesta lapsettomuudesta uutisoidaan? Onko kulttuurinen ilmapiiri muuttunut suvaitsevammaksi niille, jotka eivät halua lapsia? Onko vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tullut trendi ja voidaanko siitä puhua yhtä merkittävänä syynä syntyvyyden alenemiselle kuin lastenhankinnan lykkäämisestäkin?

Tutkielmassani tarkastelen, miten joukkoviestintä käsittelee vapaaehtoista lapsettomuutta kirjoituksissaan. Tähän etsin vastausta tutkimalla Helsingin Sanomien verkkojulkaisuja median kehysanalyysin avulla. Tutkielmani taustalla on ajatus, että media on yksi ihmisten mielipiteisiin ja asenteisiin, sekä tärkeisiin poliittisiin päätöksiin vaikuttavista kanavista. Kehysanalyysin periaatteiden mukaisesti suhtaudun median teksteihin siten, että ne on tuotettu korostamalla joitakin puolia enemmän ja joitakin toisia häivyttämällä (Entman 1993, 52). On kiinnostavaa nähdä millä tavalla vapaaehtoista lapsettomuutta käsitellään mediassa, varsinkin tällä hetkellä, kun keskustelu syntyvyyden alenemisesta on kuumimmillaan. Välittääkö lisääntynyt syntyvyyden alenemista koskeva uutisointi kenties kuvaa perhe-elämästä sosiaalisena normina?

Tutkielmani alkaa vapaaehtoisen lapsettomuuden käsitteen ja ilmiön taustoittamisella sitä koskevaan aiempaan tutkimukseen perustuen. Teoreettisessa viitekehyksessä liitän vapaaehtoisen lapsettomuuden yhteiskunnalliseen yksilöllistymis- ja arvopohjan kehitykseen ja sitä kautta erilaisten valinnanmahdollisuuksien ja yksilöllisempien elämäntietojen lisääntymiseen. Käsitteelen aihetta myös naiseuden näkökulmasta ja luon katsauksen historian myötä kehittyneisiin naisten oikeuksiin. Äitiys ja naiseus liitetään

yleisissä mielikuvissa vahvasti toisiinsa, minkä vuoksi lastenhankinta usein mielletään enemmän naisia koskevaksi asiaksi. Tämän vuoksi olen kokenut tärkeäksi käsitellä vapaaehtoista lapsettomuutta myös naiskysymyksenä, mutta koska tutkimukseni aihe keskittyy vapaaehtoiseen lapsettomuuteen kokonaisvaltaisesti, en ole halunnut muodostaa yksinään feministisestä keskustelusta teoreettista viitekehystä. Neljännessä luvussa käyn läpi tutkimukseni metodisia valintoja ja tutkimuksen toteutusta. Luvussa viisi esittelen analyysin pohjalta saadut tulokset ja pohdin niiden yhteyttä tämänhetkiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Viimeisessä luvussa on aika koota tulokset yhteen ja arvioin tutkimukseni onnistumista.

Graduani voi luonnehtia yhteiskuntatieteelliseksi tutkimukseksi, perhetutkimuksella, mediatutkimuksella ja väestötieteellisellä tutkimuksella höystettynä. Tutkimukseni aihepiiri ei liity suoraan ammatilliseen sosiaalityöhön, eikä näin ollen tuota esimerkiksi uutta tietoa sosiaalityön käytännöistä. Toisaalta koen aiheen olevan relevantti myös sosiaalityön ja erityisesti rakenteellisen sosiaalityön kannalta. Sosiaalityön ammattilaisilla on mahdollisuus pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi perhepoliittisiin linjauksiin siten, että ne palvelevat paremmin perheen perustamista harkitsevia. Lisäksi sosiaalityö on aina sidoksissa yhteiskuntaan, jolloin yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat siihen eri tavoin. Vapaaehtoinen lapsettomuus ja syntyvyyden aleneminen ovat myös varsin tuoreita ilmiöitä ja kaikenlainen tutkimus tuottaa tietysti uudenlaista tietoa ja ymmärrystä aiheesta.

2 TUTKIMUKSELLISIA PERSPEKTIIVEJÄ VAPAAEHTOISEEN LAPSETTOMUUTEEN

Tämän luvun tarkoituksena on selventää tutkimani ilmiön kannalta keskeisiä käsitteitä, sekä luoda katsaus aikaisempaan vapaaehtoisen lapsettomuuden tutkimukseen. Käsittelen luvussa sitä, mistä eri näkökulmista aiempi tutkimus on vapaaehtoista lapsettomuutta lähestynyt. Tuon luvussa esille vapaaehtoisen lapsettomuuden ilmenevyyttä Suomessa ja muualla maailmassa, sekä millaisina eri tutkimuksissa on esitetty vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla piilevät syyt ja se miten vapaaehtoisesti lapsettomiin ihmisiin suhtaudutaan. Suomalainen tutkimus vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on melko vähäistä ja sitä on tehty pääosin Väestöliitossa. Sen vuoksi olen ottanut suomalaisten tutkimusten rinnalle myös kansainvälistä tutkimustietoa ilmiöstä. Tällöin on syytä pitää mielessä kulttuuriset ja yhteiskunnalliset erot – kaikkia tuloksia ei välttämättä voida peilata suoraan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Vapaaehtoista lapsettomuutta voidaan ensinnäkin tutkia määrällisesti demografisten tekijöiden, eli esimerkiksi iän, sukupuolen, koulutustason, siviilisäädyn ja lasten määrän kautta. Vapaaehtoisen lapsettomuuden tilastointi on kuitenkin haasteellista, eikä sillä päästä välttämättä käsiksi ilmiöön syvällisellä tasolla, sillä käsite on vaikeasti määriteltävissä ja operationalisoitavissa (esim. Miettinen 2010, 20). Toiseksi vapaaehtoista lapsettomuutta voidaan tutkia laadullisin menetelmin, esimerkiksi haastatteleamalla lapsettomuuden valinneita henkilöitä itseään tai vaikkapa kirjoituspyyntöjen ja median tuottamien sisältöjen avulla.

2.1 Vapaaehtoisen lapsettomuuden määrittelystä

Vapaaehtoinen lapsettomuus ei ole käsitteenä täysin yksiselitteinen ja se mitä sillä kulloinkin ymmärretään, voi vaihdella hieman kunkin tutkijan käsityksistä riippuen. Miettinen ja Rotkirch (2008, 16) määrittelevät Perhebarometrissa vapaaehtoisesti lapsettoman henkilöksi, jolla ei ole lasta tai aikomusta hankkia niitä, eikä myöskään ole aktiivisesti yrittänyt tulla vanhemmaksi. Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta voidaan puhua myös valittuna lapsettomuutena (esim. Rotkirch ym. 2017). Itse pyrin tutkielmassa

käyttämään vapaaehtoisen lapsettomuuden käsitettä, sillä se näyttäytyy tutkimuskirjallisuuden perusteella vakiintuneemmalta määritelmältä.

Englanninkielisessä kirjallisuudessa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on usein käytetty termiä *voluntary childlessness* (esim. Giles ym. 2009) ja henkilöstä puhuttaessa *voluntary childless* (esim. Kelly, 2009). Joskus käytetään myös käsitteitä *child free* tai *childfree by choice*, jotka pitävät sisällään merkityksen siitä, ettei lapsettomalta henkilöltä ”puutu” mitään (Miettinen & Rotkirch 2008, 16). *Child free* -käsite onkin yhdistetty feministiseen liikehdintään 1970-luvulla, kun vapaaehtoisesti lapsettomat naiset halusivat, että käsitteestä käy ilmi heidän toimijuutensa ja vapaus yhteiskunnallisesta velvoitteesta tehdä lapsia sen sijaan, että heiltä puuttuisi jotakin (Moore & Geist-Martin 2013, 241).

Vapaaehtoisen lapsettomuuden vastakohtana voidaan pitää tahatonta lapsettomuutta (*involuntary childlessness*), jolloin ihminen toivoisi lapsia, mutta ei voi niitä saada esimerkiksi biologisista tai olosuhteisiin liittyvistä syistä. Biologiset syyt johtuvat usein alhaisesta hedelmällisyydestä ja olosuhteisiin liittyvillä syillä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että sopivaa kumppania ei ole löytynyt. Aina vapaaehtoisen ja tahattoman lapsettomuuden välinen rajanveto ei ole kuitenkaan selvä. Yksilö saattaa esimerkiksi ensin toivoa lasta siinä onnistumatta, mutta parin vuoden kuluttua onkin täysin tyytyväinen tilanteeseen lapsettomana. Kysymys kuuluukin, voidaanko tällöin puhua vapaaehtoisesta lapsettomuudesta? (Miettinen & Rotkirch 2008, 16–17.)

Myös vanhemmuuden lykkäämisen ja vapaaehtoisen lapsettomuuden välinen suhde on hieman epäselvä. Esimerkiksi niille, jotka eivät ole täysin varmoja siitä haluavatko lapsia vai eivät, päätös vapaaehtoisesta lapsettomuudesta voi syntyä vasta ajan kuluessa. Vapaaehtoisesti lapsettomiksi voidaan määritellä lisäksi vanhemmuudesta luopuneet (*relinquished parenthood*), joilla ei ole lapsia eikä niitä ole aikomusta hankkia, mutta joiden henkilökohtaiseen perheihanteeseen saattaa siitä huolimatta kuulua lapsia. (Miettinen 2010, 5–6.)

Veeversin (1980) jaottelun mukaan vapaaehtoinen lapsettomuus voi olla joko varhain tiedostettu asia tai ajan kuluessa kypsytetty päätös. Veevers jakaa vapaaehtoisesti lapsettomat kahteen ryhmään, joista ensimmäiseen ryhmään (*early articulators*) kuuluvat ne lapsettomat, jotka ovat jo varhaisessa vaiheessa tienneet etteivät tule hankkimaan

koskaan lapsia. Tähän ryhmään kuuluvien katsotaan usein olevan hyvin sitoutuneita lapsettomuuteen, esimerkiksi hakeutumalla sterilisaatioon raskauksia ehkäistäkseen (mt. 17–18, 29–30). Jälkimmäiseen ryhmään (*postponers*) lukeutuvat ne, jotka erilaisten elämäntilanteiden vuoksi ovat saattaneet lykätä lastenhankintaa ja lopulta hyväksyneet vapaaehtoisen lapsettomuuden osaksi elämää. (Veevers 1980, 20). Vaikka Veeversin jaottelu onkin peräisin 1980-luvulta, koen sen olevan pätevä määrittelemään vapaaehtoisesti lapsettomia tänäkin päivänä. Määritelmä ei myöskään ole liian jyrkkä, sen kattaessa myös ”jahkailijat”, jotka lopulta päättävät jäädä lapsettomiksi.

2.2 Vapaaehtoinen lapsettomuus ilmiönä

Vapaaehtoista lapsettomuutta toistaiseksi tutkittu Suomessa melko vähän, mikä tosin voi johtua siitäkin, että syntyvyyden alenemisesta on vasta viime aikoina alettu huolestumaan toden teolla. Suomessa Väestöntutkimuslaitos on vuosien varrella julkaissut selvityksiä liittyen suomalaisten lastensaantiin ja perheellistymiseen liittyviin toiveisiin ja odotuksiin, sekä niissä tapahtuneisiin muutoksiin. Selvityksissä on käsitelty myös vapaaehtoista lapsettomuutta. (Paajanen 2002; Miettinen & Rotkirch 2008; Miettinen 2015; Rotkirch ym. 2017.)

Vapaaehtoinen lapsettomuus on ollut pitkään Suomessa melko marginaalinen ilmiö. Väestöliiton vuonna 2008 toteuttamassa kyselyssä (Lainiala 2012) selvitettiin lastenhankinta-aikeita 25–44-vuotiailta suomalaisilta miehiltä ja naisilta (N=1952). Tällöin miehistä 24 prosenttia ja naisista 25 prosenttia vastasi, ettei aio hankkia lapsia lainkaan. Tähän tosin sisältyivät sekä ne vastaajat, joilla oli ennestään jo yksi lapsi että ne, joiden lapsiluku on vastaushetkellä ollut nolla. Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta kertoo mahdollisesti paremmin vastaajien ihanteellinen lapsiluku, jonka noin viisi prosenttia miehistä ja viisi prosenttia naisista on vastannut olevan nolla. (Lainiala 2012, 22.)

Miettisen (2010) tutkimuksessa, johon osallistui yhteensä 1244 lapsetonta vastaajaa todettiin, että varsinkin alle 30-vuotiaiden keskuudessa vapaaehtoinen lapsettomuus on hyvin harvinaista. Tutkimuksessa vapaaehtoisesti lapsettomiksi määriteltiin ne vastaajat, jotka ilmoittivat ettei heillä ole aikomusta hankkia lapsia ja heidän ihanteellinen lapsilukunsa on nolla. Alle 30-vuotiaista osallistujista vain viisi prosenttia naisista ja kolme

prosenttia miehistä toivoivat täysin lapsetonta elämää. Iän lisääntyessä myös lapsettomuuden ihanne kasvoi. 35–44-vuotiaiden lapsettomien keskuudessa jo 14 prosenttia naisista ja 10 prosenttia miehistä ilmoitti olevansa vapaaehtoisesti lapsettomia. (Miettinen 2010, 11–12.) Tämä voi mahdollisesti viitata siihen, että iän myötä käsitykset omista haluista tai biologisista mahdollisuuksista tulla vanhemmaksi muuttuvat realistisemmiksi, ja tällöin lapsettomuuteen tyytyvien tai sen valinneiden osuus kasvaa (vrt. Miettinen & Rotkirch 2008, 115).

Vuoden 2015 Perhebarometrin valossa näytti puolestaan siltä, että lapsettomuus ihanteena olisi selvästi voimistunut aiempiin tutkimuksiin verrattuna. 2178 vastaajasta jopa noin 15 prosenttia ilmoitti lapsilukuihanteensa olevan nolla. Enemmistö vastaajista (noin 46 prosenttia) piti kuitenkin ihanteenaan kahta lasta, mikä on ollut suomalaisten toivottu lapsiluku jo pitkään. (Miettinen 2015, 27.) Perhebarometrissa 2017 ei kuitenkaan havaittu merkkejä lapsettomuuden leviämisestä kulttuurisena trendinä (Rotkirch ym. 2017), joskin fokusryhmän otos (N=50) on huomattavasti pienempi kuin vuoden 2015 perhebarometrin kyselyaineistossa.

Lapsettomuus on lisääntynyt lähes kaikissa Euroopan maissa (Miettinen ym. 2015). Suurin osa tästä on kuitenkin ei-toivottua, vapaaehtoisen lapsettomuuden ollessa melko harvinaista ympäri Eurooppaa. Maakohtaisia eroja kuitenkin löytyy. Itä-Euroopan maissa, etenkin Bulgariassa, Liettuassa ja Latviassa, vapaaehtoinen lapsettomuus vaikuttaa olevan hyvin harvinainen ilmiö, sen esiintyvyyden ollessa noin yhden prosentin 18–40-vuotiaiden keskuudessa. Selvästi yleisempää vapaaehtoinen lapsettomuus on Alankomaissa ja Itävallassa, joissa vapaaehtoisesti lapsettomia on tutkimuksen perusteella noin 10 prosenttia 18–40-vuotiaasta väestöstä. (Miettinen ym. 2015.)

Perhebarometrissa 2015 tarkasteltiin lapsettomuutta ihanteenaan pitävien ominaisuuksia. Eniten lapsettomuutta ihanteenaan pitäviä oli ei-parisuhteessa asuvien, pääkaupunkiseudulla asuvien, korkeintaan perusasteen koulutuksen saaneiden tai pienituloisten keskuudessa sekä niiden vastaajien joukossa, joiden sosioekonominen status ei ollut tiedossa tai jotka olivat työttömiä. Sukupuolten välillä lapsettomuuden ihanne ei juurikaan eronnut. Vähiten lapsettomuutta ihanteenaan pitäviä oli puolestaan niiden vastaajien keskuudessa, jotka olivat saaneet keskiasteen koulutuksen, olivat suurituloisia tai ylempään keskiluokkaan kuuluvia ja asuivat maaseudulla tai kuntataajamissa.

(Miettinen 2015, 28.) Yleisesti vapaaehtoista lapsettomuutta pidetään korkeakoulutettujen ja urasuuntautuneiden kaupunkilaisnaisten ilmiönä (Miettinen 2010, 20), minkä vuoksi edellä mainitut tulokset ovat kiinnostavia.

Yhteenvetona lukuun voidaan todeta, että vapaaehtoinen lapsettomuus näyttää olevan ilmiönä harvinainen, mutta kuitenkin yleistymässä. Vaikka suuri osa suomalaisista pitää kahta lasta ihanteenaan, sellaisten ihmisten osuus, jotka eivät toivo yhtäkään lasta, on selvästi kasvanut. Seuraavassa luvussa tuon esille, mitä aiemmassa tutkimuksessa on todettu vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla vaikuttavista syistä ja motiiveista.

2.3 Lapsettomuuden valitseminen

Miettinen (2010) on selvittänyt suomalaisten aikuisten keskuudessa esiintyviä syitä vapaaehtoiselle lapsettomuudelle (N=101). Vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevat syyt jaettiin vastausten perusteella terveyssyihin, taloudellisiin syihin, uraan ja koulutukseen liittyviin syihin, henkilökohtaisiin syihin ja parisuhteeseen liittyviin syihin. Tulosten perusteella vapaaehtoista lapsettomuutta selittivät kaikkein eniten yksilön henkilökohtaiset syyt ja preferenssit, joita olivat: *Halu tehdä muita asioita, ei halua luopua nykyisestä elämäntyylistä, ei halua olla sidoksissa lapseen, epäkykyisyys, sekä huoli lasten tulevaisuudesta.* ”En halua olla sidoksissa lapseen” oli tutkimuksen mukaan yleisin syy vapaaehtoiseen lapsettomuuteen, sekä naisilla että miehillä. Naisten keskuudessa toiseksi yleisemmäksi syyksi mainittiin, että ei haluta luopua nykyisestä elämäntyylistä. Miehillä toiseksi yleisin syy oli, etteivät he uskoneet olevansa hyviä vanhempia. (Miettinen 2010, 17.) Se, ettei haluta olla sidoksissa lapseen kertoo osaltaan siitä, että yksilö haluaa säilyttää vapautensa ja itsenäisyytensä, mikä oli niin ikään Avisonin ja Furnhamin (2015, 58) Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa keskeisin motiivi lapsettomana pysymiselle. Miettinen (2010) havaitsi lisäksi vastaajien lapsuustekijöiden linkittyvän vapaaehtoiseen lapsettomuuteen. Etenkin miesten keskuudessa yksi tai useampi sisarus, kodin uskonnollinen ilmapiiri ja vanhempien matalampi koulutusaste vähensivät vapaaehtoisen lapsettomuuden todennäköisyyttä. (mt., 20.)

Park (2005) haastatteli 23 yhdysvaltalaisista vapaaehtoisesti lapsetonta naista ja miestä selvittääkseen vapaaehtoisen lapsettomuuden taustalla olevia motiiveja. Naisten

lapsettomuuspäätökseen näytti vaikuttavan miehiä enemmän heidän tuntemiensa vanhempien vanhemmuusmallit, jotka aiheuttivat erilaisia kielteisiä tunteita kuten pelkoa tai ahdistusta vanhemmuutta kohtaan. Vanhemmuusmallien pohjalta vastaajien käsitys vanhemmuudesta kuvastui rasittavana, pelottavana ja stressaavana, sekä kaiken kaikkiaan sellaisena tehtävänä, joka vaatisi heiltä puuttuvia poikkeuksellisia kykyjä tai ominaisuuksia. Osa vastaajista katsoi heillä olevan myös sellaisia luonteenpiirteitä, jotka eivät sopisi vanhemmuuteen kuten introversiota, herkkyyttä, taipumusta ahdistuneisuuteen, perfektionismia ja kärsimättömyyttä. (Park 2005, 395–396.) Myös Avison ja Furnham (2015) havaitsivat vapaaehtoisesti lapsettomilla olevan tiettyjä persoonallisuuden piirteitä, tutkiessaan viittä persoonallisuuden ydinpiirrettä. Vapaaehtoisesti lapsettomat saivat esimerkiksi merkittävästi matalammat pisteet sovinnollisuudessa ja ekstroversiossa, kuin ne vastaajat joilla oli lapsia ennestään tai jotka toivoivat lapsia. Lisäksi tutkijat tarkastelivat viiden persoonallisuuspiirteiden lisäksi vastaajien itsenäisyyden piirrettä ja havaitsivat vapaaehtoisesti lapsettomien saavan tutkimuksessa korkeammat pisteet itsenäisyydessä, kuin muiden vastaajien. (Avison & Furnham 2015, 61–62.)

Edellä esiteltyjen tutkimusten perusteella lapsettomuuden päätöstä perustellaan yleisimmin omilla henkilökohtaisilla motiiveilla, joita saattavat olla niin halu säilyttää oma vapaus ja itsenäisyys, kuin huoli omasta soveltuvuudesta tai kyvykkyydestä ryhtyä vanhemmaksi. Vapaaehtoista lapsettomuutta saattavat selittää myös yksilön omat lapsuuskokemukset, kuten kodin uskonnollisuus ja sisarusten lukumäärä. Omilta tai muilta lähipiirin vanhemmilta saatu vanhemmuusmalli voi myös vaikuttaa kielteisesti kokemukseen vanhemmuudesta tai lapsiperhearjesta ja aiheuttaa pelkoa ja ahdistustakin. Yksilön persoonallisten tekijöiden lisäksi tutkimuksista löytyi myös joitakin viitteitä siitä, että vapaaehtoista lapsettomuutta perusteltiin myös eettisillä ja moraalisisilla valinnoilla. Esimerkiksi huoli väestön liikakasvusta ja sen vaikutuksista maapallon kantokykyyn voivat vaikuttaa yksilön päätökseen jäädä lapsettomaksi – lasten tekeminen maailmaan, jossa on muutenkin tarpeeksi ihmisiä, saatettiin nähdä epäeettisenä. (Avison & Furnham 2015, 58 ; Park 2005, 394.)

Syyt lapsettomuuden valitsemiselle vaikuttavat tutkimusten perusteella olevan moninaisia. On huomioitava, että kukin tutkimus myös piirtää omanlaisensa kuvan lapsettomuuteen johtaneista syistä ja motiiveista. Tulokset riippuvat aina siitä millaisia selityksiä tutkijat ovat pyrkineet tutkimuksellaan löytämään, ja esimerkiksi siitä millaisia

kysymyksenasetteluita he ovat käyttäneet tai missä ajassa ja paikassa tutkimus on toteutettu. Tutkijan kiinnostus tiettyä asiaa kohtaan jättää myös väistämättä jonkin näkökulman vähemmälle huomiolle.

2.4 Vapaaehtoisesti lapsettomiin kohdistuvat asenteet

Suomessa lapsettomuuteen ei liity vahvaa stigmatisointia ja suomalaisten asenteet perheellistymistä kohtaan ovat pääosin melko vapaamielisiä (Miettinen & Rotkirch 2017, 139). Tämä voidaan nähdä esimerkiksi vuoden 2008 perhebarometrissa, jonka mukaan yhdeksän kymmenestä suomalaisesta koki, että ihminen voi olla täysin onnellinen, vaikka ei hankkisikaan lapsia. Hyvin harvat (alle 10 prosenttia vastaajista) pitivät lapsettomia itsekkäinä tai lasten hankkimista velvollisuutena yhteiskuntaa kohtaan. (Miettinen & Rotkirch 2008, 42–43.) Miettinen (2010, 8) arvelee, että yhteiskunnan individualistisen kehityssuunnan ja uskonnollisten arvojen väistymisen vuoksi nuoret aikuiset voivat nykyään vapaammin suunnitella elämänpolkujaan ja pyrkiä tavoitteisiin omien mieltymystensä mukaan. Ilmapiiri on siis muuttunut erilaisten elämänpolkujen kannalta suotuisammaksi ja aikomuksia lasten hankkimatta jättämisestä on ehkä mahdollisuus ilmaista vapautuneemmin. Toisaalta tällä hetkellä syntyvyyden alenemista koskeva uutisointi ei näytä viestivän suotuisammasta ilmapiiristä vaan päinvastoin saattaa aiheuttaa nuorille paineita ja epävarmuutta. Lisäksi vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat kaikesta huolimatta kokea, ettei heidän valintojaan kunnioiteta tai hyväksytä (Miettinen & Rotkirch 2008, 71).

Paitsi, että jotkut suomalaiset saattavat paheksua vapaaehtoisesti lapsettomien päätöstä jäädä lapsettomiksi, lasten hankkiminen ja perheenperustaminen ovat monessa yhteiskunnassa edelleen sosiaalinen normi, josta poikkeaminen nähdään erilaisena ja outona. Vapaaehtoisesti lapsettomiin saatetaan kohdistaa jopa moraalista paheksuntaa, joka käy ilmi yhdysvaltalaisesta tutkimuksesta (Ashburn-Nardo 2016). Tutkimuksessa tutkittiin 197 yliopisto-opiskelijan käsityksiä vapaaehtoisesti lapsettomista. Tutkimukseen osallistuneet saivat luettavakseen erilaisia tekstejä naimisissa olevista henkilöistä, joiden sukupuoli ja lastenhankinta-aiheet vaihtelivat teksteittäin. Osallistujien tuli tämän jälkeen vastata kyselyyn siitä, mitä he ajattelivat kyseisistä henkilöistä. Tulokset osoittivat, että merkittävä osa ei pitänyt vapaaehtoisesti lapsettomia psykologisesti eheinä ja uskoi heidän

elävän vähemmän tyydyttävää elämää kuin lapsia hankkivat ihmiset. Ashburn-Nardon tutkimus kertoo osaltaan niistä kulttuurisista odotuksista, joiden mukaan perheen perustaminen on edellytys hyvälle elämälle.

Tutkimukset ovat keskittyneet myös vapaaehtoisesti lapsettomien omiin näkökulmiin ja kokemuksiin stigmasta. Esimerkiksi Gillespien (2000) mukaan vapaaehtoisesti lapsettomat kokivat herkästi, että heidän valintojaan lapsettomana pysymisestä usein tuomittiin tai kyseenalaistettiin. Park (2002) on tutkinut vapaaehtoisesti lapsettomien henkilöiden strategioita välttää leimautumista yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa, jossa kulttuurisena normina pidetään perheen perustamista ja lasten hankkimista. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla yhteensä 24 vapaaehtoisesti lapsetonta naista ja miestä, sekä yhdellä fokusryhmähaastattelulla. Park löysi haastatteluiden perusteella viisi strategiaa, joita vapaaehtoisesti lapsettomat käyttivät oikeuttaakseen normista poikkeavan identiteettinsä. Ensimmäinen strategia (*passing*) oli jättää kertomatta muille omasta päätöksestään jäädä lapsettomaksi, tai vastata jotakin epämääräistä kuten ”ehkä jonakin päivänä” niille, jotka lasten hankkimisesta utelevat. Toisessa strategiassa (*identity substitution*) haastateltavat kertoivat tilanteista, jossa saattoivat valehdella olevansa tahattomasti lapsettomia, jotta heihin suhtauduttaisiin ymmärrettävämmin. Kolmanneksi (*condemnation of the condemners*) jotkut haastateltavat kertoivat itse tuomitsevansa niitä ihmisiä, jotka tuomitsivat heitä lapsettomuudestaan, väittämällä heidän valintojaan itsekkäiksi. Neljännessä strategiassa (*self-fulfillment*) vapaaehtoisesti lapsettomat oikeuttivat identiteettinsä yhteisesti jaetulla periaatteella siitä, että jokaisella on oikeus onnellisuuteen ja itsensä toteuttamiseen. Viidentenä strategiana (*appeal to biological drives*) haastateltavat saattoivat vedota biologisiin vietteihin toteamalla, että heiltä puuttuu täysin äidin vaisto. (Park 2002, 32–36.)

Parkin (mt.) tavoin myös Morison kollegoineen (2016) ovat tutkineet vapaaehtoisesti lapsettomien valintoihin kohdistuvaa stigmaa. Tutkijat ovat pyrkineet ymmärtämään vapaaehtoisesti lapsettomien tapoja oikeuttaa identiteettinsä, tutkimalla internet-keskusteluissa ja sähköpostihaastattelussa esiintyviä vapaaehtoisesti lapsettomien retorisia keinoja, eli tapoja joilla vapaaehtoisesti lapsettomat perustelevat lapsettomuuttaan. Tutkijat löysivät aineistosta kaksi skriptiä, joiden avulla lapsettomuuden valintaa perusteltiin. Valitun lapsettomuuden skriptissä korostui yksilön aktiivinen toimijuus, sekä vapaaehtoinen lapsettomuus järkevänä, itsenäisenä ja vastuullisena valintana. Valinnan

kieltämisen skriptissä vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyi ennalta määräytyneenä sisäsyntyisenä ominaisuutena, johon ei voida vaikuttaa. Valintaa perusteltiin esimerkiksi tuomalla esiin oman persoonallisuuden tai muiden yksilöllisten ominaisuuksien sopimattomuus vanhemmuuden tehtävään. Kiistämällä lapsettomuuden olevan valinta, saatetaan lievittää häpeää, joka liittyy vapaaehtoisesti lapsettoman stigmaan. (Morison ym. 2016, 190–193.) Parkin (2002) sekä Morisonin kollegoineen (mt.) tutkimukset osoittavat hyvin sen, miten vapaaehtoinen lapsettomuus koetaan vieläkin normista poikkeavana valintana, jota lapsettomuuden valinneen henkilön tulee perustella tullakseen hyväksytyksi.

Suomessa Perhebarometri 2017 selvitti fokusryhmähaastatteluin yhteensä 50 nuoren aikuisen käsityksiä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Tulokset osoittivat, toisin kuin tutkijat olivat alkuun olettaneet, että suuri osa nuorista ei pitänyt lapsettomuutta ihanteenaan vaan päinvastoin vapaaehtoista lapsettomuutta pidettiin outona ja selitystä vaativana asiana. Osallistujista vain kaksi ilmoitti, ettei tule hankkimaan lapsia tulevaisuudessa. Elämäntavasta johtuvaa lapsettomuutta, kuten sopivan kumppanin puutetta, pidettiin nuorten puheessa hyväksyttävämpänä asiana kuin vapaaehtoista lapsettomuutta. (Rotkirch ym. 2017.)

Hollantilaisessa tutkimuksessa (Merz & Liebroer 2012) selvitettiin onko vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtautumisessa maakohtaisia eroja Euroopan sisällä. Vertailussa oli mukana 20 Euroopan maata, Suomi mukaan lukien. Tulokset osoittivat sekä yksilö- että yhteiskuntakohtaisia eroja. Tutkimuksen mukaan yhteiskunnissa, joissa vallitsee edelleen pääosin konservatiivinen arvomaailma, suhtaudutaan vapaaehtoiseen lapsettomuuteen kielteisemmin, kuin niissä yhteiskunnissa joita pidetään edelläkävijöinä modernisaation ja yksilöllistymiskehityksen suhteen. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtauduttiin kaikkein hyväksyvimmin pohjoismaissa ja Länsi-Euroopan maissa ja kaikkein kielteisemmin puolestaan Itä-Euroopassa. (mt. 594–595.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että vapaaehtoisesti lapsettomiin kohdistuvat asenteet näyttävät vaihtelevan ja riippuvan esimerkiksi siitä missä päin maailmaa ja millaisessa kulttuurisessa ilmastossa elämme. Vaikka vapaaehtoinen lapsettomuus on ilmiönä harvinainen, on kuitenkin selvästi nähtävissä tietynlainen kulttuurinen muutos, joka hyväksyy lapsettomuuden valitsemisen osaksi yksilön elämäntapaa. Lastenhankintapäätösten perustuessa nykyään yhä vahvemmin yksilöllisiin mieltymyksiin

ja valintoihin, nuoret aikuiset ovat rohkaistuneet aiempaa enemmän tuomaan esille aikomuksiaan jäädä lapsettomiksi. Toisaalta, kuten tässäkin luvussa esitetään, vapaaehtoista lapsettomuutta saatetaan pitää edelleenkin normista poikkeavana valintana – asiana, joka vaatii hyväksyttävän perustelun.

2.5 Vapaaehtoinen lapsettomuus mediassa

Tässä luvussa päästään käsiksi siihen, mihin myös oma tutkimuksellinen mielenkiintoni kohdistuu, eli median välittämään kuvaan vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Tätä ei olla juurikaan tutkittu, ja esimerkiksi suomalaista tutkimusta aiheesta ei löydy lainkaan. Esittelen seuraavaksi muutaman kansainvälisen tutkimuksen, jotka keskittyvät vapaaehtoisen lapsettomuuden käsittelyyn mediassa. Tutkimusten keskeisenä taustaoletuksena on ajatus median käyttämästä vallasta vaikuttaa yleisönsä ajatteluun ja asenteisiin.

Giles, Shaw ja Morgan (2009) ovat tutkineet vapaaehtoisen lapsettomuuden representaatioita brittiläisissä uutislehdissä vuosina 1990–2008. Analysoitavanaan tutkijoilla oli 116 lehtiartikkelia, joista he löysivät neljä vapaaehtoisen lapsettomuuden kehystä. Brittiläistä uutisointia hallitsevat kehykset nimettiin tutkimuksessa *yksilön oikeuksien, vastarinnan, sosiaalisen muutoksen ja henkilökohtaisen päätöksen* kehyksiksi. Yksilön oikeuksien kehyksessä artikkeleita kehysti tyypillisesti keskustelu vapaudesta, valinnoista ja itsensä toteuttamisesta. Vapaaehtoinen lapsettomuus nähtiin esimerkiksi tietoiseksi valinnaksi naisten urakehityksen suojaamiselle. Vastarinnan kehys esiintyi artikkeleissa, joissa vapaaehtoinen lapsettomuus kuvastui vastarinnan muotona sosiaalisille ja kulttuurisille normeille. Sosiaalisen muutoksen kehysten tunnisti artikkeleista, joissa pyrittiin erilaisten selittämään vapaaehtoista lapsettomuutta perhe- ja yhteiskuntarakenteen muutoksella. Henkilökohtaisen päätöksen kehysten artikkeleissa keskityttiin vapaaehtoisesti lapsettomien henkilökohtaisiin kokemuksiin lapsettoman valintansa takana.

Fjell (2009) puolestaan tarkastelee, miten Norjassa käytävä mediakeskustelu vapaaehtoisesta lapsettomuudesta (Fjell käyttää käsitettä *childfreedom*) eroaa yhdysvaltalaisesta ja muusta eurooppalaisesta keskustelusta. Hän on tutkinut julkista keskustelua sanomalehdissä, internetfoorumeilla ja televisiossa. Fjell toteaa vapaaehtoista

lapsettomuutta koskevan keskustelun olleen norjalaisissa tiedotusvälineissä pääsääntöisesti melko vähäistä, mutta viime vuosien aikana keskustelu on alkanut vilkastua. Norjalaisen median muodostama kuva vapaaehtoisesta lapsettomuudesta näyttää Fjellin (2009, 15) mukaan olevan vapaamielisempi kuin yhdysvaltalaisen ja muun eurooppalaisen median. Vapaaehtoisesti lapsettomien oma ääni ja kokemukset tulevat Fjellin tutkimuksen mukaan norjalaisessa mediassa enemmän huomioiduiksi.

Peterson (2012) on tutkinut kuinka ruotsalainen uutismedia kehystää vapaaehtoista lapsettomuutta analysoimalla 23 kirjoitusta viidestä suurimmasta ruotsalaisesta sanomalehdestä ajanjaksolla 2000–2010. Hän havaitsi, että ruotsalainen media keskittyy tarkastelemaan vapaaehtoista lapsettomuutta pääasiassa naisten ja lapsettomien pariskuntien näkökulmasta. Uutismedia kehystää lapsettomat parit pääasiassa huolettomiksi ja tyytyväisiksi elämäänsä, kun taas toisaalta vapaaehtoisesti lapsettomat naiset kehystetään valintansa vuoksi ongelmien ja stereotyyppien kanssa kamppaileviksi. Vapaaehtoisesti lapsettomien miesten oma ääni taas näytti puuttuvan kirjoituksista kokonaan ja pikemminkin nostettiin esille lapsiperheiden isien haastatteluja ja kokemuksia. Peterson (mt.) väittää artikkelissaan, että tiedotusvälineet harrastavat selkeää valikointia sen suhteen, kenen ääni pääsee kuuluviin ja kuka nostetaan uutisarvoiseksi, kun on kyse vapaaehtoisen lapsettomuuden käsittelystä. Tämän hän uskoo johtuvan kulttuurisesti vallitsevista sukupuolistereotyyppioista, maternalismista, pronatalismista ja heteronormatiivisuudesta. Karkeasti näillä käsitteillä tarkoitetaan äidillisen identiteetin, lastenhankinnan ja heteroseksuaalisen parisuhteen luonnollisuutta ja normatiivisuutta.

Moore ja Geist-Martin (2013) ovat analysoineet kautta aikojen vallitsevia vapaaehtoisen lapsettomuuden kulttuurisia diskursseja yhdysvaltalaisessa joukkoviestinnässä. He uskovat kulttuurisen keskustelun vapaaehtoisesta lapsettomuudesta muuttuvan ja virtaavan erilaisten sosiokulttuuristen tapahtumien (esimerkiksi internetin tulo, feministinen liike) mukana, ja tulevan ymmärretyksi tieteellistä kirjallisuutta ja julkisen viestinnän välittämiä mielikuvia tutkimalla. He havaitsivat kirjoista ja artikkeleista neljä diskurssia, jotka toivat esiin vapaaehtoisen lapsettomuuden kulttuuriset merkitykset ajanjaksolla 1900–2012. Diskurssit nimettiin sosiaalisen vastuun, yksilön epätäydellisyyden, feminismin seurauksen ja täyttymys ilman lapsia? -diskursseiksi. (Moore & Geist-Martin 2013, 236.)

Mooren ja Geist-Martinin (2013, 236–237) mukaan sosiaalisen vastuun diskurssi hallitsi yhdysvaltalaisista keskustelua 1900-luvun alusta 1940-luvulle saakka, jolloin lisääntyminen nähtiin naisen velvollisuutena parempaa yhteiskuntaa kohtaan. Vapaaehtoiseen lapsettomuuteen kannustettiin vain, mikäli naisella ei ollut yhteiskunnan kannalta toivottavia ominaisuuksia, rotuhygienian periaatteiden mukaisesti. Yksilön epätäydellisyyden diskurssissa vapaaehtoisesti lapsettomat naiset esitettiin itsekkäinä, päämäärättöminä ja moraalittomina, ja naisia syyllistettiin lapsettomuudestaan, sen sijaan, että oltaisiin keskusteltu ulkoisten tekijöiden vaikutuksista heidän valinnalleen. Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta feminismin seuraus -diskurssissa on tutkimuksen mukaan havaittavissa kaksi aaltoa. Varhain 1910 ja 1920 luvuilla feminismi nähtiin lähinnä uhaksi naiseudelle ja äitiydelle, mitä pidettiin naissukupuolelle ominaisina piirteinä. Mediaa käytettiin keinona vedota naisiin, jotta nämä tekisivät lisää lapsia yhteiskunnan hyväksi. Lehtiartikkeleissa vedottiin esimerkiksi naisten isänmaallisuuteen ja keskusteltiin väestön rappeutumisesta. Toinen aalto sijoittui 1960- ja 70-lukujen taitteeseen, jolloin lapsettomuutta alettiin pitää vastuullisena tekona ympäristön hyväksi ja väestönkasvun hillitsemiseksi. Neljänneksi diskurssiksi ”täyttymys ilman lapsia?” tutkijat nimesivät keskustelun 1970-luvulta lähtien, jolloin alettiin nähdä vapaaehtoinen lapsettomuus entistä hyväksyttävämpänä valintana niin luonnon kuin väestönkasvun hillitsemisen kannalta. Lehdissä julkaistut kirjoitukset ja vapaaehtoisesti lapsettomien ja tutkijoiden haastattelut haastoivat ihmisiä pohtimaan omaa elämäänsä ja mieltymyksiään – tarvitseeko minun todella tehdä lapsia? (Moore & Geist-Martin 2013, 236–243.)

Lapsettomien naisten representaatioita yhteensä 327 australialaisessa sanomalehtikirjoituksessa tutkineet Graham ja Rich (2012) toteavat lapsettomana elämisen olevan ei-toivottu asema australialaisessa yhteiskunnassa, ja medially olevan tärkeä rooli tämän aseman luomisessa, vahvistamalla ja välittämällä kulttuurisia diskursseja esimerkiksi hyväksyttävästä äitiydestä ja naiseudesta. He jäsenivät sanomalehtikirjoittelun pohjalta neljä päärepresentaatiota: myötätunnon arvoiset naiset (*sympathy worthy women*), uranaiset (*career women*), feminismin artefakti (*artefact of feminism*) ja nuhdellut naiset (*reprimanded women*). Sympatian arvoiset naiset olivat aineistossa niitä, jotka esimerkiksi biologisista syistä eivät olleet kykeneviä lastenhankintaan, jolloin heidät esitettiin mediassa tukea ja sympatiaa tarvitsevinä. Uranaisten representaatio esitti naiset lastenhankintaa lykkäävinä, koska nämä olivat valinneet ensisijaisesti uran äitiyden sijaan. Uranaistenkin

siis oletettiin jossakin vaiheessa perheellistyvän, kunhan nämä olisivat ensin saaneet toteutettua uratavoitteensa.

Feminismin artefakti esitettiin kahden eri ”linssin” läpi: naiset feminismin uhreina, sekä feminismin tuomitseminen. Naiset esitettiin tulleen harhaan johdetuiksi feminismin ristiriitaisten tavoitteiden vuoksi. Feminismiin suhtauduttiin tuomitsevasti, koska sen katsottiin kehottavan naisia ensisijaisesti toteuttamaan uratavoitteitaan, jolloin käsitykset omasta hedelmällisyydestä ja sen rajallisuudesta saattoivat hämärtyä. Nuhdeltujen naisten representaatiossa naiset esitettiin nuhtelevaan sävyyn huolettomina, epäkypsinä ja hedonistiseen elämäntapaan pyrkivinä. Lapsettomista naisista muodostuva kuva oli pääosin negatiivinen ja keskustelun sävyt olivat usein säälitteleviä tai nuhtelevia. Median tulkittiin myös ylläpitävän pronatalistista ideologiaa (ks. Luku 3.4 tässä tutkimuksessa) siten, että pronatalistisiin pyrkimyksiin sopeutuviin naisiin kohdistettiin sääliä ja myötätuntoa, ja ideologiaa vastustavat tai haastavat naiset saivat osakseen arvostelua. (Graham & Rich 2012, 514–515.)

Tutkimusten perusteella erilaiset mediat vaikuttavat esittävän vapaaehtoisen lapsettomuuden ristiriitaisilla tavoilla. Yhtäältä vapaaehtoisesti lapsettomien oma ääni pääsee kuuluviin ja he pääsevät kertomaan kokemuksistaan, mutta toisaalta taas vapaaehtoinen lapsettomuus kehystyy ongelmalliseksi ja vapaaehtoisesti lapsettomiin kohdistuva puhe on kriittistä ja tuomitsevaa. Petersonin (2012) tutkimus toi myös kiinnostavasti esiin sen, miten vähälle huomiolle vapaaehtoisesti lapsettomat miehet jäävät mediassa, sillä pääosin uutisarvoiseksi ovat päässeet naiset tai vapaaehtoisesti lapsettomat pariskunnat. Tämä olisikin hyvä tutkimusaihe vapaaehtoisen lapsettomuuden tutkimuksen kentällä myös Suomessa. Tutkimuksissa korostuu myös median tutkimisen merkitys vapaaehtoisen lapsettomuuden tutkimuksessa. Se, miten vapaaehtoisesta lapsettomuudesta kirjoitetaan esimerkiksi lehtien palstalla tai keiden näkökulmat tuodaan julkisuuteen vaikuttaa siihen, miten vapaaehtoiseen lapsettomuuteen ylipäätään suhtaudutaan. Media näyttäytyykin ennen kaikkea voimana, jolla on mahdollisuus tuottaa ja välittää tiettyjä asenteita yleisönsä tietoisuuteen. Tällä puolestaan joko ylläpidetään tai uudistetaan kulttuurisia asenteita ja stereotyyppioita.

3 TEOREETTISIA NÄKÖKULMIA VAPAAEHTOISEN LAPSETTOMUUDEN TUTKIMISEEN

Vapaaehtoista lapsettomuutta voidaan lähestyä monestakin eri tutkimuksellisesta näkökulmasta. Tämän vuoksi olenkin valinnut teoreettiseen osioon useita näkökantoja, sillä tutkimuksen aihe ja aineisto tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia aiheen tarkasteluun. Ensinnäkin näen vapaaehtoisen lapsettomuuden osana yhteiskunnan yksilöllistymiskehitystä, johon liittyvät oleellisesti esimerkiksi perinteisten arvojen heikentyminen, naisten ansiotyön ja koulutuksen lisääntyminen, sekä avoliittojen yleistyminen. Valinnanmahdollisuudet ovat lisääntyneet ja sitä myötä erilaiset elämäntilat ovat mahdollistuneet. Käsitteet perheestä ei enää rajoitu pelkkään ydinperheeseen, vaan rinnalle on tullut muita hyväksyttäviä perhemuotoja, kuten lapsettomat avoliitossa elävät pariskunnat. Vapaaehtoinen lapsettomuus on myös selkeä merkki naisten oikeuksien parantumisesta yhteiskunnassa, mistä kertovat merkittävästi esimerkiksi naisten ansiotyön yleistyminen, sekä perhesuunnittelun mahdollistuminen erilaisten ehkäisy menetelmien tullessa yleisempään tietoisuuteen (Ritamies 2006, 144, 171). Tämä luku koostuu neljästä toisiinsa linkittyvästä alaluvusta, jotka tarjoavat historiallis-teoreettisen perspektiivin vapaaehtoisen lapsettomuuden tarkasteluun tässä tutkimuksessa.

3.1 Yhteiskunta yksilöllistyy

Individualismin synty katsotaan usein liittyvän uuteen aikaan ja erityisesti yhteiskunnan modernisaatioon (Hautamäki 1996, 13). Modernisaatiossa on kyse erityisesti teollistumisesta, mutta myös muunlaisista muutoksista kuten byrokratisoitumisesta, joukkotiedotuksen paisumisesta, kaupungistumisesta ja väestöllisistä muutoksista. Elämän modernisoituessa ihmiset vapautuvat perinteiden muodossa ilmenevästä normatiivisuudesta tullakseen vapaiksi yksilöiksi. (Jallinoja 1991, 36, 40.) Aikaa, jota elämme parhaillaan, voidaan tutkijoiden mukaan luonnehtia uudeksi modernisaation vaiheeksi, jota kutsutaan postmoderniksi ajaksi (Hautamäki 1996, 35).

Yksilöllistyneessä yhteiskunnassa yksilön on aiempaa enemmän otettava vastuu itsestään ja kyettävä itsenäiseen päätöksentekoon. Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä

yhteisölliset turvaverkostot hiljalleen murenivat (Takala 1994, 10). Vaikeat valinnat ja tilanteet, jotka oli aiemmin mahdollista ratkaista perhe- tai kyläyhteisön tai yhteiskuntaluokkaan tukeutuen, piti yksilöitymisen myötä selvittää itse (Beck 1995, 20). Yksilöllistyminen ei Beckin (1995) mukaan kuitenkaan perustu yksilöiden vapaisiin päätöksiin vaan kyse on väistämättömästä, pakollisesta prosessista. Tähän pakolliseen prosessiin kuuluu ”pakkoa tuottaa, suunnitella ja sovittaa näyttämölle oman elämäkerran ohella myös siihen liittyvät sitoumukset ja verkostot, jotka muuttuvat kunkin omien mieltymysten ja elämänvaiheiden muuttumisen myötä” (mt. 29).

Yksilöllistynyttä yhteiskuntaa luonnehtivat täten myös riskit, sillä yksilön on otettava vastuu omista valinnoistaan. Yksilöllistyneessä yhteiskunnassa muiden valintojen ohella myös lastenhankintaa suhteutetaan kasvaneisiin elämänmahdollisuuksiin ja riskeihin, toiveisiin ja vaatimuksiin (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 120). Perheen perustaminen saatetaan nähdä riskiksi omalle vapaudelle ja nuoruudelle, joka siten uhkaa individualistista elämää (Ketokivi 2004a, 104). Kyse ei ole Ketokiven (2004b, 102) mukaan siitä, että nuoret vieroksuisivat perhettä tai sitoutumista ylipäättään, vaan omia edellytyksiä sitoumusten tekemiseen parannetaan samalla kun jatketaan ulkopuolisiin silmin huolettomalta vaikuttavaa elämää. Oman identiteetin löytämisestä tulee yksilöllistyessä entistä tärkeämpää ja identiteettiä työstetään kaikkien elämän osa-alueiden avulla – kuten urheilulla, kouluttautumisella ja matkustamisella. Elämää halutaan elää omilla ehdoilla, jolloin tuloksena on lyhytjänteinen ja omien kokemusten varaan rakentuva elämisyhteiskunta. (Hautamäki 1996, 36–37.)

Myös muutokset arvojärjestyksessä liittyvät postmodernin ajan henkeen. Arvoilla tarkoitetaan ihmisten toiminnan abstrakteja, yleisluontoisia ja toivottavia päämääriä, jotka ohjaavat ihmisen valintoja ja havaitsemista (Helkama 2015, 8). Suomalaisten arvomaailma on näyttänyt hiljalleen liikkuvan yhteisöllisistä arvoista kohti yksilöllisempiä arvoja 1980- ja 1990-luvun vaihteesta alkaen. Yksilölliset arvot korostavat yhtäältä asemaa ja menestystä suhteessa muihin, ja toisaalta itsenäistä, valintoja mahdollistavaa ja mielenkiintoista elämää. Tämän lisäksi suomalaisten arvomaailma näyttää eriytyvän, eri väestöryhmien arvostaessa erilaisia asioita. (Pohjanheimo 2005, 248–250, 255.) Helkama (2015, 219) kuitenkin korostaa, että todellisuudessa arvot muuttuvat hyvin hitaasti, vaikka kullakin sukupolvella on usein taipumus ajatella, että juuri heidän aikaansa voi luonnehtia arvomurroksen aikakaudeksi.

3.2 Kohti modernia perhettä

Avoliitto ja perheen perustaminen ovat pitkään olleet Suomessakin kulttuurisia normeja, ja yksilöitymiskehityksellä on ollut vaikutuksensa luonnollisesti myös perheeseen ja erityisesti ydinperheeseen kohdistuviin ihanteisiin. Aikaisemmin, pitkälle 1800-luvulle asti ennen kuin perheen käsite muuttui, perhe ymmärrettiin muuttumattomana itsestäänselvyytenä, ”Herran annettuna”. Länsimaisen perheen historia voidaan pitkälti kiteyttää siirtymäksi traditionaalisesta suurperheestä ydinperheeseen. (Häggman 1994, 18, 36). 1900-luvun kuluessa ydinperhe alkoi muotoutua normaalin perheen malliksi uudenlaisista poliittisista ja yhteiskunnallisista kiinnostuksenkohteista johtuen. Ydinperheellä tarkoitetaan heteroseksuaalista perhettä, joka muodostuu naimisissa olevista vanhemmista (isä ja äiti), sekä heidän lapsistaan. Muunlaiset perhekokoonpanot alkoivat näyttäytyä ongelmallisena ja oikeanlaisesta perheestä, ydinperheestä tuli lopulta yksilön hyvinvoinnin, terveyden ja kansalaisuuden välttämätön edellytys. (Castrén & Högbacka 2014, 108–109.) Parsonsin perheteoriaan tukeutuen ydinperheessä on kyse sukupuolten välisestä työnjaosta, jossa miehen huolehtiessa elinehtojen turvaamisesta, nainen keskittyy perheen integraation turvaamiseen (Parsons 1955; Jallinoja 2014, 24–25 mukaan). Beckin ja Beck-Gernsheimin (1995, 23) mukaan ennalta määrätyt sukupuoliroolit ovatkin teollisuusyhteiskunnan perusta, joita ilman ydinperhettä ei voi olla olemassa.

Ydinperheen valtakausi ei kuitenkaan kestänyt muutamaa vuosikymmentä, tai korkeintaan reilua vuosisataa kauempaa (Jokinen 2017, 127). 1960-luvulla sukupuolirooleja kohtaan alkoi viritä kriittistä keskustelua erityisesti naistutkijoiden toimesta. Kritiikki voimistui ja tasa-arvosta tuli merkittävä poliittinen kysymys. (Jallinoja 2014, 30.) Yhtenä vaikuttavimpana (ydin)perheen murroksena voidaan Kariston ja kumppaneiden (1989, 109–111) mukaan pitää naimisissa olevien naisten työssäkäynnin yleistymistä. Tämän mahdollistivat erilaiset perhepoliittiset päätökset ja etuudet, joiden myötä myös isillä oli mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lapsia ja esimerkiksi oikeus kunnalliseen päivähoitoon tuli mahdolliseksi. Samaan aikaan avioerot alkoivat yleistyä, avoliitoista alkoi tulla hyväksyttävämpiä perhemuotoja ja yksinhuoltajien määrä alkoi kasvaa. Kyse on selvästi ollut pois siirtymistä modernista työnjaolle perustuvasta perheestä. (Takala 1994, 16.)

Naisten työssäkäynnin yleistymisen ja avioerojen lisääntymisen myötä voidaan varmasti ajatella perinteisen ydinperheen olevan jonkinlaisessa kriisissä, mutta ei ole kyse siitä, etteivätkö minkäänlaiset ihmissuhteet olisi postmodernille kansalaiselle tärkeitä. Erityisesti parisuhteella on yksilöityneessä yhteiskunnassa keskeinen merkitys. Beck ja Beck-Gernsheim (1995, 3) ajattelevat yksilöllistymiskehityksen myötä rakkauden tulleen entistä keskeisemmäksi ihmisten elämässä. Vaikka yksilöt periaatteessa eriytyvät toisistaan tavoitellessaan henkilökohtaista vapautta, perinteiden heikentyessä läheisten suhteiden merkitys kasvaa (mt. 32).

Rakkaudesta ja parisuhteesta saatetaan etsiä yksilöllisen minuuden täydentymistä ja erilaisia kokemuksia (Jokinen 2014, 174). Esimerkiksi vapaaehtoisesti lapsettomat henkilöt saattavat hakea lapsien sijaan merkityksellisyyden kokemusta parisuhteesta ja romanttisesta rakkaudesta. Toisaalta läheisistä ihmissuhteista saatetaan myös päästää irti entistä helpommin, sillä postmoderneja yksilöitä eivät enää säätele perinteet ja vanhan maailman velvollisuudet, vaan jokaisella on vapaus valita itse ihmissuhteensa ja määritellä niiden luonne. Mikäli parisuhde ei tunnu hyvältä, sen ei tarvitse myöskään jatkua. Tämä vapaus määritellä suhteen luonne näkyy paitsi sukulaissuhteissa ja parisuhteissa, näyttäytyy hiljalleen myös vanhempien ja lasten välisissä suhteissa. (Jokinen 2017, 132.)

Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat heijastuneet paitsi yksilöihin myös perheeseen. Postmoderni yhteiskunta korostaa yksilön erillisyyttä ja oikeuksia myös perheen sisällä, kun aiemmin peräänkuulutettiin yhteisöllistä vastuuta ja sukusiteiden tärkeyttä (Takala 1994, 16). Yksilöllistymiskehityksen myötä perhemuodot ja ylipäätään perheen käsite ovat monipuolistuneet. Perinteinen miehen ja naisen lapsineen muodostama ydinperhe ei tänä päivänä 2020-luvun Suomessa siis ole välttämättä se tavoiteltavin perhemuoto ja esimerkiksi käsitykset sukupuolten välisestä työnjaosta, ovat monien mielestä varmasti vanhanaikaisia. Ydinperheen rinnalle ovat tulleet erilaiset vaihtoehtoiset ja vähemmän institutionalisoituneet perhemallit kuten uusperheet ja sateenkaariperheet (Jokinen 2014, 172). Käsitykset perheestä ovat vaihdelleet eri aikoina ja vaihtelevat edelleen, eikä universaalia perheen määritelmää näyttäisi olevan olemassa. Nykykäsityksen mukaan perhe on rajoiltaan joustava ja dynaaminen prosessi. (Jokinen 2017, 176.)

3.3 Vapaaehtoinen lapsettomuus elämäkulussa

Elämäkulun teoria soveltuu hyvin vapaaehtoisen lapsettomuuden tarkasteluun, sillä lapsettomaksi jääminen on myös yksilön tekemä valinta osana hänen elämäkulkuaan. Elämäkulun teorian pääajatuksena on kytkeä yksilöiden elämät siihen historialliseen ja sosiaalis-taloudellis-yhteiskunnalliseen ympäristöön, jossa ne muotoutuvat. Ihmisten elämäkulut ovat erilaisia riippuen siitä, missä ajassa ja paikassa kulloinkin eletään. Elämäkulun teorian yksi perusolettamuksista on, että yksilön elämäkulku kattaa koko elinajan. Mikään tietty ikävaihe ei määrää elämäkulkua, mutta mennyt elämä vaikuttaa kuitenkin aina tulevaan. Elämäkulku on monisuuntaista, ja voi edetä eri suuntiin riippuen siitä, millaisia ratkaisuja yksilö kulloinkin tekee ja millaisista odotuksista hän joutuu selviytymään. (Ruoppila 2014, 101–102, 104.)

Elämäkulkuun kuuluvat oleellisena osana myös kehitystehtävät, joilla tarkoitetaan aikaan ja paikkaan sidoksissa olevia normatiivisia odotuksia siitä, mihin yhteisön asettamiin haasteisiin yksilön tulisi kyetä vastaamaan. Kehitystehtävistä suoriutumisen lisäksi oleellista on myös se, että ne toteutetaan oikeaan aikaan, eli ei liian aikaisin tai liian myöhään. (Ruoppila 2014, 106.) Nuoruuden kehitystehtäviä voivat olla esimerkiksi rippikoulun käyminen ja vanhemmista itsenäistyminen, ja aikuisuuden kehitystehtäviä puolestaan työpaikan saaminen ja perheen perustaminen. Lapsettomuuden valitessaan yksilö jättää siis toteuttamatta tietyt kehitystehtävät, joita ympäristö ja kulttuuri saattavat häneltä odottaa.

Elämäkulututkimuksen piirissä ollaan jo pitkään keskusteltu siitä, että elämäkulun kehitystehtävät olisivat muuttumassa vähemmän iänmukaiseksi – toisin sanoen elämäkulun normatiivisuus olisi vähenemässä. Normatiivisuuden väheneminen näkyy esimerkiksi perhe-elämän muutoksina. Nykyinen sukupolvi suhtautuu avioliittoon ja perheen perustamiseen eri tavalla kuin esimerkiksi maailmansotien välillä syntynyt sukupolvi. Toisaalta monet asiat elämäkulussa ovat edelleenkin normatiivisia ja institutionaalisesti organisoituja, esimerkiksi koulun aloittaminen ja eläkkeelle siirtyminen, jotka suurin osa yksilöistä käy läpi elämänsä aikana. (Nurmi & Salmela-Aro 2000, 91.) Joka tapauksessa on nähtävissä se, että yksilöllistymiskehityksen myötä ihmisten elämäkulut ovat alkaneet eriytyä eivätkä kaikissa asioissa noudata samanlaista kaavaa

kuin aikaisemmin. Mahdollisuuksia toteuttaa itseään on entistä enemmän, ja merkittävää on myös se, että esimerkiksi suku ja yhteiskuntaluokka eivät säätele ihmisen toimintaa niin kuin ennen (Beck 1995, 20). Esimerkiksi avioituminen tai lastenhankinta ovat usein yksilön henkilökohtaisen valinnan tulosta, eivätkä enää suvun kanssa neuvoteltavia asioita (Vilkko 2000, 83).

Beckiä (1995, 27) lainaten yksilöllistyneessä yhteiskunnassa ”yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan, parsimaan ja paikkaamaan omat elämäkertansa”. Myös Vilkko (2000, 80) esittää, että elämäkulkua ei enää kerro meitä vaan me kerromme elämäkulkuaamme. Tästä seuraa, että yksilöllistyneessä yhteiskunnassa elävä yksilö ei välttämättä kykene samaistumaan hänelle tarjottuihin elämäkulun kulttuurisiin kerrontoihin vaan niitä on muokattava omien preferenssien mukaisiksi. (mt.)

Lapsettomuuden valitseminen osaksi omaa elämäkulkua tulee mahdolliseksi yhteiskunnissa, jotka korostavat itsensä toteuttamista ja yksilön vastuuta. Perheen perustamista ja lasten tekemistä saatetaan pitää esteenä toteuttaa itseään maailmassa, joka on mahdollisuuksia täynnä. Yksilöt ovat nykyään entistä vahvemmin oman itsensä herroja, jonka vuoksi lastensaantia joko lykätään myöhemmälle elämäkuluun, tai vastaavasti pohditaan entistä useammin omia haluja ja tarpeita suhteessa perheenperustamiseen. Yksilöllisten preferenssien ollessa yhä keskeisimpiä nuorten aikuisten valinnoissa, jotkut tutkijat uskovatkin vapaaehtoisen lapsettomuuden lisääntyvän tulevaisuudessa (ks. esim. Tanturri & Mencarini, 2008).

3.4 Naiseuden ja äitiyden muuttuvat roolit

Vapaaehtoinen lapsettomuus voidaan nähdä merkinä naisten aseman parantumisesta yhteiskunnassa. Myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Merz & Liebroer 2012; Miettinen ym. 2015) on osoitettu konservatiivissa yhteiskunnissa syntyvyyden olevan korkeampaa ja vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtautumisen olevan kielteisempää kuin liberaalisissa yhteiskunnissa. Suurimmalla osalla naisista on tänä päivänä suurempi mahdollisuus päättää itse lisääntymisestään, verrattuna aikaisempiin sukupolviin. On huomattava, että historiassa on aina ollut naisia, jotka ovat pysyneet omasta tahdostaan lapsettomana, mutta Gillespie (2003, 133) huomauttaa, että koskaan aiemmin naisilla ei ole ollut mahdollista

toteuttaa hyväksyttävästi naiseuden identiteettiään, irrallaan äitiydestä, niin monin tavoin kuin nyt.

1800–1900-luvuilla kirkon näkökulmasta naisen elämää määrittivät lähinnä vaimon, emännän ja äidin toisiaan täydentävät ihanteet, joista varsinkin vaimouden ihanne oli keskeinen ja josta puhuttiin eniten. Kunnollisen vaimon tuli olla miehelleen alamainen ja kuuliainen. Myös ahkeruutta, velvollisuudentuntoa ja työkykyä pidettiin tärkeinä emännän ominaisuuksina. Oikea vaimo ja emäntä oli myös äiti, ja lapsettomuutta pidettiin naiselle suurena häpeänä ja jumalan rangaistuksena. Toisaalta äitiyteen ei liitetty vielä samanlaisia merkityksiä kuin myöhemmässä vaiheessa. Äitiys oli ennen kaikkea synnyttämistä ja lisääntymistä, ja vasta myöhemmin on alettu korostaa huolenpitoa, lämpöä ja hoivaa äitiyden keskeisinä ominaisuuksina. (Häggman 138–139.)

Naisihanne alkoi muuttua vuosisadan vaihteessa. 1900-luvun alussa Suomessa hallitsi vahvasti äitiyttä ihannoiva kulttuuri. Naisen haluttiin olevan ennen kaikkea äiti ja työpanosta enemmän arvostettiin naisen ”palvelualttiutta” ja lämpöä, miehen toimiessa perheen päänä, elättäjänä ja edustajana. Naista ei määritelty hänen omista haluistaan ja tarpeistaan lähtien, vaan naisen paikkana korostettiin kotia ja keskeisimpinä tehtävinä lasten synnyttämistä ja hoitamista. Kodin ulkopuolista ansiotyötä ei pidetty naiselle sopivana. (Ritamies 2006, 132–133).

Naisen asemaa ovat hiljalleen parantaneet erilaiset 1910-luvulta alkaen säädetyt lait ja asetukset, jotka mahdollistivat muun muassa naisten kodin ulkopuolisen ansiotyön. Esimerkiksi vuonna 1919 naiset saivat mahdollisuuden harjoittaa itsenäistä elinkeinotoimintaa ja vuonna 1922 säädetty työsopimuslaki salli naimisissa olevan naisen tehdä itsenäisesti työsopimuksen. 1930 voimaan tullut avioliittolaki puolestaan mahdollisti naisten itsenäisyyden taloudellisissa ja oikeudellisessa asemaan liittyvissä kysymyksissä eikä hänen tarvinnut olla enää miehen edusmiehisyyden alaisena (Ritamies 2006, 135). Naisten ansiotyön yleistyessä ja koulutustason parantuessa naiset alkoivat hiljalleen aktivoitua myös muussa kodin ulkopuolisessa toiminnassa kuten erilaisissa järjestöissä ja yhdistystoiminnassa, ja perhesuunnittelu alkoi tulla ajankohtaiseksi. Naiset tulivat tietoisiksi omista oikeuksistaan ja siitä, että jokaisella on oikeus päättää lapsiluvustaan. 1910-luvun tietämällä ihmisten tiedonsaantimahdollisuudet lisääntyivät ja sitä myöten tieto

raskaudenehkäisystä. Pienen perheen edut alettiin myös huomata maalta kaupunkiin muutettaessa – tuli edullisemmaksi hankkia vain vähä lapsia. (Ritamies 2006, 144–146.)

Historialliset kuvaukset naiseudesta ja äitiydestä tuntuvat hyvin kaukaisilta, verratessa niitä tämänhetkiseen 2020-luvun yhteiskuntaan, jossa naiset ovat samalla tavalla ansiotyössä ja vähintään yhtä kouluttautuneita kuten miehetkin. Yhteiskunta tarjoaa myös hyvin mahdollisuuksia työn ja perheen yhteensovittamiselle, jolloin naisen paikan ei enää tarvitse olla kotona hoitamassa ja kasvattamassa lapsia. Tai mikäli lapsia ei haluta ollenkaan, sekin on jo paljon hyväksyttävämpää kuin toistasataa vuotta sitten. Modernisaatio on näyttänyt huomattavasti vauhdittavan tasa-arvokehitystä ja vapauttanut naiset velvollisuudestaan toimia yhteiskunnan synnytyskoneina. Tästä huolimatta naiset tuntuvat elävän tällä hetkellä kulttuurisessa ristipaineessa, yrittäessään toteuttaa niin kutsuttua supernaisen ideaalia, mikä liittyy samalla ympäri maailmaa vallitsevaan pronatalistiseen ideologiaan, sekä toisaalta nykyajan taloudellisiin ja itsensä toteuttamiseen liittyviin paineisiin. Naisten aseman menneisyyden voi sanoa osaltaan vaikuttavan nykyhetkeen, mikä kohdistaa naisiin ristiriitaisia odotuksia. (esim. Gillespie 2000, 230–231; Park 2005, 397.)

Normatiivinen odotus vanhemmuudesta ja kielteinen suhtautuminen vapaaehtoiseen lapsettomuuteen voidaan tutkijoiden mukaan liittää pronatalismiin, jolla tarkoitetaan kulttuurisesti vallitsevaa suuntausta antaa arvoa vanhemmuudelle ja lisääntymiselle (esim. Moore & Geist-Martin 2013, 233; Peterson 2012, 23). Pronatalismin keskeisimpien oletusten mukaan lasten saaminen nähdään paitsi luonnollisena ja vaistonvaraisena toimintana, myös välttämättömänä normaalille aikuisuuden kehitykselle ja heteroseksuaaliselle parisuhteelle (Morison ym. 2016, 185).

Pronatalismin hengessä varsinkin naisen rooli ja feminiininen identiteetti rakentuvat vahvasti äitiyden ympärille (Gillespie 2003, 122). Maskuliinisuuden ja isyyden välinen yhteys ei sitä vastoin ole yhtä vahva, kuten esimerkiksi Petersonin (2012) tutkimus vapaaehtoisen lapsettomuuden sukupuolittuneista mediarepresentaatioista esittää. Parkin (2002, 26) mukaan maskuliinisuus rakennetaankin pääosin muiden ominaisuuksien kuin isyyden, esimerkiksi ammatillisten saavutusten kautta. Gillespien (2000) tutkimuksessa osallistujat kokivat vahvaa painetta ympäristöltään, joka odotti heidän asettuvan äitiyden rooliin. Vaikka vapaaehtoisesti lapsettomat olivat kertoneet päätöksestään pysyä lapsettomana, heidän odotettiin muuttavan kyllä aikuistuessaan mielensä (Gillespie 2000,

228). Äitiydestä luopuminen on historiallisestikin ollut tietyille ryhmille sosiaalisella tavalla hyväksyttävämpää, kuten nunnille tai leskille, mutta tällöin hyväksyntä on edellyttänyt jollakin tavalla menetystä tai itsensä uhraamista. (Gillespie 2003, 133). Jyrkimmillään pronatalismi siis normalisoi ja vieraannuttaa naisia, jotka eivät sopeudu pronatalistisiin pyrkimyksiin, mikä puolestaan voi johtaa näiden naisten leimautumiseen ja negatiivisiin stereotyyppioihin, erityisesti vapaaehtoisesti lapsettomien kohdalla. (Graham & Rich 2012, 515)

Viimeisten vuosikymmenien aikana on virinnyt keskustelua lisääntymisoikeudesta (*reproductive justice*) haastamaan pronatalistista ideologiaa. Lisääntymisoikeus on näkökulma, joka korostaa ruumiillista itsemääräämisoikeutta ja painottaa yksilön vapautta ja oikeutta päättää hankkiiko hän lapsia vai ei (Luna & Luker 2013, 328). Näkökulma kehittyi aikoinaan tummaihoisten naisaktivistien toimesta tuodakseen tietoisuuteen heihin kohdistuvaa ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamista, sekä osoittamaan miten rotu, sukupuoli, luokka tai kansalaisuus voivat heikentää yksilön lisääntymisoikeutta. Lisääntymisoikeuden näkökulma perustuu ajatukseen siitä, että systeeminen epätasa-arvoisuus on aina muokannut erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien naisten päätöksentekoa lastenhankintaan ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä. (Ross 2017, 290–291.) Näkökulma korostaa siis tasa-arvoista kohtelua kaikille heidän valinnoistaan ja taustoistaan riippumatta.

Lisääntymisoikeus on tärkeä näkökulma vapaaehtoisen lapsettomuuden tarkasteluun, sillä oikeus ei useinkaan toteudu kaikkialla maailmaa tasapuolisesti. Esimerkiksi kehittyvissä maissa naisella ei välttämättä ole mahdollisuutta tehdä päätöstä lasten hankinnan suhteen, ehkäisymenetelmien puuttuessa, sekä terveydenhuollon ja tietoisuuden ollessa puutteellista. Joissakin maissa ehkäisy tai abortti saattaa puolestaan olla lailla kielletty. YK:n väestörahasen julkaiseman *State of World Population 2018* -raportin mukaan Suomessa ja muissa kehittyneissä Euroopan, Aasian ja Pohjois-Amerikan maissa lisääntymisoikeudet toteutuvat suurelta osin todella hyvin. Kehittyneiden maiden ongelmana ovat raportin mukaan lähinnä työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvät haasteet. Ihmiset hankkivat näissä maissa vähemmän lapsia kuin ehkä itse toivoisivat, koska lastenhoitoa ei pystytä järjestämään kohtuuhintaisilla ja laadukkailla palveluilla. (State of World Population 2018, 6.) Useat naiset pyrkivät nykyään vastustamaan pronatalistista ideologiaa ja rakentamaan feminiinisen identiteettinsä erillään äitiydestä

(Gillespie 2003, 133). Gillespie (2000, 223) väittääkin, että kyse on yhtäältä uudenlaisen radikaalisen feministisen identiteetin syntymisestä, mitä naiset pyrkivät rakentamaan tai ylläpitämään vahvalla toimijuudellaan naiseutta ja äitiyttä koskevissa kulttuurisissa keskusteluissa.

Naisten yhteiskunnallinen asema näyttäytyy historian puitteissa haasteellisena. Modernisaation myötä feministisen liikehdintä tasa-arvokehityksen vauhdittamiseksi on mahdollistanut sen, että naisten elämässä sallitaan myös muita ulottuvuuksia äidin ja hoivaajan roolin lisäksi. Historiallinen tarkastelu tekee myös ymmärrettäväksi sen miksi äitiyden ja naiseuden välistä yhteyttä pidetään yhä tänäkin päivänä vielä hyvin vahvana. Pronatalistinen ideologia elää edelleen vahvana eri yhteiskunnissa ja tänä päivänä sen vaikutuksen voi nähdä esimerkiksi siinä millä tavoin mediassa käsitellään vapaaehtoisesti lapsettomuuden teemaa, ja näiden käsittelytapojen välittyessä osaksi kulttuurisia asenteita.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni metodisia valintoja. Luku koostuu tutkimusongelman ja aineiston esittelystä, sekä analyysimenetelmän kuvaamisesta. Viimeisessä alaluvussa keskityn vielä tarkastelemaan tutkimukseni eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä.

4.1 Tutkimusongelma

Edellisessä luvussa esitetty teoreettinen tarkastelu osoittaa, että vapaaehtoista lapsettomuutta tulee tarkastella yhteiskunnallisiin muutoksiin ja yksilöllistymiskehitykseen liittyvänä ilmiönä. Yhteiskunta on teollistumisen myötä kokenut monia muutoksia, jotka heijastuvat niin yksilöihin, perheeseen kuin yleisiin asenteisiin. Individualistisessa, yksilön vapautta korostavassa yhteiskunnassa yksilön on mahdollista toteuttaa itseään haluamallaan tavalla, eikä lastenhankintaan suhtauduta samalla tavalla oletusarvoisesti kuin vielä joitakin vuosikymmeniä sitten. Jokaisella yksilöllä on mahdollisuus rakentaa oma persoonallinen elämänsä ja perheenperustamista peilataankin entistä vahvemmin suhteessa omiin mieltymyksiin ja tavoitteisiin. Tutkimalla mediaa voidaan peilata näiden yhteiskunnallisten muutosten vaikutusta tähänhetkiseen keskusteluun mediassa. Median on tutkimuksissa myös todettu olevan merkittävä kulttuurisia asenteita ylläpitävä ja välittävä kanava (esim. Graham & Rich 2012; Moore & Geist-Martin 2013). Syntyvyyden alenemista koskeva lisääntynyt keskustelu mediassa onkin herättänyt monet pohtimaan sitä, missä määrin vapaaehtoinen lapsettomuus on lisääntynyt ja onko sillä vaikutuksensa laskevaan syntyvyyteen.

Tutkimukseni on laadullinen ja aineistolähtöinen tutkimus vapaaehtoista lapsettomuutta koskevista kirjoituksista Helsingin Sanomissa. Tausta-ajatuksena on sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti se, että sanomalehtikirjoitusten kielellisesti luomat merkitykset vapaaehtoisesta lapsettomuudesta luovat sosiaalista todellisuutta. Varsinainen tutkimuskysymykseni on seuraava: *Millaisissa kehyksissä vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään Helsingin Sanomien kirjoituksissa?*

Olen kiinnostunut siitä, miten vapaaehtoinen lapsettomuus kehystyy Helsingin Sanomissa uutisartikkeleiden, kolumnien ja mielipidekirjoitusten valossa. Ollaanko vapaaehtoisesta lapsettomuudesta huolissaan tai pidetäänkö sitä uhkana väestönkasvulle? Vai nähdäänkö se pikemminkin nykyihmisen oikeutena valita oman elämänsä suunta? Tarkastelen ilmiötä median kehysanalyysin periaatteiden mukaisesti, minkä avulla on mahdollista löytää vastaus tutkimuskysymykseeni. Tarkastelen myös sitä millaisissa yhteyksissä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta puhutaan, ja millaisia teemoja tai puhetapoja teksteissä nousee keskeisiksi. Median kehysanalyysiin perehdyn tarkemmin luvussa 4.4. Suhtaudun aineistooni avoimin mielin, lähtökohtanani, että siitä voi selvittää mitä tahansa ja että myös alkuperäiset tutkimuskysymykseni voivat tarkentua prosessin aikana.

Lisäksi olen alatutkimuskysymyksenä kiinnostunut kehysten välisistä suhteista, eli siitä mikä kehys hallitsee vapaaehtoisesta lapsettomuudesta yhteiskunnallista keskustelua voimakkaimmin ja mikä puolestaan jää marginaaliin. Mitä nämä kertovat kulttuurisista diskursseista ja siitä millaisia mielikuvia vapaaehtoisesta lapsettomuudesta media välittää yleisölleen? On tietysti myös mahdollista, että kirjoitukset käsittelevät vapaaehtoista lapsettomuutta tasapuolisesti eri näkökulmista eikä mikään kehys saa erityisen hallitsevaa asemaa.

4.2 Median vallan aspektit

Itselleni hahmottui melko varhain, että haluan valita tutkimukseni aineistoksi juuri sanomalehden, sillä koen sen olevan hyvä yhteiskunnallisen keskustelun areena, ja koska olen nimenomaan kiinnostunut aiheen käsittelystä mediassa. Kuten aiemmin tässä tutkielmassa on todettu (ks. Luku 2.5), vapaaehtoista lapsettomuutta suomalaisessa mediassa ei ole toistaiseksi tutkittu lainkaan.

Media on kaikenlaista ei-kasvotusten tapahtuvaa viestintää. Mediaa on esimerkiksi painettu viestintä kuten kirjat, sanomalehdet ja aikakauslehdet, joukkotiedotteet eli radio, televisio ja elokuvat, sekä uudenlaiset tiedotusvälineet kuten internet ja sosiaalinen media (McQuail 2010, 4). Seppänen ja Väliaverron (2012, 10) puhuvat mediasta viestintäteknologiana, sisältönä, niiden tuottamisena ja käyttönä, sekä vuorovaikutuksena toisten ihmisten kanssa. Koska mediallyä tarkoitetaan monia asioita, sen tarkka ja

yksiselitteinen määrittely voi olla vaikeaa. Puhuessani myöhemmin tässä tutkielmassa mediasta, viittaan sillä ensisijaisesti sanomalehtiin, joita käytän tutkimukseni aineistona. Käytän kuitenkin tämän rinnalla myös joukkoviestinnän ja journalismin käsitteitä viittaamaan sanomalehtikirjoitteluun.

Koen myös oleelliseksi sivuta median valtaa koskevia kysymyksiä, vaikkakin olen ensisijaisesti kiinnostunut median sisällöistä, eli sanomalehdissä esiintyvistä kirjoituksista, joten en siksi käsittele median ja yhteiskunnan suhdetta kovin laajasti. Onko medialla sitten valtaa ja jos on niin millaista se on? Tähän ei varmastikaan ole oikeaa vastausta, mutta ehkä median nimittäminen neljänneksi valtiomahdiksi voi antaa viitteitä siitä, että medialla on ainakin jonkinlaista vaikuttavuutta. Kyky luoda ja määritellä yhteiskunnallisen keskustelun puheenaiheita ovat yksi esimerkki median vallasta. Tätä kutsutaan myös kehystämiseksi. (Seppänen & Väliverronen 2012, 99, 170.) Median ja erityisesti joukkoviestinnän vallan yhtenä erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että sen tarjonta on suurilta osin ammatillisesti ja institutionaalisesti valvottua. Tällöin esille ja omaa etuaan edistämään pääsevät parhaiten ne, joilla on entuudestaan taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa. (Fairclough 1997, 58.) Toisaalta nykyään esimerkiksi sosiaalinen media mahdollistaa entistä paremmin tavallistenkin kansalaisten pääsyn mediaan ja saamaan oman viestinsä kuuluviin.

Media usein jäljentää kulttuurisia diskursseja ja sillä on voimaa vaikuttaa yleisönsä (Moore & Geist-Martin, 235). Myös Faircloughin (1997) mukaan joukkotiedotusvälineet kykenevät tekemään asioista merkityksellisiä sen avulla, miten ne esittävät asiat. Hän esittää, että joukkotiedotusvälineillä on kykyä vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin. Tiedotusvälineiden laajempi sosiaalinen vaikutus liittyy paitsi siihen miten valikoivasti ne maailmaa representoivat, myös siihen minkälaisia sosiaalisia identiteettejä ne projisoivat ja minkälaisia kulttuurisia arvoja ne painottavat tai tuovat mukanaan. (Fairclough 1997, 10, 30.)

Esimerkiksi synkkä väestöennuste on aiheuttanut julkista keskustelua ja media on herätellyt poliittisia toimijoita ennen tätäkin päivää. Ritamies (2006, 137) kirjoittaa, että Gunnar Modeenin vuonna 1934 julkaiseman väestöennusteen mukaan Suomen väestömäärä ei koskaan ylittäisi neljää miljoonaa, mikä käynnisti kiivaan sanomalehtikeskustelun ja samalla johti myös perheiden kannalta myönteisiin poliittisiin

toimenpiteisiin, kuten erilaisiin perhe-etuuksiin. Tätä voidaan pitää yhtenä esimerkkinä median roolista vallankäyttäjänä, valikoiden esille tuotavia asioita ja ohjaten yhteiskunnallista keskustelua tiettyjen poliittisten toimenpiteiden saavuttamiseksi. Yhtä kaikki on myös perusteltua epäillä, etteikö sillä miten mediassa puhutaan vaikkapa perheellistymisestä olisi vaikutuksensa kohdeyleisöön. Mikäli perhe-elämää kuvastuu median kautta väsyttävänä, uhrauksia vaativana ja raskaana, ei ole ihme, että nuoret aikuiset harkitsevat omaa perheen perustamistaan ja ajan myötä saattavat tehdä päätöksen lapsettomaksi jäämisestä.

4.3 Aineisto ja aineistonkeruu

Helsingin Sanomat valitsin aineistokseni, sillä olen kiinnostunut siitä millaista kuvaa juuri valtamedia rakentaa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Helsingin Sanomat on sekä painettuna että digilevikiltään Suomen suurin (Media Audit Finland 2018), jolloin sen voi olettaa tavoittavan monenlaista lukijakuntaa. Vaikka Helsingin Sanomat onkin Suomen laajalevikkisin sanomalehti, on syytä huomioida, että se ei tietenkään edusta kaikkea keskustelua vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Aineistoni tarjoaa siis vain yhdenlaisen näkökulman, ja samalla rajaa paljon muita pois. Kaikkea ei tietenkään ole pro-gradu tutkielman puitteissa mahdollista toteuttaakaan.

Helsingin Sanomien kirjoituksia voi luonnehtia luonnolliseksi aineistoksi, jolloin tutkija ei ole itse voinut vaikuttaa aineistoon vaan se on olemassa tutkimuksen tekemisestä ja tekijästä riippumatta (Alasuutari 2011, 84). Tällä on omat etunsa ja rajoituksensa. Luonnollisen aineiston vahvuutena voidaankin pitää juuri sitä, ettei se ole syntynyt ”painostuksesta” ja aikomuksesta käyttää sitä juuri tutkimustarkoituksiin, jolloin tutkija pääsee käsiksi aineistoon kaikessa rikkaudessaan (Juhila & Suoninen 1999, 237). Rajoitteena puolestaan on se, ettei kirjoittajille ole mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä epäselvän tilanteen tullessa.

Aineistohaun toteutin Helsingin Sanomien verkkosivuilla olevaan digitaaliseen arkistoon, josta on löydettävissä kaikki Helsingin Sanomien painetussa lehdessä ja verkkosivuilla julkaistut artikkelit vuodesta 1990 lähtien. Joihinkin artikkeleihin pääsy edellyttää Helsingin Sanomien tilaamista, joten täysin ilmaiseksi kirjoituksia ei käyttöönsä saa.

Ensimmäinen askel aineiston keräämisessä oli hakusanojen laatiminen. Hain ensimmäisen kerran artikkeleita hakusanoilla *vapaaehtoinen lapsettomuus*, *vapaaehtoisesti lapseton* ja *lapsettomuus*. Hakusanalla *vapaaehtoinen lapsettomuus* löytyi 23 hakutulosta ja *vapaaehtoisesti lapseton*-hakutermiä käytettäessä hakutuloksia löytyi 38 kappaletta. *Lapsettomuus* hakusanalla artikkeleita löytyi yli 50 kappaletta. Digitaalisen arkiston haku ei kerro kuinka paljon artikkeleita on kokonaisuudessaan, mikäli niitä on yli 50, vaan määrä täytyy laskea itse. Koska olin epävarma siitä, olinko käyttänyt riittävän kattavia hakusanoja, päätin kokeilla hakea vielä *syntyvyys*-hakusanalla, jolloin hakutuloksia löytyi niin ikään yli 50 kappaletta, usean sivun verran eri kokonaisuudessaan satoja artikkeleita. Totesin lopulta, että haku oli syytäkin toteuttaa laajoilla hakutermeillä, sillä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ei kaikissa artikkeleissa puhuttu juuri kyseisellä käsitteellä vaan puhuttiin esimerkiksi lapsettomuuden valinneista, valitusta lapsettomuudesta ja lasten haluamisesta. Tämän vuoksi oli syytä käydä kirjoitukset läpi huolella, jotta mitään oleellista ei jäisi lopullisesta aineistosta pois.

Haun jälkeen kävin läpi kaikki hakutulokset ja arvioin kunkin kirjoituksen soveltuvuutta aineistooni. Osa jutuista rajautui heti pois aineistosta, esimerkiksi radio- ja tv-ohjelmatiedot, ulkomaita koskeva artikkeli, kirja-arvostelu sekä kirjoitusten kaksoiskappaleet. Ulkomaita koskeva artikkeli jäi omasta aineistostani pois, sillä olen kiinnostunut vapaaehtoisesta lapsettomuudesta nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa. Ne artikkelit, joiden tiesin varmasti soveltuvan aineistooni, tallensin omalle koneelleni tekstinkäsittelyohjelmaan. Joidenkin kirjoitusten kohdalla oli punnittava useaan kertaan sitä, käsiteltiinkö niissä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta riittävässä määrin siten, että niitä olisi mielekästä analysoida kehysanalyysin puitteissa. Tärkeintä kuitenkin oli, että kirjoitukset tuottivat riittävästi tietoa, jotta niitä olisi hedelmällistä analysoida. Päätinkin esimerkiksi rajata aineistosta pois kirjoitukset, joissa vapaaehtoinen lapsettomuus mainittiin vain lyhyesti jossakin yksittäisessä sivulauseessa, esimerkiksi lastenhankinnan lykkäämisen tai tahattoman lapsettomuuden yhteydessä. Kirjoituksen lopullinen konteksti kuitenkin aina lopulta ratkaisi sen, otinko sen mukaan lopulliseen aineistoon vai en.

Vapaaehtoisen lapsettomuuden käsitteen monitulkintaisuus ja rajapinnat tulivat monta kertaa esille aineistoa kerätessäni (ks. Luku 2.1). Esimerkiksi eräässä aineistosta poisjääneessä kirjoituksessa kirjoittaja toi esille kärsineensä jo pitkään vauvakuumeesta ja

miten surullinen hän on nähdessään leikkiviä lapsia ja toivoisi niiden olevan hänen omiaan. Olosuhteista johtuen kirjoittaja ei kuitenkaan koskaan löytänyt itselleen puolisoa ja kuvasi tehneensä päätöksen, ettei tule enää tässä iässä hankkimaan lapsia. Tulkitsin kirjoittajan identifioivan itsensä lapsettomaksi ajautuneen kategoriaan, enkä näin ollen ottanut kirjoitusta mukaan aineistoon.

Kaikkiaan aineistossani on mukana yhteensä 61 kirjoitusta Helsingin Sanomista. Olen ottanut mukaan kaikki aiheita käsittelevät uutisartikkelit, kolumnit ja mielipidekirjoitukset aikavälillä 1993–2019. Julkaisujen välinen ajanjakso on pitkä, mutta tällä ensinnäkin olen pyrkinyt varmistamaan aineiston riittävyden. Tarkoitukseni ei ole myöskään tehdä kirjoitusten välillä ajallista vertailua. Suurin osa kirjoituksista on kuitenkin julkaistu 2010-luvulla. Vuonna 1993 vapaaehtoiseen lapsettomuuteen liittyviä kirjoituksia on julkaistu kolme kappaletta ja tämän jälkeen on sangen pitkä väli jolloin aiheesta ei ole julkaistu ainuttakaan tai vain yksittäisiä kirjoituksia. Kiinnostavaa on se, että kirjoittelu vapaaehtoisesta lapsettomuudesta on lisääntynyt vuonna 2010, jolloin myös suomalaisten syntyvyys on selvästi lähtenyt alentumaan. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut artikkeleiden lukumäärät julkaisuvuotta kohden.

Taulukko 1 Vapaaehtoista lapsettomuutta käsittelevien artikkeleiden määrät vuosittain

Julkaisuvuosi	1993	2001	2008	2010	2011	2012	2014	2016	2017	2018	2019
Lukumäärä	3	1	1	7	2	8	1	2	13	12	11

Seulonnan jälkeen lajittelin kirjoitukset osastojen mukaan, jotta hahmottuisi paremmin se, minkä tyyppisiä julkaisuja analyysiin on tulossa ja saako jokin osasto suuremman painoarvon aineistossa kuin joku toinen. Mielipidekirjoituksia on aineistossa enemmistö, yhteensä 34 kappaletta. Loput kirjoitusten osioista muodostavat Kotimaa (10 kpl), Elämä (9 kpl), Sunnuntai (3 kpl), Poliitikka (2 kpl), Tiede (1 kpl) ja Pääkirjoitus (2 kpl). Kirjoitusten pituudet vaihtelevat lyhyistä alle sivun mielipidekirjoituksista jopa kymmenien sivujen mittaisiin katsauksiin ja henkilöhaastatteluihin. Tekstinkäsittelyohjelmassa aineistoa on määrällisesti yhteensä 106 sivua, rivivälin ollessa 1 ja fontin pistekoon 12. Kehysanalyysi menetelmänä mahdollistaa jopa uutiskuvien mukaan ottamisen aineistoon (esim. Luhtakallio 2005) mutta itse olen päättänyt jättää

kuvat pois aineistosta, sillä läheskään kaikki julkaisut eivät sisältäneet kuvia lainkaan. Halusin myös ennen kaikkea keskittyä tekstimuotoiseen analyysiin.

Olen päättänyt sisällyttää mielipidekirjoitukset aineistoon, sillä koen varsinaisten uutisartikkeleiden ohella myös niiden luovan kuvaa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta. Helsingin Sanomissa julkaistujen mielipidekirjoitusten voidaan myös olettaa olevan laadukkaita, sillä kirjoitukset julkaistaan pääsääntöisesti omalla nimellä ja niiden on oltava perusteltuja ja rakentavia kannanottoja aiheesta riippumatta. Kaikkia lehteen lähetettyjä kirjoituksia ei julkaista, vaan toimitus valikoi suuresta joukosta parhaiten perustellut ja rakentavasti keskustelua eteenpäin vievät kirjoitukset. Mielipideosasto on kansalaisille hyvä areena osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja saada äänensä kuuluviin.

4.4 Median kehysanalyysi

Kehysanalyysia soveltavat tutkimukset ja artikkelit alkavat usein sosiologi Erving Goffmanin (1974) teoretisoinneilla sosiaalisten tilanteiden määrittelyistä (Giles & Shaw 2009, 6). Alun perin arkielämän vuorovaikutustilanteiden tutkimukseen kehitetty kehyksen käsite on sittemmin saanut jalansijaa myös journalismin ja yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa, mutta tällöin yhteys Goffmanin kehysanalyysin taustalla olevaan fenomenologiseen ja etnometodologiseen tutkimusperinteeseen jää usein hyvin löyhäksi (Väliverronen 1996, 108). Tulkitsenkin, että voidaan erottaa toisistaan median kehysanalyysi ja Goffmanin vuorovaikutustilanteiden kehysanalyysi. Esimerkiksi Mäkipää ja Mörä (2009, 213) kirjoittavat mediatekstien kehysanalyysin olevan sen tutkimista millaisten valintojen ja painotusten seurauksena jostakin ilmiöstä muodostettu kuva on syntynyt. Oman tutkimusaineistoni kannalta koen median kehysanalyysin soveltamisen hedelmällisemmäksi, enkä siksi käsittele Goffmania tässä tutkielmassa kovinkaan laajasti. Esittelen kuitenkin alkuun Goffmanin keskeisimpiä ajatuksia kehyksen käsitteestä ja kehysanalyysista, sillä on tärkeä tietää minkälaisista lähtökohdista kehysanalyysia on myöhemmin lähdetty soveltamaan.

Goffman (1974) esittelee kehyksen käsitteen laajasti teoksessaan *Frame Analysis: an Essay on the Organization of Experience*. Goffman (1974, 8) olettaa, että erilaisiin arkielämän tilanteisiin päätyessään ihmiset joutuvat kysymään itseltään: Mitä täällä on

tapahtumassa? (*What is it that's going on here?*) Tämä kysymys herää, kun yksilö koittaa ymmärtää kutakin tilannetta ja ratkaista, miten hänen kuuluisi nyt toimia. Kehystämällä yksilö ratkaisee, onko kyseessä esimerkiksi onnettomuus, teatteriesitys tai vaikkapa luento. Kehykset ovat siis tietynlaisia merkityskokonaisuuksia tai sääntöjoukkoja (ks. Alasuutari 2011, 181), joissa yksilö soveltaa aiempia kokemuksiaan voidakseen tulkita nykyistä tilannetta. (Goffman 1974, 8–10.) Karvonen (2000, 79) havainnollistaa kehystämistä esimerkin avulla: Jos näemme maassa liikkumatta makaavan ihmisen, millaista tulkintakehystä sovellamme tilanteeseen? Voimme esimerkiksi soveltaa sairauskohtauksen kehystä, jolloin soittamme ambulanssin. Toisaalta meissä voi aktivoitua myös sammuneen juopon kehys jos henkilö löyhykää alkoholille, jolloin emme ehkä tee mitään tai soittamme paikalle poliisin. Tilanteessa etsimme kiivaasti erilaisia vihjeitä ja merkkejä, jotka auttaisivat meitä ratkaisemaan tietyn kehyksen oikeaksi tulkinnaksi. Sammuneen juopon kehyksessä alkoholin haju toimi tällaisena ratkaisevana vihjeenä.

Kehyksellä on läheinen suhde useaan muuhun samankaltaiseen käsitteeseen. Karvosen (2000, 83) mukaan esimerkiksi diskurssin, genren, formaatin ja kertomuksen käsitettä voidaan käyttää hyvin samalla tapaa kuin kehyksen käsitettäkin. Varsinkin kehyksen ja diskurssin käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan, niiden molempien jakaessa näkemyksen kielen ja muiden sosiaalisten käytäntöjen todellisuutta tuottavasta luonteesta (Horsti 2005, 60). Joissakin tutkimuksissa (esim. Horsti 2005) onkin hyödynnetty aineksia molemmista analyysimenetelmistä, niiden vahvan samankaltaisuuden vuoksi. Väliwerrosen (2003, 21) mukaan kehyksen käsitteen voidaan nähdä täydentävän diskurssin käsitettä. Giles ja Shaw (2009, 7) ovat myös havainneet kriittisen diskurssianalyysin tutkimuksen omaavan samankaltaisia piirteitä kehysanalyysin kanssa. Karvonen (mt. 84) puolestaan tuo esille, että merkittävin ero käsitteiden välillä on se, että diskurssin perustuessa kielipeliin ja sosiaalisiin käytäntöihin, kehyksen lähtökohtana on tilannekonteksti ja sen ymmärtäminen.

Kehysanalyysi on käyttökelpoinen menetelmä paitsi median ja journalismin tutkimuksessa, myös laajemmin yhteiskuntatieteiden kentällä, sillä sen avulla voidaan tavoittaa uutisaiheen laajempi ja syvällisempi merkitys yhteiskunnallisessa kontekstissa. Esimerkiksi uutista kirjoittaessaan toimittajat kehystävät aihetta valikoimalla tiettyjä sanoja, kuvia ja näkökulmia. Samalla he tulevat liittäneeksi uutisaiheen osaksi laajempia yhteiskunnallisia puhe- ja ilmaisutapoja eli diskursseja. (Seppänen & Väliwerrosen 2012, 90.)

Horstin (45, 2005) mukaan kriittisessä tutkimusperinteessä journalismi nähdään sosiaalista maailmaa rakentavana. Media ei ole tällöin vain ulkopuolinen todellisuuden kuvaaja tai peili vaan osana todellisuutta (mt.). Mediaesitykset eivät ole vain satunnaista kuvien tai sanojen virtaa, vaan ne syntyvät monien tietoisten tai tiedostamattomien valintojen seurauksena. Mediaesityksiä voidaan myös nimittää representaatioiksi, jotka siis paitsi esittävät, mutta myös rakentavat todellisuutta tietystä näkökulmasta. (Seppänen & Väliverronen 2012, 90.) Median tekstejä tutkittaessa joudumme kysymään Goffmanin tapaan ”mitä tässä on meneillään?”, jolloin luomme itse omat tulkintamme kustakin tilanteesta ja näin ollen osaltaan rakennamme sosiaalista todellisuutta.

Omassa analyysissäni olen hyödyntänyt eri tutkijoiden sovellutuksia kehysanalyysistä. Tutkielmani kannalta keskeisiä kehysanalyysia soveltavia tutkimuksia ovat esimerkiksi Väliverronen (1996) tutkimus joukkoviestimien roolista ympäristöongelman määrittelyssä. Väliverronen tutki Lapin metsätuhoja koskevaa uutisointia aineistonaan neljän sanomalehden kirjoitukset vuosilta 1989–1992. Metsätuhoja koskevat kirjoitukset hän tiivistä *sairauden*, *hallinnan* ja *kiistan* kehyksiksi, joista jokainen jäsensi ilmiötä omalla tavallaan. Sairauden kehyksessä metsätuhoja tulkittiin laajemmaksi ilmiöksi, metsän sairastamiseksi, mikä oli seurausta ilmaston muutoksesta ja ekokatastrofin uhasta. Hallinnan kehyksessä ympäristöuhkaa pidettiin yhtenä ongelmana muiden joukossa, mikä otettiin tieteen avulla hallintaan. Kiistan kehyksessä huomio keskittyi itse metsätuhojen sijaan tämän ongelman erimielisiin tulkintatapoihin. (Väliverronen 1996, 17, 112–114.) Kehystämisen välineinä Väliverronen on hyödyntänyt metaforia, esimerkkejä, fraaseja, iskulauseita, kuvailuja ja visuaalisia kuvia (mt. 111).

Analyysiini olen ottanut aineksia myös Entmanin (1993) kehystämisen määritelmästä. Entmanin (1993, 52) mukaan kehystäminen sisältää pääasiallisesti valikointia ja keskeiseksi tekemistä. Kehystäminen on hänen määritelmänsä mukaisesti joidenkin näkökantojen valitsemista havaitusta todellisuudesta ja näiden tekeminen muita keskeisemmäksi siten, että edistetään tiettyä ongelman määrittelyä, kausaalista tulkintaa, moraalista arviota ja/tai toimintasuositusta. Entmanin määritelmän mukaisesti kehyksillä on tavallisesti neljä funktiota, joita ovat seuraavat: Ongelmien määrittäminen, syiden määrittäminen eli kausaalisuustulkinta, moraalinen arviointi ja toimintasuositus. Joissakin

teksteissä jopa yksittäinen lause saattaa sisältää kaikki neljä funktiota, tai ei yhtäkään niistä. Toisaalta koko tekstistä ei aina ole löydettävissä kaikkia neljää funktiota. (mt., 52.)

Entman (1993) esittää, että kehyksillä on ainakin neljä keskeistä sijaintia viestintäprosessissa: viestijät, teksti, vastaanottajat ja kulttuuri. Viestijät tekevät tiedostettuja tai tiedostamattomia arviointeja siitä mitä viesti heille kertoo. Teksti puolestaan pitää sisällään kehyksiä, jotka ilmenevät esimerkiksi tiettyjen avainsanojen, stereotyyppisten kuvien, tiedonlähteiden, tai lauseiden olemassaolosta tai puuttumisesta. Kolmanneksi kehykset, jotka ohjaavat vastaanottajan ajattelua, saattavat joko heijastella tai olla heijastelematta tekstin tai viestijän kehystä. Kulttuuri puolestaan on ikään kuin ”varasto” yhteisesti tunnustettuja, sosiaalisessa ryhmässä jaettuja kehyksiä. (Entman 1993, 52–54.) Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut itse tekstistä ja sen merkityksistä – siitä, mitä aineistossani sanotaan. En siis keskity siihen miten kehykset rakentuvat esimerkiksi toimittajien mielissä ja miten tekstiä kehystetään vaan siihen, millaisena ne vastaanottajalle näyttäytyvät.

Gamsonin ja Laschin (1983, 398–399) mukaan kehyksiä on mahdollista jäsentää teksteistä kehystämisen ja perustelun keinojen avulla. Kehystämisen keinoja ovat metaforat, esimerkit ja rinnastukset, iskulauseet, sekä kuvailut ja visuaaliset kuvat. Käsittelen seuraavaksi näistä kehystämisen keinoista kolme ensimmäistä, sillä en tässä tutkimuksessa analysoi kuvia lainkaan. Metaforalla tarkoitetaan kielikuvaa, joka samaistaa kaksi toisiinsa periaatteessa liittymätöntä käsitettä toisiinsa. Metafora on siis nimen ja sen merkityksen siirtämistä asialta toiselle (Hellsten 2003, 66). Esimerkiksi ”*syntyvyyden romahtaminen*” on metaforinen ilmaus, jolloin romahtaminen symboloi ruumiillisuutta (alas) (ks. Horsti 2005, 73). Seppänen ja Väliverronen (2012, 100) toteavat metaforan olevan erityisen vahva kehystämisen keino, sillä se on usein niin huomaamaton ja itsestään selvä. Tiettyä toteamusta ei välttämättä siis tule edes ajatelleeksi metaforaksi. Lisäksi metaforien voima perustuu niiden kykyyn herättää tunteita ja tiivistää merkityksiä. (mt.) Omassa aineistossani esimerkiksi metaforinen ilmaus ”*Elämä on lahja*” (HS 57) tiivistää hyvin sen, millainen merkitys lasten saamisella mahdollisesti on hänelle itselleen ja mitä hän haluaa muille viestiä. Kaikkiaan metaforilla on keskeinen merkitys yhteiskunnallisten aiheiden julkisessa esittämisessä, sillä ne auttavat visualisoimaan sellaisiakin asioita, joita voisi muuten olla vaikea konkreettisesti hahmottaa. Toisaalta metaforat tarjoavat kerrallaan

vain yhden näkökulman aiheeseen, mikä saattaa estää muiden näkökulmien hahmottamista. (Hellsten 2002, 1.)

Esimerkit ja rinnastukset toimivat metaforien tapaan siten, että niillä siirretään merkityksiä tapahtumasta tai kontekstista toiseen. Jokin sillä hetkellä julkisuudessa käsiteltävä tapahtuma voidaan siis kirjoituksessa rinnastaa johonkin aikaisempaan tapahtumaan, jolloin määrittyy vahvasti se tapa, miten sitä käsitellään. (Horsti 2005, 74–75.) Iskulauseet ovat usein lyhyitä teemaa kuvaavia kannanottoja tai toteamuksia, otsikoita tai sloganeita, joiden on tarkoitus olla ikään kuin yhteenvetolauseita pääaiheesta (Gamson & Lasch 1983, 399–400).

Perustelun keinoja ovat syyt, seuraukset ja moraaliset väittämät. Näillä pyritään kuvaamaan kullekin kehykselle ominainen ydinongelma, sen taustalla olevat syyt, pitkän tai lyhyen aikavälin seuraukset, sekä sen tyypilliset moraaliset periaatteet. (Gamson & Lasch 1983, 400.) Edellä mainittujen kehystämisen keinojen lisäksi tekstiltä siis kysytään: Mikä määrittellään ongelmaksi, mikä ongelmien syyksi, mitä moraalisia johtopäätöksiä tehdään ja mitä ehdotetaan ratkaisuksi ongelmiin? Tässä kohdassa onkin hyvä tilaisuus palata Goffmanin (1974) ajatuksiin ja kysyä itseltään ”*What is it that’s going on here?*” Mediatekstien kehystämisessä on ennen kaikkea keskeistä se, millaisia valintoja ja painotuksia on tehty, jotta kuva ilmiöstä rakentuisi tietynlaiseksi (esim. Entman 1993, Horsti 2005). Valinnat kohdistuvat metaforiin, näkökulmiin, esimerkkeihin ja niin edelleen. Horstin (2005, 71) tapaan olen tutkinut kirjoituksista siis sitä millaisia valintoja niissä on tehty ja millaisena ne lukijalle näyttäytyvät.

Lähtökohdat kehysanalyysin soveltamiseen ovat monipuoliset, sillä se antaa tutkijalle paljon määrittelyvaltaa. Väliverronen (2003, 36) korostaakin, että teksteille ei ole olemassa oikeita tulkintoja, vaan ainoastaan paremmin tai huonommin perusteltuja. Pyrin ottamaan tämän huomioon kuvatessani tutkimukseni tuloksia, perustelemalla esimerkkien avulla tarkasti sen, miten itse olen tulkinnut jonkin kehyksen muodostuvan. Kehysanalyysia voidaan toteuttaa joko aineisto- tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä kehysanalyysissa kehykset muodostuvat tutkimusprosessin lopputuloksena (esim. Väliverronen 1996). Teorialähtöisessä kehysanalyysissa puolestaan kehykset määritellään jo ennen analyysia (de Vreese 2005, 53). Oman analyysini tulen toteuttamaan aineistolähtöisesti pitäen kuitenkin mielessä myös Väliverronen (1996, 112) huomion siitä, ettei aineistolähtöinen

analyysitapa tarkoita sitä, että kehykset muodostuisivat aineistosta kuin puhtaan induktiivisen päättelyn seurauksena. Aineistosta tehdyt tulkinnat perustuvat aina siihen, mitä aiheesta jo ennalta tiedetään – aiemman tutkimuksen, teorioiden ja analyysien pohjalta. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa omat ennakkokäsitykset ja niiden mahdollinen vaikutus oman analyysin kulkuun.

Kehysanalyysia toteutettaessa on Horstin (2005, 72) mukaan tärkeä muistaa myös vastakkaisten tulkintatapojen ja erisuuntaisten näkemysten olemassaolo. Yhdessä lehtikirjoituksessa voi olla monensuuntaista potentiaalia eikä sitä välttämättä voida lokeroida johonkin hallitsevaan kehykseen. (mt. 72.) Entman (1993, 53) korostaa myös, että viestin tärkeys syntyy lopulta tekstin ja sen vastaanottajan vuorovaikutuksessa. Jokainen siis prosessoi ja tulkitsee tekstin eri tavoin riippuen aina kunkin yksilön lähtökohdista ja aiemmista kokemuksista. Siksi tekstin kirjoittaja ei voi saada takuuta siitä, että viesti välittyy vastaanottajalle siten miten kirjoittaja on sen ajatellut välittyvän. (mt.)

Oman kehysanalyysini vaiheet ammentavat Entmanin (1993), Gamsonin ja Laschin (1983), Horstin (2005) ja Väliiverrosen (1996) ajatuksia ja tulkintoja kehystämisestä. Väliiverrosta (1996, 19) lainaten voidaan todeta, että analyysini päällimmäinen tarkoitus on etsiä kirjoituksista laajempia kokonaisuuksia eli kehyksiä, joissa tiivistyy se, mitä ja miten vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ajatellaan, puhutaan ja kirjoitetaan. Monimutkaisen kokonaisuuden hajottaminen pieniin osiin on kehystämisen ensiaskel. Analyysini alkoi aineiston esiluennalla, jossa ensinnäkin tutustuin aineistoon ja toiseksi hahmotelin vapaaehtoisesta lapsettomuudesta käytävän keskustelun yleispiirteitä, jonka tarkoituksena on luoda yleiskuva siitä millaista keskustelua aiheesta on vuosien varrella ylipäättään käyty. Tarkastelen millaisissa yhteyksissä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta puhutaan ja millaisia teemoja kirjoituksissa nousee keskeiseksi. Pohdin myös ketkä pääsevät ääneen kirjoituksissa ja mihin yhteiskunnalliseen tapahtumaan kirjoitus voidaan liittää.

Analyysia toteuttaessani aloitin lukemalla kaikki kirjoitukset useaan kertaan läpi. Merkitsin niihin aina lukukertojen yhteydessä omia havaintojani, kysymyksiä ja mielenkiintoisia kohtia erivärisiä kyniä apuna käyttäen. Tämän vaiheen tarkoituksena on luoda kokonaiskuva siitä, millaisia kirjoituksia aineistoon sisältyy ja millaisia aihekokonaisuuksia aineistosta on hahmoteltavissa. Esiluennan jälkeen lähdin etsimään

kirjoituksesta ongelmaa ja sen syyn ja taustojen määrittelyä, ongelman seurauksia, sekä ratkaisuehdotusta (ks. Entman 1993). Tämä vaihe tapahtui erittelemällä ja tämän jälkeen kuvailemalla kirjoituksessa esiintyviä metaforia, esimerkkejä, nimeämisiä ja iskulauseita (ks. Gamson & Lasch 1983; Horsti 2005). Lisäksi analyysiin kuuluvat myös kehysten lopullinen nimeäminen ja johtopäätösten tekeminen. Joidenkin median kehysanalyysin sovellutuksien mukaisesti analyysin viimeinen vaihe sisältää artikkelin tai artikkelikokonaisuuksien kytkemisen osaksi laajempaa kokonaisuutta, yhteiskunnallisia yhteyksiä. Tutkijan tehtävänä on siis erottaa mitkä oleelliset asiat artikkelissa liittävät sen osaksi laajempaa ilmiötä. Tämä voi ilmetä suoraan tekstistä, tai intertekstuaalisesti. (Giles & Shaw 2009, 23.) Tulkitseen, että tämän vaiheen kautta myös kehysten lopullinen nimeäminen on helpompaa.

Olen yhdistänyt kaikki samankaltaisia perustelun ja kehystämisen keinoja sisältävät artikkelit ja nimesin kehykset lopulta henkilökohtaisen valinnan, kulttuurisen murroksen, altruististen motiivien ja vastarinnan kehyksiksi. Pyrin nimeämään kehykset siten, että ne tuottaisivat lukijalle jo sellaisenaan mahdollisimman selkeän käsityksen siitä, millaisia teemoja kehykset voisivat pitää sisällään. Henkilökohtaisen valinnan kehyksessä media toi esille lapsettomuuden valinneiden ihmisten oman äänen ja vapaaehtoista lapsettomuutta korostettiin yksilön omana valintana. Kulttuurisen murroksen kehys sai puolestaan nimensä siitä, että media esitti vapaaehtoisen lapsettomuuden ja syntyvyyden alenemisen ilmiön välttämättömänä yhteiskunnallisena muutoksena. Kolmannen kehyksen nimesin altruististen motiivien kehykseksi, sillä media esitti näissä artikkeleissa vapaaehtoisen lapsettomuuden erilaisten altruististen motiivien kautta. Vastarinnan kehyksen sisältämissä artikkeleista oli puolestaan tulkittavissa vapaaehtoisesti lapsettomien asettuneen vastarintaan perinteisiä perhearvoja vastaan.

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Koska tutkimukseni aineistona toimivat Helsingin Sanomissa julkaistut kirjoitukset, jotka ovat kaikkien saatavilla, en ole kokenut tarpeelliseksi hakea erillistä tutkimuslupaa niiden käyttämiseen. Myös Helsingin Sanomien verkkopalveluiden käyttöehdoissa (6.11.2017) todetaan seuraavaa: *”Asiakkaalla on oikeus hyödyntää Palvelua ja sen osia yksityiseen käyttöön sekä valmistaa Palvelun osasta muutama kappale omaan käyttöön, opiskeluun,*

yksityiseen tutkimustoimintaan tai ilman kaupallisia tavoitteita tapahtuvaan harrastustoimintaan.”

Kaiken tutkimuksen lähtökohtana tulee olla tutkittavien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, sekä vahingon välttäminen ja tutkittavien yksityisyyden suojaaminen. Tutkijan on tämän vuoksi arvioitava missä määrin henkilötieto- ja tekijänoikeuslaki asettavat rajoituksia internetin käyttämiselle tutkimuksessa. (Kuula 2006, 192).

Aineistoni koostuu enimmäkseen yksityishenkilöiden ja toimittajien kirjoituksista, jotka voivat sisältää myös asiantuntijoiden, viranomaisten ja poliitikkojen kannanottoja aiheeseen. Kirjoituksensa lähettäneet ovat todennäköisesti tutustuneet käyttöehtoihin ja myös tietoisia siitä, että heidän kirjoituksiaan voidaan käyttää opiskelu- ja tutkimustarkoituksiin. Toisaalta he ovat luultavasti ensisijaisesti lähettäneet kirjoituksensa lehteen halutessaan ottaa kantaa asioihin ja ilmaista mielipiteensä, eivätkä siksi, että haluaisivat olla osana tutkimusta.

Osan aineistoni mielipidekirjoituksista Helsingin Sanomat on julkaissut poikkeuksellisesti nimimerkillä, luultavasti kirjoituksen aiheen arkaluontoisuuden vuoksi. En koe kuitenkaan tarpeelliseksi tuoda esille kirjoittajien nimiä tai nimimerkkejä, sillä tutkimukseni kannalta ei ole oleellista tarkastella kirjoittajien ominaisuuksia vaan tekstin sisältöä. Kuula (2006, 198) kannustaa tutkijaa myös pohtimaan tutkimuksen mahdollisia seurauksia kuvittelemalla itsensä tutkittavan saappaisiin: Miltä minusta itsestäni voisi tuntua, jos tunnekuohuissa kirjoittamani mielipidekirjoitus löytyisikin parin vuoden päästä painettuna jonkun tutkimusjulkaisussa? Pyrin hienotunteisuuteen ja kunnioittavuuteen esimerkiksi aineistokatkelmia esitellessäni. Esimerkiksi toisten mielipiteiden arvosteleminen tai esittäminen huonossa valossa eivät kuulu hyvän tieteelliseen käytäntöön.

Henkilötietoihin, tiedon arkaluontoisuuteen ja tietosuojaan liittyvät kysymykset eivät ole omassa tutkimuksessani niin keskeisiä, sillä en itse kerää aineistoa esimerkiksi vapaaehtoisesti lapsettomia henkilöitä haastatteleamalla vaan se on olemassa valmiina. Tätä voidaankin pitää yhtenä media-aineiston etuna, sekä tietysti myös sitä, että aineisto on periaatteessa kaikkien vapaasti saatavilla, jolloin kuka vain pystyy arvioimaan tekemiäni tuloksia. Sen sijaan jalansijaa saavat erityisesti tutkimuksen tekemisen läpinäkyvyys ja

asianmukaiset viittauskäytännöt, joilla pyrin osoittamaan myös tutkimukseni luotettavuutta. Läpinäkyvyydellä tarkoitetaan esimerkiksi tutkimusprosessin selostamista huolellisesti niin, että lukijalla on mahdollisuus seurata tutkijan ajattelua tekstin perusteella (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Asianmukaisilla viittauskäytännöillä pyritään muun muassa siihen, että muiden tutkijoiden työ ja saavutukset tulevat näkyviksi, sekä siihen, että lukijalla on mahdollisuus löytää alkuperäisten lähteiden äärelle (Kuula 2006, 35, 69). Kenenkään ajatuksia tai tuloksia ei saa siis vääristellä tai esittää omanaan.

On myös hyvä huomioida tutkimukseni luonne siinä mielessä, että kehykset ovat syntyneet aina oman tulkintani perusteella. Joku toinen tutkija saattaisi nimetä jonkun kehyksen täysin eri tavalla tai tulkita kirjoituksen toisin. Voi olla niinkin, etten ole lainkaan tavoittanut sitä, mitä tekstin kirjoittaja on halunnut kirjoituksellaan viestiä. Kortteinen (2005) puhuikin *ymmärtämisen ongelmasta* uudenaikaisena eettisenä haasteena laadullisessa sosiaalitutkimuksessa. Ymmärtämisen ongelmassa on kyse yhtäältä tulosten luotettavuudesta, eli siitä, onko tutkija ymmärtänyt tutkimansa kohteen oikein. Toisaalta kyse on tulosten yleistettävyydestä, eli esimerkiksi voidaanko tulokset vapaaehtoista lapsettomuutta koskevasta keskustelusta yleistää johonkin ja jos voidaan niin mihin? Yksi ratkaisuehdotus on muuntaa laadullisen analyysin tulokset teoriaksi, jota voidaan testata esimerkiksi kvantitatiivisilla aineistoilla. (Kortteinen 2005, 28, 30.)

Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyydestä ei voikaan puhua samalla tavalla kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa vaan kyse on siitä, että tutkittavasta ilmiöstä voidaan saada osviittaa muiden vastaavien tapauksien tutkimiseen. Tietyn ilmiön riittävä perusteellinen tarkastelu tuo esille sen, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä voisi toistua myös yleisemmällä tasolla tarkastellen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Asian voisi kiteyttää niin, että en pyri tutkimuksellani ehdottomaan totuuteen tai väittämään, että vapaaehtoisesta lapsettomuudesta piirtyvä kuva Helsingin Sanomissa edustaa kaikkea suomalaista julkista keskustelua. Tavoitteenani on sen sijaan tuoda uutta näkökulmaa vapaaehtoisen lapsettomuuden tarkasteluun esittelemällä omat tulkintani sitä koskevasta keskustelusta, sekä lisätä ymmärrettävyyttä tutkimaani ilmiötä kohtaan.

5 VAPAAEHTOISEN LAPSETTOMUUDEN KEHYKSET

Tässä luvussa esitän tutkimukseni tulokset, eli millaisia kehyksiä Helsingin Sanomien vapaaehtoista lapsettomuutta koskevasta kirjoittelusta on kehysanalyysin pohjalta jäsentynyt. Vapaaehtoinen lapsettomuus Helsingin Sanomissa jäsentyy analyysini pohjalta neljään kehykseen, jotka olen nimennyt *henkilökohtaisen valinnan*, *kulttuurisen murroksen*, *altruististen motiivien* ja *vastarinnan kehyksiksi*. Kunkin kehyksen kohdalla käyn läpi niistä hahmottuneet kehystämisen ja perustelun keinot. Kehystämisen keinoja ovat luvussa 4.4 tutuksi tulleet metaforat, esimerkit sekä iskulauseet, ja perustelun keinoja ongelman kausaalisuustulkinta eli syiden ja seurausten esittäminen, sekä moraaliset väittämät. Metaforiset ilmaukset on kursivoitu, joten ne erottuvat muusta tekstistä. Viimeiseen alalukuun olen koonnut kunkin kehyksen ominaispiirteet sisältävän taulukon, sekä yhteenvedon, jossa pohdin myös kehyksiä osana yhteiskunnallista kontekstia ja tarkastelen kehysten välisiä suhteita. Taulukko on koottu soveltaen Gamsonin ja Laschin (1983), sekä Väliiverosen (1996) tutkimuksissa esitettyjä taulukoita tulosten kuvaamisessa.

5.1 Henkilökohtaisen valinnan kehys

Henkilökohtaisen valinnan kehykseen sisältyy kaikkiaan 26 artikkelia, saaden näin hallitsevan aseman vapaaehtoista lapsettomuutta koskevassa keskustelussa. Artikkeleista suurin osa (21) on yksityishenkilöiden kirjoittamia mielipidekirjoituksia. Yksi kirjoituksista on Helsingin Sanomien Sunnuntai-osaston kolumni ja neljä kirjoitusta on Elämä-osastolla julkaistuja artikkeleita, joissa on haastateltu vapaaehtoisesti lapsettomia henkilöitä. Nämä kirjoitukset ovat toimittajien julkaisemia tekstejä. Kehyksessä esille pääsevät vapaaehtoisesti lapsettomien omat kuvaukset, sekä kertomukset elämästään ja kokemuksistaan. Vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään kehyksessä yksilön henkilökohtaisena valintana, johon voivat johtaa hyvinkin moninaiset ja yksilökohtaiset syyt. Kirjoituksissa korostetaan jokaisen oikeutta vaikuttaa omaan elämäänsä ja toteuttaa itseään haluamallaan tavalla, liittyi siihen sitten lasten hankkiminen tai ei. Media toi myös esille lapsettomuuden vahvaksi osaksi vapaaehtoisesti lapsettoman identiteettiä, joka näkyi siinä, että oman valinnan perustelu ja selittely muille tuntuu joistakin lapsettomista henkilöistä turhauttavalta.

Keskeisenä teemana kehyksessä näyttäytyy eriarvoisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden kokeminen, sekä normien vastustaminen. Vapaaehtoisesti lapsettomien oma ääni tuodaan kehyksessä esille, kun lapsettomuuden valinnet kertovat kirjoituksissa kokemistaan kielteisistä asenteista, sekä eriarvoisuudesta ja epätasa-arvosta yhteiskunnassa, joita osin kuvataan vastakkainasettelun (lapseton vs. lapsiperhe) kautta. Media näyttää toisaalta esittävän vapaaehtoisesti lapsettomat myös omaa lapsetonta identiteettiään oikeuttavana, esimerkiksi korostamalla sitä minkälaista muuta hyötyä he tuovat yhteiskunnalle lapsien sijaan. Kirjoituksissa nostetaan esille myös lapsettoman elämän hyötyjä ja hyviä puolia verrattuna lapsiperheisiin. Lapsettomuuden valinneiden kokemuksista kuvastuu, että perheen perustaminen on edelleenkin Suomessa vahva kulttuurinen normi, minkä vuoksi vapaaehtoinen lapsettomuus kehystyy toisaalta myös normien ulkopuolella elämiseksi. Osasta teksteistä hahmottui vahvasti normien kyseenalaistaminen ja vastustaminen, mikä näkyi varsinkin mielipideosaston kirjoittajien korostaessa omaa toimijuuttaan ja tuoden esille sitä, että nämä ovat vahvasti oman elämänsä herroja. Esimerkiksi päätös sterilisaatioon hakeutumisesta on yksi osoitus vapaaehtoisen lapsettoman vahvasta toimijuudesta.

5.1.1 Kehystämisen keinot

Henkilökohtaisen valinnan kehystä kuvaavat erityisesti metaforat, jotka tuovat esille vapaaehtoisen lapsettoman epäreilun aseman suhteessa lapsiperheellisiin. Eräässä mielipideosaston kirjoituksessa esimerkiksi kuvataan vapaaehtoisesti lapsettomien olevan yhteiskunnan *lypsylehmiä*, jotka *sitoutuvat* lujasti työhön ja maksavat *näännyttäviä* veroja ja tästäkin huolimatta he saavat osakseen vihamielisiä asenteita. Toisessa kirjoituksessa taas huomautetaan miten paljon lapsettomat henkilöt osallistuvat lapsiperheen elämän kustantamiseen veroja maksamalla, ja että hänen mainitsemansa asiat ovat vain *jäävuoren huippu* – eli vain pieni osa kaikesta siitä, mitä lapsettomat tekevät lapsiperheiden hyväksi.

Lapsettomat ihmiset saattavat kokea painetta puolustaa oikeuksiaan ja omaa ajankäyttöään, jotta hän ei vaikuttaisi *ihmishirviöltä*. Lapsettomien valinnan tehneet kirjoittavat myös olevansa jatkuvan arvostelun ja ihmettelyn kohteena valintansa vuoksi, mikä koetaan raskaana kantamuksena, metaforisesti ilmaistuna siis *taakkana*. Omaa lapsettomuutta

perusteltiin esimerkiksi *äitigeenin* puuttumisella ja sillä, että lapsi veisi vapauden mukanaan, olemalla *pallo jalassa*.

Kirjoituksissa korostettiin erityisesti valinnan käsitettä ja vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyi yhtenä mahdollisena vaihtoehtona monien muiden joukossa, mihin jokaisella tulisi olla oikeus. Erityisesti kysymys vapaudesta ja pelko sen menettämisestä nousi keskeiseksi joissakin kirjoituksissa. Esimerkkeinä oli usein myös lueteltuna sellaisia asioita, joista kirjoittajat kokivat jäävänsä paitsi, mikäli olisivat hankkineet lapsia. Yksi kirjoittaja nostaa esiin myös lasten saamiseen liittyvän fyysisen riskin, mikä jää muutoin aineistossa vähemmälle huomiolle.

”En halua luopua vapaudestani ... Voimme ottaa äkkilähdön ulkomaille tai pakata teltan mukaan ja lähteä retkeilemään milloin haluamme.” (HS 4)

”Hän kertoo olevansa onnellinen, kun on vastuussa vain omasta ja eläintensä hyvinvoinnista.” (HS 2)

”Synnytykseen liittyy kuitenkin riski traumaista, muun muassa synnytyksen jälkeisestä masennuksesta ja vähemmän puhutusta traumaperäisestä stressihäiriöstä sekä ruumiinvammoista, esimerkiksi repeämistä, inkontinenssista ja kohdunlaskeumasta.” (HS 25)

Esimerkkeinä kehyksessä toimivat myös vapaaehtoisesti lapsettomien omat kokemukset ja kertomukset. Lapsettomien elämän valinnot tuovat esille kokemustensa kautta millaisena eriarvoinen kohtelu ja epätasa-arvo näyttäytyvät heidän arjessaan ja yhteiskunnallisella tasolla. Vapaaehtoisesti lapsettomat kertovat artikkeleissa kokeneensa kielteisiä asenteita ja syrjivää kohtelua lähipiirissään, terveydenhuollossa ja työpaikoilla. Lähipiirin kielteiset asenteet ovat liittyneet esimerkiksi siihen, että lapsettomat ovat kokeneet ettei heidän valintojaan kunnioiteta. Useista kirjoituksista myös välittyi kuva, että lapsettomat henkilöt kokevat painetta perustella ja selitellä muille omaa valintaansa. Toisaalta myös koettiin, ettei omaa normista poikkeavaa valintaa saisi liikaa korostaa. Myös asenteet vapaaehtoisesti lapsettomia naisia kohtaan nousivat pinnalle joissakin kirjoituksissa. Kirjoittajat kuvasivat tuntemuksiaan siitä, ettei heitä pidetä oikeina naisina, koska ovat päätyneet valitsemaan lapsettomuuden äitiyden sijaan. Tällaiset asenteet kertovat osaltaan siitä, että Suomessa on edelleenkin vahvasti perheen perustamiseen ja lapsien

hankkimiseen kannustava kulttuurinen ilmapiiri, jota media selvästi pyrkii tuomaan esille vapaaehtoisesti lapsettomien henkilöiden kokemuksia esille tuomalla. Perheellistymisestä kulttuurisena normina kertovat seuraavat esimerkit vapaaehtoisesti lapsettomien kokemuksista:

”Varsinkaan Heikin äiti ei ole ikinä arvostanut minua, kun en täyttänyt velvollisuuttani lisääntyä. Sain kuulla olevani itsekäs ja huono nainen.” (HS 10)

”Ilman miestä ja lapsia olet mitätön; sinua ja puheitasi ei pidä ottaa vakavasti. Lapsia toivova nainen on jo sentään puoliksi pyhä, ja jonkinlaiseen parisuhteeseen - laadusta viis - "päässyt" on yhteiskuntakelpoinen.” (HS 14)

”Olen mennyt lääkäriin uusimaan allergiareseptiäni ja päätenyt kuulemaan saarnan siitä, miten jokaisen tulee hankkia lapsia, minunkin. Eräs tuttavani kehotti minua menemään selvittämään lapsiasioitani ammattiauttajan kanssa.” (HS 17)

Kehykselle ominaiset iskulauseet käsittelevät vapaaehtoista lapsettomuutta henkilökohtaisena valintana, sekä toisaalta korostavat sitä, miten muutoin lapsettomat pyrkivät olemaan hyödyksi yhteiskunnalle kuin tekemällä sille uusia veronmaksajia.

”Lapseton elämä on yhtä olennainen osa identiteettiäni kuin seksuaalisuuteni.” (HS 7)

”Osoitan isänmaallisuuteni suorittamalla varusmiespalveluksen.” (HS 16)

”Miten lapsettomuus voisi olla väärä valinta?” (HS 15)

Kehyksessä toistuvat myös kannanotot yhteiskunnallisia järjestelmiä ja yleisiä asenteita kohtaan. Vapaaehtoisesti lapsettomat kirjoittajat perustelevat myös omaa arvoaan, merkitystään ja tuottavuuttaan yhteiskunnalle. Joissakin teksteissä tämä tehdään vastakkainasettelun kautta vertaamalla lapsiperheen ja vapaaehtoisesti lapsettoman aiheuttamia kustannuksia yhteiskunnalle, ja toteamalla lapsiperheiden käyttävän huomattavasti enemmän yhteiskunnan rahoittamia, muiden verorahoilla maksettuja palveluita.

””Synnyttäneet ensin”-henkisessä yhteiskunnassamme vapaaehtoinen lapsettomuus ja yksineläminen ovat perversion, kehitysvamman ja alimman kastin merkkejä, joita eivät pyyhi pois koulutus, työlle omistautuminen ja sen mukainen veronmaksukaan.” (HS 14)

”Onko väärin todeta, että me kuitenkin olemme töissä myös äitiysloman ja vanhempainvapaan pituisenkin ajan ja meidän hiilijalanjälkemme jää pienemmäksi?” (HS 18)

”Vapaaehtoisesti lapsettomat osallistuvat yhteiseen pottiin muun muassa niin, etteivät he vietä vanhempainlomia ja hoitovapaita. He ovat työssä senkin ajan ja maksavat veroja valtiolle. He kuluttavat erittäin vähän sosiaalisia etuuksia ja terveyspalveluja.” (HS 15)

5.1.2 Perustelun keinot

Merkittävimmäksi ongelmaksi *henkilökohtaisen valinnan* kehyyksen puitteissa jäsentyy vapaaehtoisesti lapsettomien henkilöiden kokema eriarvoisuus sekä tunne normien ulkopuolella elämisestä sellaisessa kulttuurisessa ilmapiirissä, joka vahvasti olettaa perheen perustamisen. Tässä kehyyksessä näkyy perustelujen painottuvan rakenteelliselle tasolle. Ongelman syyt ja taustat kytävät ennen kaikkea yhteiskunnan eriarvoistavissa rakenteissa, jotka eivät ota riittävästi huomioon ihmisten erilaisia tilanteita ja perhemuotoja. Perustelun keinoina kehyyksessä käytetään vetoamista hyvinvointivaltion arvopohjaan, joita ovat esimerkiksi oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus – yhtäläisten mahdollisuuksien turvaaminen kaikille kansalaisille. Näiden arvojen ei katsota toteutuvan, sillä lapsiperheiden nähdään olevan monessa asiassa etusijalla ja vapaaehtoisesti lapsettomien puolestaan jäävän enemmistön jalkoihin.

”Meidän vinkkelistämme katsottuna lapsiperheet ovat etusijalla asuntojonoissa, loma-aikoja jaettaessa ja terveydenhuollossa (raskaana olevat naiset pääsevät jonojen ohi hammashuoltoon, ja perheelliset naiset ohittavat perheettömät rintasyöpäleikkausjonoissa), siis monissa asioissa, joita ei ehkä tule edes ajatelleeksi.” (HS 18)

”Pariskunta haki apua vuokranmaksuun. Hakijoilta kysyttiin, oliko heillä päihde- tai mielenterveysongelmia tai lapsia. Vastaus näihin oli kielteinen, joten hakemus hylättiin. Päätöksessä erikseen painotettiin, että tilanne olisi ollut eri, jos nainen olisi ollut edes raskaana.” (HS 24)

Kirjoituksissa arvostellaan voimakkaasti sitä, että kaikille kansalaisille kuuluvat oikeudet eivät aina toteudu:

”Haluan tuoda esille millaiseen ahdinkoon lapseton ihminen voi joutua. Eriarvoisuus vain lisää kuilua ihmisten välillä. Siksi olisi tärkeää, ettei ihmisen avunsaanti olisi kiinni perhemallista.” (HS 24)

Monet vapaaehtoisesti lapsettomat kertovat artikkeleissa myös joutuvansa selittelemään omaa lapsettomuuttaan usein. Vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään vahvasti yksilön henkilökohtaisena päätöksenä, minkä vuoksi vapaaehtoisesti lapsettomat ovat ihmeissään siitä miksi heidän tulisi selittää valintaansa muille. He eivät nähtävästi ole velvollisia selittelemään muille henkilökohtaisia asioitaan. Tämä kertoo siitä, että vapaaehtoisesti lapsettomat halutaan esittää kirjoituksissa vahvoina toimijoina ja lapsettomuuden olevan vahvasti osa heidän identiteettiään.

”Lapsiuteluista tuli arkipäivääni siinä vaiheessa, kun suhde nykyiseen avopuolisooni vakiintui. Korkeakoulusta valmistumisen yhteydessä herätti ihmetystä se, etten heti ollut maha pystyssä vaan keskityin työn tekemiseen saatuaani tuhansia euroja yhteiskunnalle maksaneen tutkintoni valmiiksi. Jatkuva asian selittäminen on uuvuttavaa, enkä voisi kuvitella, millaista se olisi henkilölle, joka ei voi saada lapsia.” (HS 6)

”Mielestäni arvostelu, jota lapsettomuuden valinneet joutuvat kohtaamaan on epäasiallista ja kohtuutonta. Millä tavoin jonkun toisen ihmisen lapsettomuus on keneltäkään toiselta pois? Ei kukaan lapsia hankkineiltakaan koskaan kysy perusteita valinnalle.” (HS 26)

Lapsettomuutta osana identiteettiä tuotettiin korostamalla omaa toimijuutta ja aktiivista roolia lastentekoon liittyvässä päätöksenteossa. Samalla kyse on myös perheellistymisen normin vastustamisesta tai kyseenalaistamisesta:

”Kun *nimi* täyttää parin kuukauden kuluttua kolmekymmentä, hän antaa itselleen lahjaksi sterilisaation.” (HS 4)

”Vaikka olen aina teroittanut miehille heti alussa, etten tule lapsia hankkimaan, moni on ajatellut, että pääni kääntyy, kunhan vain rakastun heihin.” (HS 2)

Ennen kaikkea vapaaehtoisesti lapsettomat näyttävät kirjoituksissa toivovan yleisen ilmapiirin muutosta ja asenteiden paranemista. Tämä edellyttää monenlaisten tilanteiden hyväksymistä ja yksilöiden valintojen kunnioittamista. Yhtenä ratkaisuna eriarvoisuuden ongelmaan esitetään, että yhteiskunnan tulisi keskittyä tukemaan sellaisia, jotka todella haluavat perustaa perheen sen sijaan, että vapaaehtoisesti lapsettomia syyllistettäisiin lasten tekemättä jättämisestä:

”Yhteiskunnan kannattaa keskittyä tukemaan lasta aidosti haluavien lapsitoiveiden toteutumista. Julkisten lapsettomuushoitojen ulottamisen itsellisille naisille ja naispareille pitäisi olla osa ratkaisua.” (HS 23)

Yhteiskuntaa kehoitetaan myös panostamaan ensin heikommassa asemassa oleviin lapsiperheisiin sen sijaan, että kannustettaisiin lastentekotalkoisiin:

”Pitäisi hoitaa nykyiset ongelma-perheet ensin ja sitten panna paukkuja siihen, että kannustetaan tekemään lisää lapsia.” (HS 21)

Moraaliset väittämät liittyvät niin ikään esimerkiksi yhteiskunnan auttamisjärjestelmän ja lisääntymisoikeuksia koskevaan eriarvoisuuteen. Myös yksilön oikeutta tehdä omia valintoja korostettiin monissa kirjoituksissa. Laissa määrätty ikäraja steriloinnille on kirjoittajan mukaan liian korkea ja vetoaa väitteessään itsemääräämisoikeuteen ja sen toteuttamattomuuteen. Väittämällä pyritään vetoamaan poliittisiin päättäjiin tasa-arvoisempien toimenpiteiden puolesta.

”Ja rikkaiden lapsilisää pitäisi pohtia. Yhteisten rahojen huvetessa pitää miettiä, että pitääkö sitä jakaa kaikkein rikkaimmille. Sellaisille, joille se raha on vaan pisara meressä.” (HS 21)

”Steriloimislaki asettaa ihmiset eri asemaan iän, lapsiluvun ja terveydentilan perusteella. Yksityiselämään kuuluu oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Se saisi koskea myös lisääntymiskyvystä luopumista.” (HS 22)

”Jokaisella meistä on oikeus päättää, miten elämme elämäämme ja haluammeko lapsia vai emme.” (HS 6)

5.2 Kulttuurisen murroksen kehys

Keskustelua toiseksi eniten hallitsevassa kulttuurisen murroksen kehyksessä on mukana 21 artikkelia. Artikkelit ovat enimmäkseen uutisartikkeleita, mutta mukana on myös kaksi mielipidekirjoitusta, kolumni, sekä pääkirjoitus. Vapaaehtoinen lapsettomuus esitetään Helsingin Sanomien artikkeleissa väistämättömänä muutoksena nykyisen kaltaisessa yhteiskunnassa, eikä ilmiöstä itsessään olla erityisen huolestuneita. Tämä on yhteinen tekijä kaikille kyseisen kehyksen alle kuuluville kirjoituksille. Vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään jokaisen yksilön henkilökohtaisena valintana, johon ei välttämättä voida vaikuttaa millään tavoin. Vapaaehtoiset lapsettomat kuvataan kehyksen alla vannoutuneiksi ja varmoiksi päätöksestään. Kirjoituksissa pääsevät ääneen pääsääntöisesti poliitikot, asiantuntijat, viranomaiset ja tutkijat. Kahdessa artikkelissa on haastateltu myös vapaaehtoisesti lapsettomia henkilöitä, mutta pääasiallisina toimijoina kirjoituksissa ovat kuitenkin asiantuntijat ja heidän näkemyksensä vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ilmiönä – ei niinkään vapaaehtoiset lapsettomat itse.

Kulttuurisen murroksen kehyksessä keskustelua käydään pitkälti rakenteellisella tasolla. Esimerkiksi yhteiskunnan vastuu nousee keskeiseksi. Kirjoituksissa pohditaan, mitä tulisi tehdä toisin ja millaisia poliittisia tai asenteellisia muutoksia tulisi saada aikaan, jotta epävarmuus perheellistymistä ja lastenhankintaa kohtaan lieventyisi – eikä niinkään keskitytä ilmiön tarkasteluun yksilön näkökulmasta, kahta kirjoitusta lukuun ottamatta.

5.2.1 Kehystämisen keinot

Kulttuurisen murroksen kehyksessä metaforisia ilmauksia on käytetty runsaasti varsinkin kuvattaessa syntyvyyden *alenemista*, *laskua* tai *romahtamista*. Myös miesten lapsihaaveiden *romahtamisesta*, sekä Suomen maailmanlaajuisesti poikkeuksellisesta *vauvakadosta* kirjoitettiin. Varsinkin romahduksen metaforasta välittyy kuva, että kyseessä on huolestuttava ilmiö. Kirjoituksessa oltiin huolissaan siitä, että syntyvyyden jäädessä pieneksi, eläkkeiden rahoitus vaikeutuu ja ikärakenne *vinoutuu*, ja pohdittiin millaisia toimenpiteitä tulisi tehdä syntyvyyden *nostamiseksi*. Vapaaehtoisen lapsettomuuden yleistymisestä kertoivat esimerkiksi metaforat, joissa vapaaehtoisesti lapsettomien määrän kuvattiin *kasvaneen*. Esimerkit metaforien käytöstä kertovat siitä, että kehyksen sisällä syntyvyyden aleneminen on huolestuttava ilmiö, johon tulee jollakin tavalla puuttua.

Syntyvyyden alenemista ja siihen kytkeytyvää vapaaehtoista lapsettomuutta selitettiin *ajan hengellä*, johon liittyvät erityisesti yksilökeskeisyys ja hedonistinen kulttuuri. Ajan hengen metaforasta välittyy, että syntyvyyden aleneminen on väistämätön, tähän aikaan ja paikkaan oleellisesti liittyvä muutos. Kirjoituksissa pohdittiin paljon myös sitä, millainen vaikutus yhteiskunnallisilla *leikkauksilla* ja perheisiin kohdistuvilla säästötoimenpiteillä on ihmisten perhesuunnitteluun. Esimerkiksi päiväkoteihin ja neuvoloihin, sekä lapsilisään kohdistuneiden *leikkausten* esitettiin välittävän viestiä siitä, että perheiltä *leikataan*, jolloin perheen perustamista ei välttämättä nähdä houkuttelevana vaihtoehtona. Leikkausmetafora kuvastaa näin osaltaan poliittisten toimenpiteiden vastuuta ihmisten perhesuunnittelussa.

Seuraava aineistoesimerkki kiteyttää metaforisilla ilmauksillaan kulttuurisen muutoksen kehityksen kokonaisuudessaan. Sitaatissa tuodaan esille syntyvyyden aleneminen toisaalta huolestuttavana ilmiönä viittaamalla harmaantuvaan Suomeen eli väestön ikääntymiseen, siitäkin huolimatta, että Suomeen otettaisiin enemmän maahanmuuttajia – mutta toisaalta ilmiönä, johon ”meidän on vain totuttauduttava”:

”Meidän on vain totuttauduttava vähitellen *pieneneviin* ikäluokkiin, jossain määrin *lisääntyvään* siirtolaisten määrään ja siitä huolimatta *harmaantuvaan* Suomeen.” (HS 46.)

Syntyvyyden alenemisesta luodaan huolestuttava ilmiö käyttämällä esimerkkeinä tilastoja, joista on nähtävissä kokonaishedelmällisyysluvun laskeminen, sekä suomalaisten ihanteellisen ja toteutuneen lapsiluvun pientyminen vuosien varrella. Tilastoja ja kaavioita tutkimalla kirjoituksen lukija voi myös havaita, että vuosien aikana suomalaisten perheellistymisessä on todella tapahtunut hurja muutos, minkä alla olevat lainaukset osoittavat. Myös käytetyt sanamuodot ”vain” ja ”jopa” piirtävät huolestunutta kuvaa suomalaisten syntyvyyden tilasta. Suomen tilannetta verrattiin muihin Pohjoismaihin, joissa hedelmällisyys on myös laskenut, mutta tämä ei kuitenkaan näytä yhtä rajulta kuin Suomen tilanne. Suomen tilanne saadaan näyttämään katastrofaaliselta rinnastamalla ilmiö 1860-luvun nälkävuosiin.

”Tämän vuoden kokonaishedelmällisyysluku on arvion mukaan *vain* 1,32–1,34, kun se vielä vuonna 2012 oli 1,80.” (HS 28)

”Nelikymppisten lapsettomien naisten osuus on suurin Uudellamaalla, 25 prosenttia. Jopa 36 prosenttia Helsingin 40-vuotiaista naisista ei ole synnyttänyt lasta.” (HS 31)

”Hedelmällisyys on vähentynyt 2010-luvulla myös esimerkiksi muissa Pohjoismaissa, mutta *ei niin rajusti eikä niin alhaiselle tasolle kuin Suomessa.*” (HS 29)

”Vuonna 2018 Suomessa syntyi yhteensä 47 577 lasta. Se on historiallisen vähän: viimeksi syntyvyysluku on ollut näin alhainen *nälkävuotena 1868.*” (HS 33)

Kirjoituksissa toistuivat iskulauseet, joista välittyi kuva, ettei vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tarvitsisi olla huolissaan vaan kyseessä on väistämätön kehityssuunta. Iskulauseilla esitetään vapaaehtoisen lapsettomuuden olevan ensisijaisesti yksilön henkilökohtainen valinta ja oikeus päättää oman elämänsä suunta.

”Jos ihminen ei halua lapsia, niin sitten hän ei halua.” (HS 34)

”Jokainen tekee ainoalla elämällään, mitä haluaa. (HS 41)

5.2.2 Perustelun keinot

Kulttuurisen murroksen kehyksessä perustelut ja keskustelu painottuvat rakenteelliselle tasolle. Syntyvyyden aleneminen nähdään varsinaisena ongelmana tai ainakin merkittävänä yhteiskunnallisena haasteena johon pyritään löytämään selitystä, ja johon asiantuntijat, poliitikot ja tutkijat etsivät ratkaisuehdotuksia. Syntyvyyden alenemista ongelmana perustellaan siten, että se tuo mukanaan väestön ikääntymiseen ja talouteen liittyvät ongelmat. Mikäli lapsia ei synny riittävästi, järjestelmällä ei ole tulevaisuudessa tarpeeksi rahoittajia, eikä nykyisen kaltainen yhteiskunta voi toimia.

”Tässä lyhytjäteisessä maailmassa tuntuu kuitenkin unohtuvan, että nykyiset lapset ovat tulevaisuuden aikuisia ja veronmaksajia. Suomen kokoiseen maahan todella tarvitaan lapsia, niin Suomessa kuin muuallakin syntyneitä.” (HS 42)

Vapaaehtoinen lapsettomuus esitettiin yhtenä, joskin marginaalisena selityksenä syntyvyyden alenemiseen ja useissa kirjoituksissa korostetaan, että eniten ollaan kuitenkin

huolestuneita lisääntyneestä epävarmuudesta perheellistymistä kohtaan, mikä johtaa yhä useammin lasten hankinnan lykkäämiseen. Argumentaation keinoina kehyksessä käytetään tietoon ja faktoihin, toisaalta myös arvoihin vetoamista. Tutkimusten ja mittausten perusteella tiedetään se, että syntyvyys on laskenut, mikä johtuu suurelta osin lisääntyneestä epävarmuudesta perheellistymistä kohtaan. Mahdollisuutta perhesuunnitteluun ja ihmisen oikeutta valita oma lapsilukunsa korostettiin poikkeuksetta hyvänä asiana, johon ei kenenkään yksittäisen henkilön tai valtion tulisi puuttua. Myös parantuneisiin naisten oikeuksiin ja seksuaaliterveyteen vetoamalla vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyy ennen kaikkea kehittyneen yhteiskunnan asiana.

”...lastenhankintaan liittyvä epävarmuus on lisääntynyt. Kyse ei ole vain vapaaehtoisen lapsettomuuden yleistymisestä vaan siitä, että ihmiset eivät tiedä, haluavatko he lapsia vai eivät.” (HS 28)

”Yksi syistä on se, että vapaaehtoinen lapsettomuus yleistyy. Se on edelleen pieni vähemmistö, mutta se on kulttuurinen muutos, josta ei sinänsä kannata olla huolissaan. Kyse on Rotkirchin mukaan valinnanvapaudesta. *Sen sijaan huolissaan pitäisi olla* niistä, jotka haluavat lapsia, mutta ryhtyvät hankkimaan niitä liian myöhään.” (HS 30)

”Miksi vapaaehtoinen lapsettomuus olisi huono asia? Tämähän liittyy seksuaaliterveyteen ja naisten oikeuksiin.” (HS 47)

Lastenhankinnan lykkäämiseen liittyen kirjoituksissa esiintyi usein kahdenlaista näkökulmaa. Toisaalta arveltiin, että lisääntynyt epävarmuus ja vapaaehtoinen lapsettomuus on ennen kaikkea seurausta nuorten aikuisten mukavuudenhaluisuudesta ja halusta tehdä mielenkiintoisimpia asioita, perheen aika on ehkä sitten joskus, kun itseä on päästy toteuttamaan riittävästi. Ilmiön katsottiin olevan ennen muuta seurausta yksilöllistyneestä yhteiskunnasta, johon liittyvät oleellisesti hedonismi ja ”sinnkkukulttuuri”.

”Harvassa paikassa on niin turvallista sekä taloudellisesti että muilla tavoin saada lapsia kuin Suomessa. Se ei varmaan lopulta ole olosuhteista kiinni, vaan liittyy yleiseen hedonistiseen kulttuuriin, jossa koetaan, että elämässä ei ole tilaa lapsille. Ihmisillä on niin paljon virikkeitä ja tekemistä elämässä muutenkin, että lasten koetaan olevan tiellä.” (HS 27).

”Maassamme on jo havaittavissa ensimmäisiä merkkejä ns. sinkkukulttuurin syntyisestä. Siihen liittyen osalle väestöstä lapsettomuus ja/tai ilman pysyvää parisuhdetta eläminen ovat tietoisia valintoja. Se merkitsee, että synnyttämisestä vastaa yhä pienempi osa naisista.” (HS 46)

”Myös kulttuurinen normi tukee alhaisempaa hedelmällisyyttä, Miettinen sanoo. Monien kaksikymppisten mielikuvissa esimerkiksi matkustelu ja työpaikan vaihto eivät sovi pikkulapsielämään.” (HS 32)

Toista näkökulmaa edustavat olivat huolissaan siitä, että lapsettomuuteen tunnutaan usein ajautuvan sosiaalisten syiden vuoksi – ei niinkään mukavuudenhalun takia, kuten lapsettomuus julkisuudessa usein esitetään. Näissä kirjoituksissa keskeisinä teemoina nousevat esille esimerkiksi pienituloisuus, alhainen koulutustaso ja nuorten miesten syrjäytyminen lapsettomuuteen johtavina tekijöinä. Kirjoituksista välittyy hyvin huolestunut ja lohdutonkin kuva niistä, jotka ovat ehkä sosiaalisten syiden vuoksi ajautuneet lapsettomuuteen.

”Vapaaehtoinen lapsettomuus on kyselyiden perusteella entistä yleisempää pienituloisilla ja työttömällä perheillä. Silloin herää kysymys, johtuuko se myös niukkuudesta” (HS 40)

”Työttömät, vähiten koulutetut ja pienituloiset ovat alentaneet käsitystään sopivasta lasten määrästä. Se ei välttämättä ole mikään elämäntyylikysymys, vaan jonkinlaista alistumista siihen, että perheenlisäys vain hankaloittaisi elämäntilannetta” (HS 36)

”Kun julkisuudessa puhutaan lapsettomuuden yleistymisestä, puhutaan usein korkeakoulutetuista naisista. Milloin lapsilleen isää etsivien sinkkunaisten rima on liian korkealla, milloin naiset lykkäävät lastenhankintaa uransa vuoksi ymmärtämättä, että heidän munasarjoillaan on parasta ennen –päiväys. Lapsettomuus kuvataan ennen kaikkea seurauksena valinnanvapaudesta ja valinnanvaikeudesta.” (HS 37)

Moraaliset väittämät haastavatkin katsomaan ilmiötä pintaa syvemmälle. Lapsettomuuteen joudutaan myös alistumaan, eikä tällöin kyse ole mukavuudenhalusta tai hedonistisesta kulttuurista. Myös yhteiskunnan vastuuta korostetaan tuomalla esille, että ihmiset eivät Suomessa tunnu luottavan hyvään tulevaisuuteen:

”Puheet siitä, että nuoret eivät haluaisi lapsia mukavuudenhalunsa ja lapsiperheiden kamaluuden takia, ovat vain pintakuohua. Todellinen ja paljon musertavampi syy on näköalattomuus.” (HS 36)

”Luottamus tulevaisuuteen on tässä yhteiskunnassa kortilla jollain hyvin konkreettisella ja syvällä tavalla.” (HS 38)

Yhtäältä arvostellaan myös lapsettomiin kohdistuvaa syylistävää puhetta. Alla oleva moraalinen väittämä muistuttaa vanhoista ajoista, jolloin perhesuunnittelu ei ollut samalla tavalla mahdollista kuin nykyään, koska ehkäisymenetelmien saatavuus oli puutteellista ja kattavan sosiaaliturvan puuttuessa lapsia saatettiin tehdä vanhuuden turvaksi. Se, että lapsettomuus on nykyään yleisempää on siis merkki positiivisesta ihmisoikeuksien muutoksesta kehittyneessä yhteiskunnassa.

”... on todella naiivia kuvitella, että sota-aikoina naiset olisivat vain naureskelleet perheenisäykselle tai että jokainen tuohon aikaan syntynyt lapsi olisi ollut tarkkaan harkittu saati ilouttinen. ... Meidän ei missään nimessä tulisi nostalgisoida aikoja, jolloin lapsia on täytynyt hankkia vanhuuden turvaksi tai jolloin ehkäisyä ei ollut nykyisissä määrin saavutettavissa.” (HS 45)

Ratkaisuehdotukset kirjoituksissa keskittyvät syntyvyyden alenemiseen. Ratkaisuina esitetään yleistä asennemuutosta lapsiperheitä kohtaan ja sitä kautta perheystävällisemmän yhteiskunnan rakentamista, maahanmuuttoa, erilaisia perhepoliittisia uudistuksia kuten joustavampia perhevapaajärjestelmiä, sekä toivotaan lisää tutkimusta erityisesti miesten lapsettomuudesta. Seuraavassa on esimerkkinä muutama lainaus keskeisimmistä ratkaisuehdotuksista.

”Tarvitaan ymmärrystä siitä, että kansantaloudessa tarvitaan lapsia ja että on suuri panos, että synnyttää lapsia ja on pois työelämästä.” (HS 30)

”Kun suomalaiset panttaavat lisääntymistään, nykyisen kaltainen yhteiskunta toimii vain maahanmuutolla.” (HS 41)

”Suomesta on tehtävä perheystävällinen yhteiskunta, jossa perheistä käytävä keskustelu rohkaisee ihmisiä toteuttamaan lapsihaaveitaan. Tarvitsemme yhteiskunnan, jossa vallitsee tietoisuus siitä, että lapset ovat iloinen asia ja kaikki perheellistymisen tavat ovat yhtä arvokkaita.” (HS 42)

5.3 Altruististen motiivien kehys

Altruististen motiivien kehyksessä lapsettomuus nähdään välttämättömänä valintana erilaisiin eettisiin syihin vedoten. Keskeisimpiä eettisiä syitä lapsettomalle valinnalle ovat ympäristöön ja maapallon kuormittumiseen liittyvät kysymykset, joita käsitellään kuudessa artikkelissa. Kirjoittajat ovat hyvin huolissaan maapallosta ja luonnon monimuotoisuuden vähenemisestä, ja haluavat näin osaltaan olla edistämättä väestönkasvua tai vähintään suosittavat muille lapsettomaksi jäämistä. Ekologinen ajattelu näkyikin suuressa osassa kirjoituksista hyvin vahvasti. Esille nostetaan myös lapsen oikeus molempiin vanhempiin ja rakastavaan perheeseen. Lasta ei haluta tehdä maailmaan ilman parisuhdetta elävälle vanhemmalle, joka on kokenut elämänsä varrella luottamuspulaa ja pettymyksiä aiemmissa parisuhteissaan. Yksi kirjoitus käsittelee myös sitä, että oman lapsettomuuden vuoksi koetaan velvollisuudeksi auttaa niitä, jotka todella haluaisivat tulla vanhemmaksi – luovuttamalla esimerkiksi omia munasoluja. Kehyksessä keskiöön siis nousevat erilaiset valinnat ja niiden taustalla vaikuttavat altruistiset motiivit.

Altruististen motiivien kehukseen sisältyvät kirjoitukset olisivat sopineet hyvin myös henkilökohtaisen valinnan kehukseen, mutta kirjoituksissa näkyi hyvin vahvasti eettinen ajattelu, minkä vuoksi koin tärkeäksi käsitellä niitä omana kehysenään, erilaisten painotustensa vuoksi. Kehyksessä on mukana kahdeksan kirjoitusta, sisältäen yksityishenkilöiden lähettämiä kirjoituksia Mielipideosastolle, sekä toimittajien julkaisemia kirjoituksia Elämä- ja Tiedeosionista. Toimijana keskustelussa ovat asiantuntijoiden lisäksi vapaaehtoisesti lapsettomat itse, sekä myös sellaiset lapsettomat, jotka eivät välttämättä identifioi itseään juuri vapaaehtoisesti lapsettoman henkilön kategoriaan. Osa kirjoituksista nimittäin pitää sisällään katkerankin kuuluisen sävyn siihen liittyen, että kirjoittajat ovat joutuneet tahtomattaan valitsemaan lapsettomuuden, koska kokivat muuten joutuvansa moraaliseen ahdinkoon.

5.3.1 Kehystämisen keinot

Metaforiset ilmaukset kehyksessä tulevat esille erityisesti puhuttaessa ilmaston ongelmista. Kirjoituksissa puhutaan esimerkiksi *ekologisesta jalanjäljestä*, joka on

länsieurooppalaisella kuluttajalla 75 elinvuoden aikana suuri muuhun maailmaan verrattuna. Mikäli väestönkasvu jatkaa kiihtymistään: lämpötilat *nousevat*, meret *happamoituvat* ja kalakannat *romahtavat*. Ilmaston tämänhetkisestä tilasta puhuttiin *kriisinä*, joka kuvastaa tilaa eräänlaisena ahdinkona. Joillakin kirjoittajilla tuntuu olevan hyvin lohdutonkin kuva maailman tulevaisuudesta:

”Haluan maailman, jossa voin luottaa siihen, että uusi elämä on parempi vaihtoehto kuin *ihmiskunnan kuihtuminen ja kuolema*.” (HS 52)

Yksi mielipideosastolle kirjoituksensa lähettänyt lapseton kirjoittaja kirjoittaa luovuttavansa munasoluja vanhemmaksi haluaville ja kuvaa tässä olevan kyse *talkoisiin* osallistumisesta. Talkoot-metafora viittaa tässä yhteydessä siis vapaaehtoisuuteen ja yhteisen hyvän eteen työskentelemiseen. Media näyttääkin pyrkivän esittämään lapsettomat henkilöt hyväntekijöinä ja yhteistä hyvää ajattelevina. Alla olevassa esimerkissä rikkoutuneen lapsen metaforan voi tulkita tarkoittavan lapsia, jotka ovat eläneet ilman toista vanhempaansa ja siitä johtuen joutuneet jollakin tavalla kärsimään:

”Konservatiivisen ajatteluni mukaan lapsi tarvitsee isän ja äidin. *Rikkoutuneita lapsia* on maailma täynnä.” (HS 54)

Esimerkkeinä kehyksessä käytetään tiedettä ja tutkimuksia, sekä konkreettisia lukuja joilla pyritään osoittamaan lasten hankkimisen ja väkiluvun kasvamisen ilmastohaittoja.

”Maapallon väkiluku kohoaa väkisin yhdeksään miljardiin vuoteen 2050 mennessä. Vuonna 1960 meitä oli jo kolme miljardia ja vuonna 1900 "vain" noin puolitoista miljardia.” (HS 51)

”Yhä laajemmin esitetään, että hiilidioksidipäästöjen tulisi kääntyä laskuun jo vuonna 2020. Tämä tarkoittaa, että Suomen ilmastostrategian tulisi muuttua merkittävästi.” (HS 52)

Myös omat kokemukset toimivat esimerkkeinä kuvaamaan lapsettomuuden taustalla olevia motiiveja.

”*Oma vapaaehtoinen lapsettomuuteni alkoi tilanteesta, jossa ensimmäinen poikaystäväni huijasi rahani ja petti. Tämä kokemus jätti ikuiset jäljet. Ajattelin, etten ikinä kannan yhdeksää kuukautta lasta, synnyttä ja joudu yksinhuoltajaksi.*” (HS 54)

Iskulauseissa korostetaan ytimekkäästi yksilön vastuuta ympäristöstä ja maailman tilasta, sekä valittua lapsettomuutta arvostettavana tekona ympäristön hyväksi.

” Jos tuhoamme ympäristön, tuhoamme itsemme.” (HS 50)

”Todellinen ekoteko: Lapsettomuus.” (HS 51)

”Lapsettomat kunniaan: Meitä on jo liikaa.” (HS 49)

5.3.2 Perustelun keinot

Seuraavaksi käyn läpi niitä keinoja, joilla moraalista toimintaa perustellaan. Kirjoituksille yhteinen perustelun keino on vedota arvoihin ja moraalisiin syihin. Yhdessä kirjoituksessa vapaaehtoisesti lapseton nainen kuvaa hankalaa parisuhdetaustaansa, ja toteaa menettäneensä luottamuksen miehiin niin pahasti, ettei tämän vuoksi aio hankkia koskaan lapsia. Taustalla kirjoittajalla on ajatus, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiin ja rakastavaan perheeseen, mitä hän ei itse koe pystyvänsä lapselle tarjoamaan. Toinen ja kolmas esimerkki perustelevat lapsettomaksi jäämistä ekologisella ideologialla. Näissä esimerkeissä lapseton kirjoittaja kirjoittaa, ettei hän usko hankkivansa koskaan lapsia, sillä hän ei halua pakottaa ketään kasvamaan ilmastokriisin alla. Toinen lapseton kirjoittaa, että ei halua hankkia lapsia ”tällaiseen maailmaan”. Esimerkeistä välittyy, ettei kirjoittajien valittu lapsettomuus ole sellaista millaisena vapaaehtoinen lapsettomuus usein kuvataan – vapaasti valittuna, toivottavana asiana. Päinvastoin kirjoittajat antavat teksteissään ymmärtää, että saattaisivat hankkia lapsia jos maapallon tulevaisuus näyttäisi yhtään valoisammalta. Neljännessä esimerkissä on muihin verrattuna puolestaan erilainen näkökulma. Kirjoittajan pääasiallisena motiivina on halu auttaa lapsettomuudesta kärsiviä perheitä, eikä hän kirjoituksessaan kuvaa niitä syitä miksi on itse päätenyt valitsemaan lapsettomuuden. Kiinnostava ero ensimmäisen ja kolmannen esimerkin välillä on, että ensimmäisessä korostetaan lapsen oikeutta vanhempiinsa kun taas jälkimmäisessä painotus on päinvastoin: jokaisella tulisi olla oikeus hankkia lapsia.

” Meitä vapaaehtoisesti lapsettomia naisia on paljon – muistakin kuin hedonistisista syistä. Moni nainen on raiskattu tai petetty. Heillä suurin syy lapsettomuuteen on se, että he eivät enää luota

miehiin. Lapsella on oikeus rakastavaan perheeseen. Sen takia jätin itse lapset hankkimatta.” (HS 54)

”Minusta ei olisi oikein pakottaa ihmistä kasvamaan ilmastokriisin alla. En luota ihmiskunnan hillitsevän ilmastomuutosta tarpeeksi, enkä siksi usko ikinä voivani hankkia lapsia.” (HS 52)

”Osa henkilökohtaista ratkaisuni on elää mahdollisimman ympäristöystävällisesti nauttien nykyyhetkestä ja luonnosta. Toinen ratkaisuni on olla tekemättä lapsia. Lapsettomuuspäätöksessäni ei siis ole kyse siitä, etten haluaisi lapsia. En vain halua lapsia tällaiseen maailmaan. Omatuntoni ei salli sitä tietäen, mitä on edessä ja miten huonosti me ongelmia ehkäisemme.” (HS 53)

”Tänä vuonna olen ensimmäistä kertaa luovuttanut munasolujani. Vaikka en itse halua lapsia, koen tärkeäksi, että perhe, jolle lapsi olisi unelmien täyttymys, voi minun avulla toteuttaa haaveensa. Moni on enemmän kuin valmis vanhemmaksi, mutta yrityksistä huolimatta lasta ei tule. Se on epäreilua ja julmaa.” (HS 55)

Moraaliset väittämät puhuvat yhtäältä lapsettomuuden puolesta ympäristösyihin vedoten, ja toisaalta vetoavat ihmisoikeuksien toteutumattomuuteen.

”Jokainen pariskunta joka tuottaa enemmän kuin kaksi lasta todistaa täysin vastuuttomasta ympäristöasenteesta.” (HS 49)

”YK:n ihmisoikeusjulistuksessa todetaan, että jokaisella täysi-ikäisellä on oikeus perustaa perhe. Moraalini ei kuitenkaan nyt antaisi lupaa perheen perustamiseen. Yksi ihmisoikeuksistani on siis viety minulta pois.” (HS 52)

5.4 Vastarinnan kehys

Vastarinnan kehyksessä lapsetonta valintaa pidettiin outona ja varsinkin lapsettomien syitä valinnalleen ei tunnut pidettävän riittävän hyvinä perusteluina. Kehys sisältää kuusi artikkelia, jääden näin edustamaan vähemmistöä kaikesta Helsingin Sanomissa käytävästä vapaaehtoisen lapsettomuuden keskustelusta. Kirjoitukset ovat kaikki mielipidekirjoituksia ja niissä pääsevät ääneen yksityishenkilöt, kirjoittajien nimimerkeistä päätellen joko lapsia hankkineet, sekä yksi tahattomasti lapsettomaksi jäänyt kirjoittaja.

Kehys erottui selkeästi muista, koska se oli ainoa, jossa vapaaehtoista lapsettomuutta, tai sen perusteluja pidettiin selvästi poikkeavana valintana. Muissa kehyksissä ei myöskään esiintynyt kriittistä puhetta lapsetonta valintaa kohtaan. Kehyksessä selkeänä teemana erottuu vapaaehtoisesti lapsettomien valintojen kyseenalaistaminen. Esimerkiksi neljässä kirjoituksessa ihmetellään ekologisuutta perusteluna jättää lapset hankkimatta. Yhdessä lyhyessä kirjoituksessa taas esitetään, että lapsettomien valinnan tehneet katuisivat valintaansa myöhemmin, kun huomaavat jäävän vanhoina päivinä yksin eikä bilettäminen enää kiinnosta. Yksi kirjoittaja puolestaan koki vapaaehtoisesti lapsettomien syyllistävän lapsiperheitä ja piti outona sitä, että vapaaehtoisesti lapsettomien on pitänyt perustaa järjestö ajamaan asioitaan. Kirjoittaja ihmettelee miksi omaa lapsettomuuttaan täytyisi jotenkin erityisesti korostaa tai tuoda ilmi.

Kehyksessä lasten hankkiminen nähtiin yhtäältä arvokkaana ja mielekkäänä asiana, toisaalta taas luonnollisena asiana, biologisten viettien tuloksena. Kirjoittajien on ehkä vaikea käsittää, miksi kukaan haluaisi tieteen tahtoen poiketa tavallisesta ja normien mukaisesta elämästä. Kehys nimettiin vastarinnan kehykseksi, koska kirjoituksista välittyy kuva perheellistymiseen ja lastenhankintaan liittyvästä ihanteesta, jota vastaan vapaaehtoisesti lapsettomat ikään kuin kirjoittajien mielikuvissa asettuvat. Vapaaehtoisesti lapsettomat voidaan siis nähdä tietyllä tapaa uhkaksi perheen ihanteelle.

5.4.1 Kehystämisen keinot

Kehystämisen keinoina ei ole käytetty määrällisesti paljon metaforia, mutta ne ovat sitäkin kuvaavampia. Vapaaehtoisesti lapsettomien kuvattiin yhdessä kirjoituksessa syyllistyvän ”muodissa olevaan *eko- ja viherpöyhkeilyyn*”, ja kehoitettiin heitä perheenperustamiseen, jolla saa hyvin *jalat maahan* ja katseen pois omasta *navasta*. Lapsia hankkineiden katsottiin olevan *vastuunsa kantaneita*, jota pidettiin arvokkaana ja tavoiteltavana ominaisuutena. Elämästä puhuttiin myös suurena *lahjana* mikä kuvastaa osaltaan lapsen saamisen arvokkuutta ja yllätyksellisyyttä. Lahja-metaforaan voi liittää uskonnollisenkin merkityksen, mikäli elämän ajatellaan olevan lahja jonka Jumala on antanut.

Esimerkkeinä kehyksessä on käytetty muun muassa vertaamalla väestönkasvua kehitysmaiden ja Euroopan välillä. Väestönkasvu tunnustetaan ongelmalliseksi ilmiöksi, mutta Euroopassa tätä ei kuitenkaan ole syytä rajoittaa.

”Kehitysmaissa väestönkasvun rajoittaminen on ajankohtaista, mutta Euroopassa se ajaisi meidät vaikeuksiin.”(HS 60)

Vastarinnan kehyksestä ei hahmotu montaa kehykselle ominaista iskulausetta johtuen ehkä siitä, että kirjoitukset ovat lyhyitä ja ytimekkäitä, ja sinänsä iskeviä jos itsessään. Seuraavat iskulauseet kuitenkin kuvastavat lasten hankinnan luonnollisuutta, sekä sitä että lapsettomuutta ei tulisi perustella ympäristösyillä.

”Lasten jättäminen hankkimatta ei pelasta maapalloa.” (HS 56)

” Lisääntyminen on luonnonlaki ja geeniperimämme jatke. ” (HS 60)

5.4.2 Perustelun keinot

Vastarinnan kehyksessä ydinongelmaksi rakentuu vapaaehtoinen lapsettomuus, sekä erityisesti lapsettomien perustelut valinnalleen, mitä kirjoittajat eivät pidä oikeutettuina tai hyväksyttävänä perusteluina. Tämä käy hyvin ilmi seuraavasta esimerkistä, jossa kirjoittaja pitää lapsettomuuden syitä eriskummallisina:

”Yksi perustelee lapsettomuuttaan jopa ekologisilla syillä. Muutenkin syyt lapsettomuuteen tuntuvat vähintäänkin eriskummallisilta.” (HS 57)

Toinen kirjoittaja puolestaan kirjoittaa, että ”Ekologisuus on mielestäni lapsettomuudelle vain trendikäs tekosyy.” (HS 61)

Kehyksessä perustelun keinoina on käytetty perinteisiin ja biologiaan, sekä tunteisiin ja arvoihin vetoamista. Perusteluissa vedotaan, ehkä hieman kärkevästi siihen, että lisääntyminen on ollut kautta aikojen ihmiselle luonnollista toimintaa, eikä tosiasioita ole syytä kiistää. Onko vapaaehtoinen lapsettomuus siis tulkittavissa yhden kirjoittajan mukaan luonnottomaksi? Ainakaan valintaa ei pidetä hyväksyttävänä, mistä kertoo

lapsettoman valinnan tehneiden henkilöiden nimeäminen ”lapsettomuusintoilijoiksi”. Perusteluissa nousevat esille myös arvot ja sellaiset ihmisen ominaispiirteet, joita pidetään tavoiteltavina ja arvokkaina ominaisuuksina: vastuun kantaminen ja epäitsekkyys.

”Olemme edelleen eläimiä, halusimme sitä tai emme. Lasten saaminen on *luonnollista, biologisten viettiemme tulosta*. Lisääntyminen on luonnonlaki ja geeniperimämme jatke. Olemme harrastaneet sitä jo joidenkin miljoonien vuosien ajan. Ilman sitä emme olisi täällä. Vai ovatko lapsettomuusintoilijat hurautaneet naistutkijoiden uskomuksiin, joissa ihmisen biologisuus kielletään?” (HS 60)

”Ei lasten hankinta (saati pelkkä siittäminen) ole mitään ansiokasta, kyllä korkeat lastensuojelukustannuksetkin kertovat siitä. Muiden hyvinvoinnista huolehtiminen, vastuun kantaminen ja joidenkin omien intressiensä asettaminen taka-alalle on se, mikä on *arvokasta*.” (HS 58)

Vastarinnan kehyksessä kirjoittajien teksteistä on aistittavissa, että kirjoittajat kokevat myös tulleen syyllistetyiksi vapaaehtoisesti lapsettomien taholta. Tämä esitetään vastakkainasettelun kautta: lapset eivät ole ainoita, jotka häiritsevät ruokarauhaa vaan ravintoloissa on yhtäläillä myös häiritseviä aikuisseurueita. Toinen kirjoittaja kokee, että ekologisista syistä lapsettomat pitävät itseään muita parempana ja kysyykin, pidetäänkö häntä lapsen hankkimisen vuoksi ympäristörikkolisenä.

”Ruokarauhaa ravintolassa voivat rikkoa myös äänekkäät aikuisten seurueet ja ruokottomia ruokapuheita ylläpitävät naapuripöydät, eivät vain lapsiperheet.” (HS 58)

”Nimittämällä omia, kyseenalaisia valintoja ”eettisiksi” ja pitämällä itseä parempana kuin muita - eli niitä, joilla on omia lapsia tai jotka ovat päättäneet niitä hankkia - sorrutaan muodissa olevaan eko- ja viherpöyhkeilyyn. Olemmeko me lapsia hankkivat ympäristörikkolisia?” (HS 60)

Moraalisissa väittämässä vedotaan muun muassa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Mikäli lapsia ei synny tarpeeksi, ei hyvinvointivaltio pysty toimimaan nykyisenkaltaisella tavalla. Toisessa kirjoituksessa vedotaan jälleen lahja-metaforaan ja siihen, että syntymään tulisi suhtautua arvokkaana asiana.

”Hyvinvointivaltio on niin hieno innovaatio, että sillä toivoisi olevan tulevaisuutta maailmassa.” (HS 56)

”Onko näistä lapsettomista kukaan ajatellut, että on myös itse saanut vanhemmiltaan syntymän lahjan osakseen?” (HS 57)

5.5 Yhteenveto kehyksistä

Taulukko 2 Vapaaehtoista lapsettomuutta kuvaavat kehykset

	Henkilökohtainen valinta (26)	Kulttuurinen murros (21)	Altruistiset motiivit (8)	Vastarinta (6)
Metaforat	Yhteiskunnan lypsylehmä, pallo jalassa, äitigeeni	Vauvakato, romahdus, lasku, ajan henki	Kuolema, kuihtuminen, talkoot	Lahja, viherpöyhkeily, vastuunkantaminen
Iskulauseet	”Osoitan isänmaallisuuteni suorittamalla varusmiespalveluksen” ”Miten lapsettomuus voisi olla väärä valinta?”	”Jos ihminen ei halua lapsia, niin sitten hän ei halua.”	”Jos tuhoamme ympäristön, tuhoamme itsemme.” ”Todellinen ekoteko: Lapsettomuus.”	”Lasten hankkimatta jättäminen ei pelasta maapalloa.” ”Lisääntyminen on luonnonlaki.”
Esi-merkit	Omat kokemukset	Tilastot, tutkimustieto	Tutkimustieto, omat kokemukset	Omat kokemukset, vertailu
Syyt ja taustat	Yhteiskunnan eriarvoistavat rakenteet, ihmisten kielteiset asenteet	Yksilöllistyminen, puutteet lapsiperheiden palveluissa, kielteinen suhtautuminen lapsiperheisiin	Lasten hankkiminen itsekkäistä syistä, väestönkasvun vaikutukset ympäristöön	Perheellistymisen normin ja ihanteiden vastustaminen
Seuraukset	Normien ulkopuolella eläminen, muiden valintoja tai erilaisia tilanteita ei kunnioiteta	Lastenhankintaa lykätään, lisääntynyt epävarmuus	Moraaliseen ahdinkoon joutuminen	Lapsiperheitä syyllistetään, lapsettomat parempia kansalaisia
Moraaliset väittämät	”Jokaisella meistä on oikeus päättää, miten elämme elämäämme ja haluammeko lapsia vai emme.”	”Luottamus yhteiskuntaan on tässä yhteiskunnassa kortilla jollain hyvin konkreettisella tasolla”	”Jokainen pariskunta joka tuottaa enemmän kuin kaksi lasta todistaa täysin vastuuttomasta ympäristöasenteesta.”	”Hyvinvointivaltio on niin hieno innovaatio, että sillä toivoisi olevan tulevaisuutta maailmassa.”

Tämän tutkimuksen aineiston pohjalta jäsentyneet kehykset ilmentävät mielenkiintoisesti tämänhetkistä yhteiskunnallista tilaa. Seuraavaksi erittelen kussakin kehyksessä esiin nousseita ajankohtaisia teemoja ja millaisia kulttuurisia diskursseja ne mahdollisesti ilmentävät.

Keskustelua eniten hallitseva henkilökohtaisen valinnan kehys korosti selvästi individualistista elämäntapaa tuomalla esiin etenkin yksilön oikeudet ja yksilölliset elämäntavat. Kehyksen sisällä käytiin keskustelua niistä moninaisista ja yksilöllisistä syistä, minkä vuoksi kirjoittajat ovat valinneet lapsettomuuden. Kirjoittajat myös korostivat jokaisen oikeutta valita oma elämäntapansa, kuului siihen sitten lapsia tai ei. Vaikka yksilön oikeudet nimellisesti toteutuvatkin, kehys tuo esiin sen, että ympäristön asenteissa olisi vielä parantamisen varaa. Kehys ilmentää selvästi yksilöllistyneessä yhteiskunnassa tärkeinä pidettäviä asioita ja ominaisuuksia: arvokkuutta, yksityisyyttä, autonomiaa ja itsensä kehittämistä. Tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus lain edessä perustuvat yksilön arvokkuuteen. Yksityisyys on puolestaan yksilön kehitykselle välttämätön reunaehto – jokaisen tulee saada päättää itsenäisesti asioista, sekä ajatella ja uskoa vapaasti. Autonomiaan liittyy yksilön vapaus suunnitella elämänsä ja toteuttaa päämääriään, mutta myös kompetenssi tehdä itsenäisiä ratkaisuja. Neljäs tärkeä individualismin teema on itsensä kehittäminen, johon liittyy vaatimus autenttisuudesta eli siitä, että yksilön tulisi aidosti olla oma itsensä ja tuoda esille omaa persoonaansa. (Hautamäki 1996, 22–26.)

Henkilökohtaisen valinnan kehykset nostavat esiin myös muita tärkeitä teemoja, jotka vaikuttavat olevan yhdenmukaisia aiemman vapaaehtoista lapsettomuutta koskevan tutkimuksen kanssa. Yksi keskeisimpiä on vapaaehtoisesti lapsettomien kokemus eriarvoisuudesta ja stigmasta. Kirjoitusten perusteella vapaaehtoisesti lapsettomat tuntevat painetta perustella ja selitellä omaa valintaansa muille, jolloin vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyy yhteiskunnassa normista poikkeavana valintana. Kehyksen metaforiset ilmaukset esimerkiksi *yhteiskunnan lypsylehmänä* olemisesta tuovat hyvin esille tätä problematiikkaa. Vapaaehtoisesti lapsettomien valintaan kohdistunutta stigmatia on tutkittu erityisesti kansainvälisellä tasolla (esim. Park 2002; Morison ym. 2016), mutta myös suomalaisessa Perhebarometrissa (Miettinen & Rotkirch 2008) on huomioitu, että vapaaehtoisesti lapsettomat saattavat kokea, ettei heidän valintojaan pidetä arvostettavana. Kaiken kaikkiaan henkilökohtaisen valinnan kehys toimii selvästi vapaaehtoisesti

lapsettomien äänen esiin tuojana, sen esittäessä vapaaehtoisesti lapsettomat siten kuin nämä itse haluavat tuoda itseään esille – mielipidekirjoituksissa ja haastatteluissa.

Kulttuurisen murroksen kehyksessä vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyi väistämättömänä, postmodernin yhteiskunnan ilmiönä, johon ei ole välttämättä keinoja – tai edes syytä vaikuttaa. Kirjoituksissa nostettiin esille esimerkiksi mahdollisuus perhesuunnitteluun, naisten oikeudet ja kehittynyt seksuaaliterveys. Nykyajan ihmisillä on huomattavasti paremmat mahdollisuudet vaikuttaa omaan lapsilukuunsa, ja siksi vapaaehtoinen lapsettomuus nähtiin ennen muuta ainutlaatuisena mahdollisuutena, jonka vain kehittyneet yhteiskunnat pystyvät tarjoamaan. Kuten henkilökohtaisen valinnan kehyksessä, myös kulttuurisen murroksen kehyksessä korostettiin siis vahvasti yksilöllistä valinnanvapautta, mitä pidetään yksilöllistyneen yhteiskunnan tunnuspiirteinä. Vapaaehtoinen lapsettomuus nähtiin yhtenä selityksenä syntyvyyden alenemiseen, tosin marginaalisena sellaisena. Huolipuhe kehyksessä keskittyi ennen muuta epävarmuuden kokemuksen lisääntymiseen ja siitä syystä lastenhankinnan lykkääntymiseen. Kehyksessä kuvastui myös se, että vapaaehtoinen lapsettomuus ei olekaan yksinomaan korkeakoulutettujen kaupunkilaisnaisten haaste vaan se näyttää olevan yhä yleisempää pienituloisella väestöllä. Tässä siis tulevat näkyväksi ne kehittyneiden länsimaiden ongelmat, jotka myös State of World Population 2018 -raportissa oli nostettu tarkasteluun. Suomalaiset siis saattavat hankkia todellisuudessa vähemmän lapsia kuin oikeasti haluaisivat, koska työn ja perheen yhdistämisen mahdollisuudet ovat heikot, mikä puolestaan voi aiheuttaa huolta ja epävarmuutta omasta taloudellisesta tilanteesta ja pärjäämisestä.

Keskeistä kulttuurisen murroksen kehyksessä on yhteiskunnalliseen muutokseen liittyvä puhe, ja muutoksessa itsessään on sekä positiivisia että negatiivisia аспектеja. Positiivisena asiana, kuten edellä on todettu, voidaan pitää ihmisoikeuksien parantumista. Negatiivinen asia muutoksessa puolestaan on talouden heikkeneminen, mikäli syntyvyys ei palaudu sellaiselle tasolle, että väestöä syntyisi riittävästi kattamaan ikääntyneen väestön kustannuksia. Ratkaisu syntyvyyden alenemisen haasteeseen pyritään löytämään rakenteita muuttamalla – uudistamalla perhevapaajärjestelmää ja ratkaisemalla työn ja perheen yhteensovittamisen haasteita, sekä muuttamalla yleisiä asenteita lapsiperheitä kohtaan. Kulttuurisen murroksen kehyksestä välittyy, että perheellä on edelleenkin hyvin arvostettu

asenne suomalaisessa yhteiskunnassa ja perheen jatkuvuus pyritään turvaamaan keinolla millä hyvänsä.

Altruististen motiivien kehystä luonnehtii keskustelu erilaisista sosiaalisista ja altruistisista motiiveista, vastuullisuudesta ja toisen hyvinvoinnin asettamista etusijalle. Vapaaehtoinen lapsettomuus näyttöytyy välttämättömänä, mutta oikeana valintana, mikäli maapallo halutaan säilyttää myös tuleville sukupolville. Kehyksessä näkyi vahvasti ekologinen ajattelu, mutta myös luottamus ihmissuhteissa ja velvollisuus auttaa muita vanhemmaksi haluavia saivat jalansijaa. Kehyksessä tulee näkyväksi voimakas huoli maapallon tulevaisuudesta ja toisaalta myös epäluottamus siitä, että asian korjaamiseksi tehtäisiin ajoissa oikeanlaisia toimenpiteitä. Myös henkilökohtaisen valinnan kehyksessä esiintyi joitakin yksittäisiä mainintoja ekologisuudesta hyvänä perusteena jättää lapset tekemättä, mutta ne eivät nousseet niin keskeisiksi teemoiksi kuin altruististen motiivien kehyksessä. Altruististen motiivien kehys kertoo osaltaan siitä, että ihmiset ovat tulleet aiempaa tietoisemmaksi omien tekojensa ja valintojensa vaikutuksesta ympäristöön.

Vastarinnan kehys edustaa puolestaan täysin päinvastaista näkökulmaa verrattuna altruististen motiivien kehukseen, ottaessaan kantaa muiden ympäristötietoisiin tekoihin ja kyseenalaistaessaan lapsettomuuden valitsemisen ekologisista syistä. Vastarinnan kehyksessä keskustellaan vapaaehtoisesta lapsettomuudesta myös vahvasti pronatalistisessa hengessä. Pronatalistinen ideologia korostaa lastenhankinnan luonnollisuutta ja lastensaantia heteroseksuaalisen parisuhteen yhtenä tärkeimpänä tavoitteena. Kehyksessä lastenhankinta koetaankin ideologian mukaisesti vahvasti luonnolliseksi toiminnaksi ja kirjoittajien on vaikea suhtautua lastenhankinnasta kieltäytyneisiin tai heidän perusteluihinsa. Myös Park (2005, 397) arvelee, että pronatalistisen ideologian vallitessa etenkin vapaaehtoisesti lapsettomien naisten on vaikeaa ellei mahdotonta esittää sosiaalisesti hyväksyttäviä perusteluita valinnalleen. Altruistisiakaan motiiveja, kuten ympäristöhuolilla perusteltua lapsettomuutta ei välttämättä pidetä hyväksyttävänä, kun perhearvoille annetaan suurempi merkitys.

Naiseuden ja äitiyden yhteys toisiinsa tuli myös kiinnostavalla tavalla esille kirjoituksissa. Henkilökohtaisen valinnan kehyksessä vapaaehtoisesti lapsettomat naiset kertoivat, että he ovat saaneet kokea olevansa jollakin tavalla vääränlaisia naisia, koska ovat päättäneet valita lapsettomuuden äitiyden sijaan. Myös kulttuurisen murroksen kehys heijastaa

osaltaan kulttuurisia äitiyden ja naisellisuuden diskursseja. Tämä tuli ilmi tarkasteltaessa kehykseen sisältyvien kirjoitusten otsikoita. Näissä lapsettomuus tai lastenhankinnan lykkääminen näyttäytyy selvästi naisten asiana – puhuttaessa joka viidennen naisen olevan lapseton ja juuri äitien määrän kääntyvän laskuun, ei isien tai vanhempien.

”Joka viides 40-vuotias nainen on lapseton.” (HS 31)

”Viisi selitystä siihen, miksi Suomessa syntyy yhä vähemmän vauvoja– Kartta näyttää, kuinka monta lasta naiset kotikunnassasi synnyttävät” (HS 32)

”Äitien määrä kääntyi Suomessa historialliseen laskuun – alhaiseen syntyvyyteen saattavat vaikuttaa nuorten aikuisten mielikuvat vanhemmuudesta” (HS 33)

Kehysten väliset suhteet toisiinsa hahmottuvat selkeästi siten, että kullekin kehykselle hahmottuu omanlaisensa tulokulma vapaaehtoisen lapsettomuuden käsittelyyn ja esille tuomiseen. Niiden joukosta erottuvat myöskin hallitsevat ja marginaaliin jäävät kehykset. Henkilökohtaisen valinnan kehys 26 artikkelillaan on kehyksistä suurin ja kulttuurisen murroksen kehys 21 artikkelillaan sijoittuu toiseksi suurimmaksi kehykseksi. Nämä edustavat suurinta osaa vapaaehtoisen lapsettomuuden keskustelusta Helsingin Sanomissa, henkilökohtaisen valinnan kehyksen painottaessa valinnanvapautta ja tuoden esiin lapsettomien oman äänen, ja kulttuurisen murroksen kehyksen esittäessä vapaaehtoisen lapsettomuuden väistämättömänä teollisen yhteiskunnan murroksena asiantuntijanäkökulmasta katsoen. Kummassakin kehyksessä vapaaehtoinen lapsettomuus kehystetään myönteisenä ilmiönä. Altruististen motiivien kehykseen sisältyi kahdeksan artikkelia, jääden vähemmistöön yhdessä kuusi artikkelia sisältäneen vastarinnan kehyksen kanssa. Näiden kehysten välinen suhde toisiinsa näyttäytyykin jännitteisenä, toisen tuodessa lapsettomuuden valitsemisen esille altruistisena tekona ja toisen taas korostaessa lapsienhankintaa luonnollisena toimintana, esittäen vapaaehtoiset lapsettomat kriittisessä valossa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tarkastelen, millaisena median välittämä kuva vapaaehtoisesta lapsettomuudesta tutkimukseni perusteella näyttäytyy. Lopuksi pohdin tutkimukseni onnistumista rajoituksineen, ja esitän myös oman näkemykseni siitä, millaista mediakeskustelua perheellistymiseen liittyen kenties kaivattaisiin lisää.

6.1 Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta rakentuva kuva mediassa

Tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisena ilmiönä Helsingin Sanomien kirjoitukset esittävät vapaaehtoisen lapsettomuuden. Aineiston analyysi toteutettiin median kehysanalyysia soveltamalla. Tämän tutkimuksen valossa vapaaehtoista lapsettomuutta koskevaa julkista keskustelua jäsentävät henkilökohtaisen valinnan, kulttuurisen murroksen, altruistisen motiivin ja vastarinnan kehykset. Pääsääntöisesti vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään vahvasti yksilön omana valintana ja ratkaisuna osana hänen persoonallista elämänsä kulkuaan. Kyse on valinnasta, jota ei kenenkään ulkopuolisen tulisi arvostella tai vähätellä. Tämä korostuu sekä henkilökohtaisen valinnan että kulttuurisen murroksen kehyksessä. Vapaaehtoisen lapsettomuuden käsittely mediassa näyttää näiden tulosten perusteella suurilta osin ilmentävän individualistista yhteiskuntaa ja elämäntapaa.

Vapaaehtoinen lapsettomuus tunnustetaan ennen kaikkea valinnaksi, joka postmodernissa yhteiskunnassa elävien yksilöiden tulisi olla mahdollista tehdä ilman epäasiallista kohtelua ja kyseenalaistamista. Media nostaa erityisesti kulttuurisen murroksen kehyksessä esille asiantuntijoiden näkemyksiä, joissa korostuu vapaaehtoisen lapsettomuuden olevan ilmiönä hyvin marginaalinen, eikä siitä tarvitse olla huolissaan. Nämä asiantuntijat ovat pääasiassa väestöntutkijoita sekä poliitikkoja ja viranomaisia. Vapaaehtoisen lapsettomuuden sijaan media nostaa keskiöön huolen lastenhankinnan lykkäämisestä ja siitä, että epävarmuus perheellistymistä kohtaan on lisääntynyt. Ylipäätään keskustelua ilmiöstä ja sen vaikutuksista käydään pitkälti rakenteellisella tasolla. Joka tapauksessa näyttää siltä, että suomalaiset kokevat perheen edelleen hyvin tärkeäksi asiaksi, ja tätä pyritään vaalimaan kaikin tavoin. Tämä on nähtävissä varsinkin kulttuurisen murroksen kehyksessä, joka keskittyy vahvasti etsimään ratkaisua syntyvyyden alenemisen ongelmaan.

Altruististen motiivien kehys tuo esille lastenhankinnan vaikutuksia laajemmassa perspektiivissä, ja korostaa auttamista tärkeänä hyveenä. Se tuo esiin ekologisen ajattelun ja puhuu kestävämpien valintojen puolesta. Osa kirjoittajista toi esiin, että he saattaisivat hankkiakin perheellisyyttä, mikäli tilanne ilmastonmuutoksen suhteen olisi hallinnassa ja täten kokevat olevansa velvollisia jäämään lapsettomiksi. Kahdeksalla artikkelilla altruististen motiivien kehys ei saa hallitsevaa asemaa vapaaehtoisen lapsettomuuden keskustelussa. Vapaaehtoinen lapsettomuus kehystyy kuitenkin positiiviseksi asiaksi, mutta individualistiset painotukset näyttävät saavan keskustelussa keskeisemmän sijan, kuten henkilökohtaisen valinnan ja kulttuurisen murroksen kehykset osoittavat. Toisaalta voi kysyä, ovatko eettiset syyt lapsettomuuden taustalla nekään pohjimmiltaan täysin altruistisia, sillä toteuttaahan yksilö tällöinkin itsekkäitä pyrkimyksiään?

Kaikki eivät pidä kuitenkaan vapaaehtoista lapsettomuutta hyväksyttävänä asiana. Marginaaliin jäävä vastarinnan kehys edustaakin kehyksistä ainoaa kriittistä näkökulmaa vapaaehtoiseen lapsettomuuteen, pitäen sitä normista poikkeavana valintana. Kehys pitää sisällään vain kuusi artikkelia, minkä vuoksi suuria johtopäätöksiä siitä ei ole mahdollista tehdä. Toisaalta se ei voi pienimpänä kehyksenä myöskään edustaa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta käytävää keskustelua Helsingin Sanomissa.

Vapaaehtoista lapsettomuutta ja syntyvyyden alenemista koskeva sanomalehtikirjoittelu on vuosien aikana ollut kasvussa. Varsinkin kulttuurisen murroksen kehyksessä esiintyvä, pääosin asiantuntijalähtöinen huolipuhe saa pohtimaan sitä, lietsoko se osaltaan tietynlaista paniikkia omanlaisella kielenkäytöllään ja voimakkailla metaforillaan. Tutkijoiden ja asiantuntijoiden näkemykset artikkeleissa saattavat saada suurempaa kunnioitusta ja arvostusta osakseen verrattuna tavallisen kansalaisen mielipidekirjoitukseen. Suomen tilanne saadaan näyttämään toivottomalta, rinnastamalla syntyvyyden aleneminen yhtä heikolle tasolle kuin nälkävuosina ja joidenkin kirjoitusten sävyt ovat niin huolestuneita, ettei ole ihme jos lukija jää tahollaan pohtimaan suomalaisten mahdollista kuolemista sukupuuttoon.

Vapaaehtoisesta lapsettomuudesta näytetään keskusteltavan yhtäältä syntyvyyden alenemiseen liittyvän huolipuheen ja toisaalta yksilöllisen valinnanvapauden kontekstissa. Sanomalehtikirjoittelu ei näytä pyrkivän syyllistämään ketään, jotka ovat päättäneet pysyä

lapsettomana. Tällöin vapaaehtoinen lapsettomuus kehystyykin pääasiallisesti positiiviseksi, nykyaikaisen yhteiskunnan mahdollistamaksi ilmiöksi, johon liittyvät perus- ja ihmisoikeudet, sekä seksuaaliterveyden ja siihen liittyvän tietoisuuden kehittyminen. Vapaaehtoisesti lapsettomien oma ääni ja kokemukset tulevat myös hyvin huomioiduiksi, jolloin lukijoilla on mahdollista saada erilaista tietoa vapaaehtoisesti lapsettomien kokemuksista ja sitä kautta ehkä arvioida omia asenteitaan ja suhtautumistaan vapaaehtoisen lapsettomuuteen. Tämä on ennen kaikkea hieno asia, sillä kaikkialla maailmassa vapaaehtoisesta lapsettomuudesta muodostuva kuva ei ole yhtä positiivinen. Esimerkiksi Australiassa tilanne on toisenlainen, sillä siellä journalismi esittää vapaaehtoisesti lapsettomat naiset nuhtelevaan ja säälivään sävyyn, luultavasti vallitsevan pronatalistisen diskurssin vuoksi (Graham & Rich 2012). Sen sijaan syntyvyyden alenemisesta luodaan Helsingin Sanomissa lähes katastrofaalinen ilmiö, jota tarkastellaan ikään kuin ongelmallisen linssin läpi. Syyllistä ongelmaan etsitään niin lapsiperheiden etuuksiin kohdistetuista leikkauksista kuin modernin yhteiskunnan yksilöllistymiskehityksestä ja sitä myötä lisääntyneestä hedonismista.

6.2 Pohdintaa ja tutkimuksen arviointia

Tämän tutkielman on pikkuhiljaa aika tulla päätökseen. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoinen, mutta haastava matka. Prosessin aikana olen muun muassa perehtynyt itselleni aiemmin täysin tuntemattomaan aineiston analyysimenetelmään. Haasteita tuotti varsinkin kehysten lopullinen nimeäminen, sillä artikkeleista erottui usein monenlaisten teemojen kirjo ja oli välillä haastavaa ratkaista sitä, mikä teemoista nousee ylitse muiden ja kuvaisi kehystä kaikkein parhaiten. Tässä kohdassa yleensä auttoikin teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen palaaminen, sekä aidosti aineiston äärelle pysähtyminen, ja sille kysymyksen esittäminen: Mitä tässä on meneillään?

Tutkimukseni onnistui lopulta vastaamaan tutkimuskysymykseen eli siihen, millainen on vapaaehtoisesta lapsettomuudesta rakentuva kuva Helsingin Sanomien kirjoituksissa. Median kehysanalyysi osoittautui tarkoituksenmukaiseksi menetelmäksi, kiinnostuksen kohdentuessa median tuottamiin teksteihin ja siihen, miten ne on tuotettu sellaiseksi kuin ne lukijalle näyttävät, toisin sanoen millaisia kehystämisen ja perustelun keinoja niissä

on käytetty. Kehysanalyysi on tarjonnut välineitä pohtia sitä, minkä vuoksi tutkittavasta ilmiöstä käytävä keskustelu on juuri tietynlaista. Tämä on tietysti edellyttänyt aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen keskusteluun perehtymistä. Tutkimuksen etuna on myös se, että käytetty aineisto on kaikkien vapaasti saatavilla, jolloin jokainen lukija voi arvioida tutkimukseni onnistumista ja sen läpinäkyvyyttä. Koen myös, että pystyin melko hyvin irrottautumaan omista ennakkokäsityksistäni, mitkä olisivat voineet ohjailta analyysin tekemistä tiettyyn suuntaan.

Tutkimuksen rajoitteena voidaan pitää pientä ja yksipuoleista aineistoa, jolloin tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkea suomalaista mediaa. Tutkimuksen tulokset ovat siis vain murto-osa median muodostamasta vapaaehtoisen lapsettomuuden kuvasta. Kattavamman käsityksen vapaaehtoisen lapsettomuuden käsittelystä suomalaisessa mediassa saisi keskittymällä laajasti erilaisiin mediasisältöihin. Sanomalehtien lisäksi voisi tarkastella vaikkapa tv-uutisia, radiota, aikakauslehtiä ja sosiaalisen median sisältöjä. Pelkästään erilaisten lehtienkin vertailu voisi tuoda esille kiinnostavia eroja siinä miten vapaaehtoiseen lapsettomuuteen suhtaudutaan, verrattaessa esimerkiksi Helsingin Sanomissa esiintyneitä kehyksiä vaikkapa johonkin pienen maakuntalehden kehyksiin. Myös ajallinen vertailu voisi olla kiinnostavaa, esimerkiksi miten lapsettomuuskeskustelut eroavat toisistaan 2010-luvulla verrattuna johonkin 1900-luvun aikakauteen. Ylipäätään kaikenlaisen vapaaehtoista lapsettomuutta koskevan tutkimuksen tekeminen olisi tärkeää, sillä suomalainen tutkimus aiheesta on kiven alla.

Vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäisi tutkimusten mukaan olevan yleistymässä (Rotkirch ym. 2017) ja pääosin ilmiöön suhtaudutaan mediassa myönteisesti. Näen, että sosiaalityöllä on mahdollisuudet olla mukana perheellistymistä koskevassa julkisessa keskustelussa ja tukea ihmisten mahdollisuuksia elää toivomaansa perhe-elämää, olkoon kyseessä sitten lapsiperhe, yhden vanhemman perhe tai lapseton avoliitto. Koen, että syntyvyyden alenemista koskevaan keskusteluun tulisi nostaa myös muita teemoja julkistaloudellisen huolen lisäksi. Nuorten aikuisten suunnitellessa perheellistymistä he tuskin pohtivat asiaa eläkejärjestelmän rahoittamisen kannalta. Ensinnäkin tarvitaan keskustelua lastenhankintaa koskevan päätöksen tueksi, ja toiseksi ratkaisuehdotuksia siihen, miten lisääntymisoikeudet saataisiin toteutumaan entistäkin paremmin. Tässä keskeisessä roolissa on yleinen asenteenmuutos lapsiperheitä kohtaan ja tämän asenteen välittyminen

työelämään, jotta joustavammat ratkaisut työn ja perheen yhteensovittamiseksi mahdollistuisivat.

Koska vapaaehtoinen lapsettomuus ilmiönä mitä luultavammin yleistyy yhteiskunnassamme, myös erilaisista perhemuodoista keskusteleminen on tärkeää. Myös lapsettoman pariskunnan muodostama perhe tulisi käsittää perheenä, ja monesti ihmisillä on elämässään sukulaissuhteiden sijaan myös muita tärkeitä ihmissuhteita. Perhe on alati muuttuva instituutio, eivätkä edellisen sukupolven käsitykset perheestä aina kohtaa uudemman sukupolven kanssa. Tällä hetkellä on pohdittava sitä, miten lastenhankinta ja vanhemmuus liitetään osaksi nykyihmisen elämäntapaa, jota luonnehtii oman identiteetin etsintä lukuisten valinnanmahdollisuuksien joukosta.

LÄHTEET

Alasuutari, P. (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Ashburn-Nardo, L. (2016): Parenthood as a Moral Imperative? Moral Outrage and the Stigmatization of Voluntarily Childfree Women and Men. *Sex Roles*, 76(5-6). 393–401.

Avison, M. & Furnham, A. (2015): Personality and Voluntary Childlessness. *The Journal of Population Research*. 45–67.

Beck, U. (1995): Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (toim.) *Nykyajan jäljillä*. Tampere: Vastapaino. 11–82.

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995): *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002): *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.

Castrén, A-M. & Högbacka, R. (2014): Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sociologia* 2. 106–122.

De Vreese, C. (2005): News Framing: Theory and Typology", *Information Design Journal + Document Design*. 13:1. 51–62.

Entman, R. (1993): Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 43:4. 51–58.

Fairclough, N. (1997): *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fjell, T. (2009): Different Voices on Childfreedom in the Media and on the Internet. *Ethnologia Scandinavica*, 39. 5–17.

Gamson, W. & Lasch, K. (1983): The Political Culture of Social Welfare Policy. Teoksessa Spiro, S. & Yuchtman-Yaar, E. (toim.) Evaluating the Welfare State. Social and Political Perspectives. 397–415.

Giles, D. & Shaw, R. (2009): The Social Psychology of News Influence and the Development of Media Framing Analysis. Artikkelista on julkaistu lopullinen versio, jota ei viittaushetkellä ollut saatavilla: Giles, D.C. & Shaw, R.L. (2009). The Psychology of News Influence And Development of Media Framing Analysis. *Social and Personality Psychology Compass*. 3:4. 375-393.

Giles, D., Shaw, R. & Morgan, W. (2009): Representations of voluntary childlessness in the UK press, 1990–2008. *Journal of Health Psychology*. 14:8. 1218–1228.

Gillespie, R. (2000): When No Means No: Disbelief, Disregard and Deviance as Discourse of Voluntary Childlessness. *Women's International Forum*. 23:2. 223–234.

Gillespie, R. (2003): Childfree and Feminine. Understanding the Gender Identity of Voluntarily Childless Women. *Gender & Society* 17:1. 122–136.

Goffman, E. (1974): *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.

Graham, M. & Rich, S. (2012): Representations of Childless Women in the Australian Print Media. *Feminist Media Studies*, 14:3, 500–518.

Hautamäki, A. (1996): Individualismi on humanismia. Teoksessa Hautamäki, A., Lagerspetz, E., Sihvola, J. & Tarkki, J. (toim.) *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus. 13–44.

Helkama, K. (2015): *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hellsten, I. (1998): Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1998. 64–92.

Hellsten, I. (2002): The Politics of Metaphor. Biotechnology and Biodiversity in the Media. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Helsingin Sanomien verkkopalvelun käyttöehdot. 6.11.2017 <https://www.hs.fi/kayttoehdot/>
Viitattu 20.11.2019.

Horsti, K. (2005): Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Häggman, K. (1994): Perheen vuosisata: Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia Tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Jallinoja, R. (1991): Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 550. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Jallinoja, R. (2014): Teoria universaalista perheestä. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus. 18–34.

Jokinen, K. (2014): Perheikäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus. 167–191.

Jokinen, K. (2017): Ydinperheestä monimuotoisiin perheisiin. Teoksessa Hytönen, M. & Anttonen, A. (toim.) Perhe ja avioliitto muutoksessa. Kirkon tutkimuskeskus. 126–146.

Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. (1989): Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka: Suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Porvoo: WSOY.

Karvonen, E. (2000): Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 23 (2). 78–84.

Kelly, M. (2009): Women's Voluntary Childlessness: A Radical Rejection of Motherhood? *WSQ: Women's Studies Quarterly*, Volume 37, Numbers 3 & 4, Fall/Winter 2009, pp. 157-172.

Ketokivi, K. (2004a): Pidentynyt nuoruus ja perheen perustaminen. Individualistisen elämänorientaation jäljillä. *Sociologia* 2/2004. 94–107.

Ketokivi, K. (2004b): Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. 100–137.

Kortteinen, M. (2005): Ymmärtämisen ongelma eettisenä kysymyksenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. *Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus*. (2005). Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset: Kutsuseminaari 2.5.2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 28–32.

Kuula, A. (2006): *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lainiala, L. (2012): Toiveesta toteutukseen. Suomalaisten lastenhankintaa selittäviä tekijöitä. *Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E* 44/2012. Helsinki: Väestöliitto.

Lassheikki, P. (2017): Tutkijat eivät olleet uskoa lukuja – lapsia syntynyt alkuvuonna ennätysvähän. *Yle uutiset* 6.7.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9707111> Viitattu 9.10.2019.

Liimatainen, K. (2017): Antti Rinne, 54, kehottaa suomalaisia ”synnytystalkoisiin” – sanavalinta tyrmistyttää ja hävettää demareitakin. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005337384.html> Helsingin Sanomat 23.8.2017. *Politiikka*. Viitattu 9.10.2019.

Luhtakallio, E. (2005): Kehysanalyysi mediakuvien sukupuolirepresentaatioiden tutkimuksessa. *Sociologia* 3/2005. 189–206.

Luna, Z. & Luker, K. (2013): Reproductive Justice. *The Annual Review of Law and Social Science* 9, 327–352.

Martti, E. & Pekkarinen, S. (2018): Syntyneiden määrä historiallisen pieni: vauvoja syntyi viimeksi vähemmän vuonna 1868 – katso tästä kuntasi tilanne. *Yle uutiset* 6.3.2018.
<https://yle.fi/uutiset/3-10102530> Viitattu 21.4.2019.

McQuail, D. (2010): *McQuail's Mass Communication Theory*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Media Audit Finland. (2018):
<http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2019/04/LTtilasto-2018-1.pdf> Viitattu 4.11.2019.

Merz, E-M & Liefbroer, A. (2012): The Attitude Toward Voluntary Childlessness in Europe: Cultural and Institutional Explanations. *Journal of Marriage and Family* 74:3, 587–600.

Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2008): Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. *Perhebarometri 2008*. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E34/2008. Helsinki: Väestöliitto.

Miettinen, A. (2010): Voluntary or Involuntary Childlessness? Socio-Demographic Factors and Childlessness Intentions among Childless Finnish Men and Women aged 25–44. *Finnish Yearbook of Population Research XLV* 2010. 5–24

Miettinen, A. (2015): Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. *Perhebarometri 2015*. Helsinki: Väestöliitto.

Miettinen, A., Rotkirch, A., Szalma, I., Donno, A. & Tanturri M. (2015): Increasing childlessness in Europe: time trends and country differences. *Families And Societies*. Working Paper Series. 33.

Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2017): Childlessness in Finland. Teoksessa: Kreyenfeld, M. & Konietzka, D. (toim.) Childlessness in Europe: Contexts, Causes, and Consequences. 139–158.

Moore, J. & Geist-Martin, P. (2013): Mediated Representations of Voluntarily Childlessness, 1900–2012. Teoksessa Castaneda, D. (toim.) The Essential Handbook of Women's Sexuality. Santa Barbara, CA: Praeger. 233–251.

Morison, T., Macleod, C., Lynch, I., Mijas, M. & Shivakumar, S. (2016): Stigma Resistance in Online Childfree Communities: The Limitations of Choice Rhetoric. *Psychology of Women Quarterly*. 40:2. 184–198.

Mäkipää L. & Mörä, T. (2009): Henkirikos yhdistää. Teoksessa Väliverronen, E. (toim.): Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus. 207–221.

Nurmi, J. & Salmela-Aro, K. (2000): Ihmisen psykologinen kehitys ja elämäntulkku. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) Suomalainen elämäntulkku. Helsinki: Tammi. 86–98.

Pajaanen, P. (2002): Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus. *Perhebarometri. Katsauksia E 14/2002*. Helsinki: Väestöliitto.

Park, K. (2002): Stigma Management among the Voluntarily Childless. *Sociological Perspectives*. 45:1. 21–45.

Park, K. (2005): Choosing Childlessness: Weber's Typology of Action and Motives of the Voluntarily Childless. *Sociological Inquiry*, 75:3. 372–402.

Parsons, T. & Bales, R. (1955): *Family, Socialization and Interaction Process*. Glencoe, Ill.: The Free Press.

Peterson, H. (2012): Absent Non-Fathers: Gendered Representations of Voluntary Childlessness in Swedish Newspapers. *Feminist Media Studies*, 14:1. 22–37.

Pohjanheimo, E. (2005): Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa Pirttilä-Backman, A-M., Ahokas, M., Myyry, L. & Lähteenoja, S. (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus. 237–257.

Ritamies, M. (2006): Sinappikylvystä ehkäisytablettiin. Suomalaisen perhesuunnittelun historia. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 44/2006. Helsinki: Väestöliitto.

Ross, L. (2017): Reproductive Justice as Intersectional Feminist Activism. *Souls*. 19:3. 286–314.

Rotkirch, A., Tammissalo, K., Miettinen, A. & Berg, V. (2017): Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Helsinki:

Ruoppila, I. (2014): Elämäkulun teoria perhetutkimuksessa. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus. 99–122.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006): KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L4_1_1.html Viitattu 23.11.2019.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006): KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_3.html Viitattu 20.1.2020.

Seppänen, J. & Väliaverron, E. (2012): Mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

State of World Population. (2018): Valintojen voima. Lisääntymisoikeus ja demografinen muutos. Tiivistelmä YK:n väestörahoituksen vuosiraportista 2018. <https://www.vaestoliitto.fi/kansainvalisyys/materiaalit/yk-n-vaestorahtoisen-vuosiraportti/> Viitattu 21.1.2020.

Takala, P. (1994): Kohti postmodernia perhettä – perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa Linna, P. (toim.) Perhe. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. Sarja C. Nro 6. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tanturri, M. & Mencarini, L. (2008): Childless or Childfree? Paths to Voluntary Childlessness in Italy. *Population and Development Review*. 34:1. 51–77.

Tilastokeskus. (2018): Suomen virallinen tilasto. (SVT) Syntyneet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-2391. 2018. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/synt/2018/synt_2018_2019-04-26_tie_001_fi.html Viitattu 23.10.2019.

Tilastokeskus. (2019): Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-5137. 2019. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_2019-09-30_tie_001_fi.html Viitattu 23.10.2019.

Veevers, J. (1980): *Childless by choice*. Toronto: Butterworths.

Vilkko, A. (2000): Elämäkulku ja elämäkulkukerronta. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) *Suomalainen elämäkulku*. Helsinki: Tammi. 74–85.

Väliverronen, E. (1996): *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Tampere: Vastapaino.

Väliverronen, E. (1998): Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1998. 13–39.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimusaineisto

HS 1 Kotimaa 23.5.2012. ”Ehkä olen syntynyt vanhaksipiiksi”

HS 2 Elämä 7.6.2010. Lapsi kuormittaisi luontoa

HS 3 Mielipide 1.9.1993. Lapsenteko valinta-asia

HS 4 Elämä 7.6.2010. Lapsi olisi pallo jalassa

HS 5 Mielipide 24.5.2012. Onni tulee jokaiselle omalla tavallaan

HS 6 Mielipide 30.12.2017. Olen vapaaehtoisesti lapseton enkä haluaisi selitellä valintaani muille

HS 7 Mielipide 20.5.2017. Nimimerkki Onnellisesti lapseton: Lapseton elämä on yhtä olennainen osa identiteettiäni kuin seksuaalisuuteni

HS 8 Mielipide 22.5.2012. Mikään perhemuoto ei ole toista arvokkaampi

HS 9 Mielipide 21.5.2012. En suostu kätkemään tyytyväisyyttäni

HS 10 Elämä 7.6.2010. Työ tuntui antoisammalta

HS 11 Mielipide 29.9.2016. Lapseton on Suomessa aina vähän ulkopuolinen

HS 12 Mielipide 25.5.2012. Ydinperhe ei ole ainoa perhemuoto

HS 13 Mielipide 17.10.2011. Lasta toivovilla oltava tasavertaiset mahdollisuudet adoptioon tai hoitoihin.

HS 14 Mielipide 4.8.1993. Vanhapiika kaikkein vihatuin

HS 15 Mielipide 19.5.2012. Miten lapsettomuus voisi olla väärä valinta?

HS 16 Mielipide 25.8.2017. Käyn mieluummin armeijan kuin synnytän

HS 17 Mielipide 28.9.2016. Älkää painostako minua lapsentekoon – esimieheni on kysellyt vauvasta ja ystäväni neuvoi minut ammattiauttajalle

HS 18 Mielipide 23.5.2017. Lapsettomat ovat tasavertaisia kansalaisia

HS 19 Elämä, Kolumni 9.1.2019. Lapsettomat ovat hiljaa kun töissä sovitaan työvuoroista ja lomista – saisivatko he päättää edes omasta ajastaan?

HS 20 Sunnuntai, Kolumni 7.5.2017. On aika tunnustaa, että ihmiset eivät vain halua lapsia

HS 21 Elämä 13.2.2014. Näin meitä lapsettomia syrjitään

HS 22 Mielipide 14.6.2017. Steriloimislaki eriarvoistaa ihmisiä

HS 23 Mielipide 18.11.2018. Kannattaa keskittyä tukemaan lasta haluavia

HS 24 Mielipide 22.2.2018. Lapsettomuus ei saisi olla syy heikompaan sosiaaliturvaan.

HS 25 Mielipide 2.10.2019. Synnytykseen usein liittyvää kehollista uhrautumista ei pidetä enää palkitsevana

HS 26 Mielipide 10.6.2010. Lapsettomuutta ei pidä arvostella

HS 27 Poliitikko 16.11.2018. ”Yksilökeskeisyys” ja ”hedonistinen kulttuuri” – Poliitikot selittävät huolestuttavaa väestöennustetta ajan hengellä

HS 28 Elämä 3.10.2019. HS-analyysi: Syntyvyyden laskua eivät selitä rahan puute tai kielteinen vanhemmuuspuhe – todellinen syy on paljon syvempi

HS 29 Kotimaa 31.10.2018. Synnyttäjien yhä korkeampi ikä näkyy tilastoissa sektioina, käynnistyksinä ja äitien ylipainona.

HS 30 Kotimaa 25.10.2018. Syntyvyys laski alemmas kuin koko mittaushistorian aikana – Väestöliitto: Tämän hetken sukupolvi havahtuu lastenhankintaan liian myöhään

HS 31 Kotimaa 30.9.2011. Joka viides 40-vuotias nainen on lapseton.

HS 32 Kotimaa 26.8.2017. Viisi selitystä siihen, miksi Suomessa syntyy yhä vähemmän vauvoja– Kartta näyttää, kuinka monta lasta naiset kotikunnassasi synnyttävät

HS 33 Kotimaa 12.5.2019. Äitien määrä kääntyi Suomessa historialliseen laskuun – alhaiseen syntyvyyteen saattavat vaikuttaa nuorten aikuisten mielikuvat vanhemmuudesta

HS 34 Kotimaa 27.9.2019. Professori syntyvyyden rajusta laskusta: Suomen vauvakato on maailmanlaajuisesti poikkeuksellinen.

HS 35 Elämä 12.3.2019. Nuoret miehet eivät sitoudu, kun tinderöitynyt seurustelukulttuuri tarjoaa aina uuden vaihtoehdon – Jaakko kertoo, miksi erosi, kun tyttöystävä alkoi vaatia lapsia.

HS 36 Poliitikko 9.4.2018. Suomalaiset eivät enää synnytä, ja nyt valtiovarainministeriö kiinnostui asiasta – Se tarkoittaa ,että on tosi kyseessä.

HS 37 Sunnuntai 15.4.2018. Puheenvuoro: Aina puhutaan, että uranaiset lykkäävät lastentekoa – pimentoon jää pienituloisten ikisinkkumiesten lapsettomuus, joka selittää syntyvyyden laskua

HS 38 Pääkirjoitus, Kolumni 11.4.2017. Kuinka Suomeen saataisiin lisää lapsia?

HS 39 Kotimaa 16.5.2018. Kysely paljastaa ison muutoksen: Yhä harvempi suomalainen haluaa lapsia – ”Lasta toivovien naisten on vaikea löytää puolisoa.

HS 40 Kotimaa 16.11.2018. Keskiviikkona syntynyt pieni poika Kairavuo kuuluu yhä hupenevaan joukkoon – voiko suomalaiset saada poliittisilla päätöksillä synnyttämään?

HS 41 Sunnuntai, Kolumni 25.11.2018. Kun suomalaiset panttaavat lisääntymistään, nykyisen kaltainen yhteiskunta toimii vain maahanmuutolla.

HS 42 Mieli­pide 14.5.2017. Suo­mesta on rakennettu tehokas, mutta eriarvoisuutta tuottava yhteiskunta, jossa on yhä vähemmän sijaa lapsille

HS 43 Kotimaa 1.4.2019. HS Perheviikko. Hyppy tuntemattomaan

HS 44 Mieli­pide 16.3.2019. Vielä 39-vuotiaana luulin etten halua lasta, mutta sitten mieleni muuttui

HS 45 Mieli­pide 21.7.2017. Alhaista syntyvyyttä ei saada nousuun sotavuosia glorifioimalla

HS 46 Pääkirjoitus, Vieraskynä 31.1.2001. Syntyvyyttä on vaikea saada Suomessa nousuun

HS 47 Elämä 14.2.2019. Yhä useampi suomalainen valitsee lapsettomuuden, mutta heidän liepeillään on tutkijoita huolettava joukko.

HS 48 Mieli­pide 9.6.2010. Valittu lapsettomuus on järkevää mutta syrjittyä

HS 49 Mieli­pide 8.8.1993. Lapsettomat kunniaan: meitä on jo liikaa

HS 50 Elämä 16.3.2019. Lapsettomien puolustaja

HS 51 Tiede 2.12.2008. Todellinen ekoteko: Lapsettomuus

HS 52 Mieli­pide 16.4.2018. En ole ilmastokriisin alla hankkimassa lapsia – ja olen asiasta vihainen.

HS 53 Mieli­pide 8.5.2017. Kyse ei ole siitä, ettenkö haluaisi lapsia – en vain halua lapsia tällaiseen maailmaan.

HS 54 Mieli­pide 5.12.2018. Olen lapseton, koska en luota miehiin.

HS 55 Mieli­pide 26.8.2019. En halua omia lapsia, mutta osallistun talkoisiin luovuttamalla munasolujani

HS 56 Mieli­pide 24.7.2017. Lapseton elämä ei ratkaise maapallon ongelmia

HS 57 Mieli­pide 9.6.2010. Elämä on suuri lahja

HS 58 Mieli­pide 20.5.2012. Vapaaehtoisesti lapsettomien ei pidä syyllistää lapsiperheitä

HS 59 Mieli­pide 22.5.2012. Lapset tuovat elämään mielekkyyttä.

HS 60 Mieli­pide 11.6.2010. Olen hankkinut lapsen – olenko ympäristörikollinen?

HS 61 Mieli­pide 14.5.2017. Ekologisuus vain trendikäs tekosyy olla tekemättä lapsia – itse en tiennyt mitä halusin, kunnes oli liian myöhäistä.